

ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΠΟΛΗΣ :
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ATHENS PRIDE ΚΑΙ ΟΙ ΧΩΡΙΚΕΣ ΤΟΥ
ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΑΣΠΑΣΙΑ- ΔΑΝΑΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ : ΚΟΥΤΡΟΛΙΚΟΥ ΠΕΝΝΥ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΔΠΜΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ
ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΑΘΗΝΑ
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2021

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1.0 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ.3-5
2.0 ΘΕΩΡΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΩΝ	σελ.6-15
2.1 Συλλογική συμπεριφορά	σελ.6-7
2.2 Η κοινωνιολογία των κινήματων και η έννοια της ιστορικότητας του Alain Touraine	σελ.8-9
2.3 Θεωρία κινητοποίησης των πόρων	σελ.9-12
2.4 Θεωρία πολιτικών ευκαιριών	σελ.12-15
3.0 ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ – ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΦΑΙΡΑ	σελ.16-22
3.1 Κινηματικές τακτικές στον δημόσιο χώρο	σελ.18-22
Η δημόσια διαδήλωση	σελ.19-21
Εναλλακτικοί τρόποι δημόσιας διαδήλωσης	σελ.21-22
4.0 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗ ΠΟΛΗ	σελ.23-26
5.0 ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΟΡΑΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΛΟΑΤΚΙ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ	σελ.27-35
5.1 Η διττή σημασία της ορατότητας	σελ.28-30
5.2 ΛΟΑΤΚΙ+ κατοχύρωση	σελ.30-31
5.3 Η πολιτική της σεξουαλικότητας: ανοχή έναντι ισότητας	σελ.31-33
5.4 Φύλο και πολιτική περιθωριοποίηση- έμφυλες γεωγραφίες του	σελ.33-35
6.0 ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ –ΑΠΟ ΤΟ STONEWALL ΣΤΟ ATHENS PRIDE	σελ.36-51
6.1 Stonewall – Η ιστορία των ΛΟΑΤΚΙ+ διεκδικήσεων: η γένεση του Pride	σελ.36-37
6.2 Η έννοια της ομοφυλοφιλικής υπερηφάνειας	σελ.37-39
6.3 To Athens Pride	σελ.39-51

6.3.1 Η ιστορία του Athens Pride	σελ.39-40
6.3.2 Οι χωρικότητες του Athens Pride	σελ.40-43
6.3.3 Ιδιωτικό Κεφάλαιο και Athens Pride	σελ.43-48
6.3.4 Athens Pride: ριζοσπαστικό ή mainstream.	σελ.48-51
7.0 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	σελ.52-53
8.0 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ.54-58
9.0 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	σελ.59-93
ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΟΡΗΓΩΝ	σελ.59-61
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ	σελ.62-78
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 1	σελ.62-67
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 2	σελ.68-70
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 3	σελ.71-73
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 4	σελ.74-78
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΦΙΣΩΝ	σελ.79-93

1.0 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συγκεκριμένη μελέτη επικεντρώνεται στο Athens Pride, με την υπόθεση πως το Φεστιβάλ Υπερηφάνειας αποτελεί μια μορφή κινηματικής δράσης του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος στην Αθήνα. Εκκινώντας από την παραδοχή πως ο δημόσιος χώρος αποτελεί εκτός των άλλων χαρακτηριστικών του πεδίο κοινωνικών αγώνων, πολιτικής αντιπαράθεσης και έκφρασης δυσαρέσκειας και πως παρεμβάλλεται ανάμεσα στην «κοινωνία των πολιτών και στο κράτος» (Habermas, 1962) στόχος της εργασίας είναι η διερεύνηση των συσχετισμών του δημόσιου χώρου της Αθήνας με την οργάνωση, την διαμόρφωση και τελικώς την επιτέλεση των δράσεων των κοινωνικών κινημάτων, αλλά και η σύνδεσή τους με την δημόσια σφαίρα που παρότι θεωρείται από αρκετούς φιλοσόφους ως κανονιστική, είναι ενσωματωμένη στις ιστορικές και πολιτικές πρακτικές .

Η θεωρία των κοινωνικών κινημάτων εμπεριέχει πολλές θεωρητικές προσεγγίσεις με διαφορετικές αφετηρίες εξέτασης και ορισμού τους, άλλοτε με άξονα τον τρόπο συσπείρωσης και διαμόρφωσης κοινής ταυτότητας (θεωρία συλλογικής συμπεριφοράς) και άλλοτε με όρους οργάνωσης και συσχετισμών με τους θεσμούς και το κεφάλαιο (θεωρία κινητοποίησης των πόρων/ θεωρία πολιτικών ευκαιριών). Δεν αποτελεί στόχο της εργασίας η εξέταση του Athens Pride υπό το πρίσμα μιας συγκεκριμένης θεωρητικής προσέγγισης για τα κοινωνικά κινήματα αλλά ο εντοπισμός των χαρακτηριστικών που το συνδέουν με αυτά και των δυνάμεων που καθορίζουν την πορεία του. Έτσι ένα από τα πεδία διερεύνησης της εργασίας αφορά στις κινηματικές τακτικές στον δημόσιο χώρο της νεοφιλελεύθερης πόλης και στους τρόπους με τους οποίους τα κοινωνικά κινήματα αναγνωρίζουν το δικαίωμα στην πόλη (Λεφέβρ) ή διαμέσου της πόλης (Κουτρολίκου, Σπανού 2013) στην σημερινή αστική συνθήκη.

Για τους σκοπούς της συγκεκριμένης εργασίας αναλύεται η έννοια της ορατότητας -ως προς την διττή σημασία της- και της ομοφυλοφιλικής υπερηφάνειας- ως προς την κατασκευή της στον αντίποδα της ομοφυλοφιλικής ντροπής- έννοιες που σχετίζονται άμεσα με τους αγώνες της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας για κατοχύρωση και τελικά με αυτό που σήμερα είναι το Φεστιβάλ Υπερηφάνειας της Αθήνας.

Πέραν όμως του τρόπου με τον οποίο διασταυρώνεται το φύλο , η σεξουαλικότητα αλλά και άλλες ταυτότητες που συνυπάρχουν στα άτομα (τάξη, φυλή, θρησκεία, ειδικές ανάγκες κλπ.) η μελέτη αποσκοπεί στην ανάδειξη των ιδιαίτερων ανισοτήτων και αποκλεισμών που βιώνουν ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα εντός ακόμη της κοινότητας και των queer κινημάτων.

Η συγκεκριμένη μελέτη φιλοδοξεί να προσεγγίσει και να περιγράψει τις νέες χωρικές που παράγει το Athens Pride για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στην Αθήνα καθώς και να διερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο η εξωτερική θεσμοποίηση της διοργάνωσης μέσα από την συνεργασία με το κράτος και την χρηματοδότηση και υποστήριξη από εταιρίες ιδιωτικού συμφέροντος επιδρά στα χαρακτηριστικά της Πορείας Υπερηφάνειας και στο αίσθημα των μελών του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος. Τελικά, η εργασία προσπαθεί να δώσει απάντηση στο αν μπορεί μια διοργάνωση προάσπισης δικαιωμάτων να εμφανίζει κινηματικά χαρακτηριστικά δρώντας εντός των πλαισίων που διαμορφώνονται από το ιδιωτικό κεφάλαιο και αν αυτό την κατατάσσει θεσμική, συντηρητική ή της αφήνει περιθώρια ριζοσπαστικής δράσης.

2.0 ΘΕΩΡΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΩΝ

Για τη βαθύτερη κατανόηση του Athens Pride ως σύγχρονο κοινωνικό κίνημα, κρίθηκε αναγκαία μια θεωρητική ανασκόπηση γύρω από τα κοινωνικά κινήματα των τελευταίων δεκαετιών. Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται μια αναδρομή σε θεωρητικές προσεγγίσεις, που μελετούν τα κοινωνικά κινήματα και ειδικότερα τις μορφές συλλογικής δράσης, που αυτά αποκτούν. Η ανάλυση των συλλογικών δράσεων, πέρα από τους δομικούς μετασχηματισμούς των κοινωνιών, αποτυπώνει και την προοπτική θέαση των ίδιων των ατόμων μέσα στα κοινωνικά κινήματα. Η δυνατότητα να αξιολογείται ταυτόχρονα το συλλογικό και το ατομικό, είναι κρίσιμη για την κατασκευή ενός θεωρητικού πρίσματος για τη θέαση του Athens Pride, διότι το ίδιο το Athens Pride θέτει ως αιχμή του την ατομική χειραφέτηση μέσα από τη συλλογική δράση.

Το θεωρητικό πλαίσιο εστιάζει στη χωρική διάσταση που διέπει τις συλλογικές δράσεις και εξετάζει τη θέση του ατόμου εντός των κινήματων αλλά και τα ίδια τα κινήματα ως χωρικά φαινόμενα. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις, συχνά από πολύ διαφορετικά επιστημονικά πεδία, είναι γεγονός που φανερώνει το πόσο ανοικτές παραμένουν οι μεθοδολογικές διαδρομές για την έρευνα των κοινωνικών κινήματων και ανοίγει εκ νέου τη συζήτηση για τη μελέτη των σύγχρονων και εναλλακτικών μορφών διαμαρτυρίας και συλλογικής δράσης.

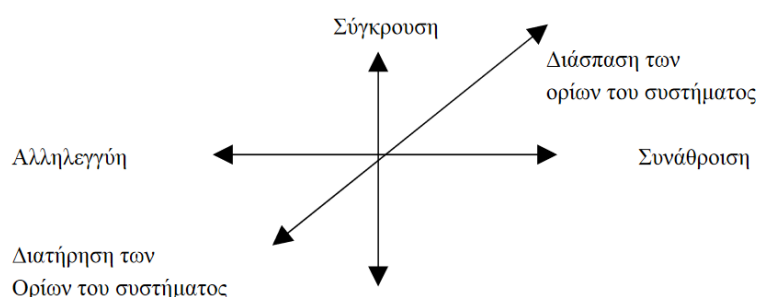
2.1 Συλλογική συμπεριφορά

Στις πρώτες θεωρητικές προσεγγίσεις, τα κοινωνικά κινήματα γίνονται αντιληπτά κυρίως μέσα από την ανάλυση των συλλογικών συμπεριφορών. Οι συλλογικές τους διαδικασίες περιέχουν διαδράσεις, οι οποίες εκφράζουν την εκάστοτε κοινωνική ομάδα, παράγοντας κοινές αντιλήψεις, κοινή συνείδηση, αίσθημα κοινής ταυτότητας και αλληλεγγύης μεταξύ των μελών της. Οι κοινωνικοί αγώνες επίσης ενισχύουν το 'κοινό' αίσθημα και δημιουργούν ένα σύστημα αναφοράς στα εμπλεκόμενα άτομα. Το γεγονός αυτό, προέρχεται σε ένα βαθμό από την ίδια τη διαδικασία της σύγκρουσης, την οργάνωση που απαιτεί και τις κοινωνικές - διαπροσωπικές σχέσεις που αναπόφευκτα δημιουργεί. Ενδεικτικά, στο έργο του ο Melucci, ως όψιμος της θεωρητικής αυτής σχολής, προσεγγίζει τα κοινωνικά κινήματα με άξονα τη συλλογική συμπεριφορά :

«Ένα κοινωνικό κίνημα είναι μια συλλογική δράση, ο προσανατολισμός της οποίας εμπεριέχει αλληλεγγύη, εκφράζει μια σύγκρουση και συνεπάγεται τη διάσπαση των κανονιστικών ορίων του συστήματος της δράσης στο οποίο αναφέρεται».

Melucci A., 1991

Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, οι δράσεις που ανήκουν σε κοινωνικά κινήματα περιέχουν απαραίτητα συγκεκριμένες συμπεριφορές, όπως στοιχεία συλλογικής οργάνωσης, σαφή στόχευση, πρόθεση σύγκρουσης και εκτροπή από τους κοινωνικούς κανόνες. Συνεχίζει περαιτέρω, κατηγοριοποιώντας μια σειρά από δράσεις, οι οποίες δεν αποτελούν μέρος ενός κοινωνικού κινήματος, παρουσιάζουν όμως κάποια από τα χαρακτηριστικά που εντόπισε στα κινήματα. Στην ουσία, επιχειρεί να δώσει έναν συμπληρωματικό ορισμό, εξηγώντας τι δεν είναι δράση ενός κοινωνικού κινήματος. Έτσι, ξεχωρίζει τις δράσεις που σχετίζονται ή εμπεριέχουν χαρακτηριστικά αλληλεγγύης, χωρίς όμως να ενσωματώνουν το στοιχείο της σύγκρουσης και εκδηλώνονται σύμφωνα με τους κοινωνικούς κανόνες, τις οποίες ονομάζει συνεργατικές¹. Αντίστοιχα, δράσεις συγκρουσιακού χαρακτήρα, οι οποίες διαταράσσουν τους κοινωνικούς κανόνες, αλλά εκφράζονται ατομικά αντί συλλογικά, χαρακτηρίζονται *δράσεις ατομικής αντίστασης*, αναγνωρίζοντας παρά ταύτα σε αυτές μια πρώιμη μορφή κοινωνικής αντίστασης. Τέλος, κατηγοριοποιεί τις ατομικές δράσεις - κινητοποιήσεις που αναπτύσσονται έξω από το συλλογικό, με στόχο και κίνητρο την καλυτέρευση των συνθηκών του ατόμου, αλλά και συναθροίσεις, οι οποίες δεν έχουν πρόθεση σύγκρουσης και βρίσκονται εντός κοινωνικών κανόνων (Melucci 1996).

Πηγή: ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΩΝ ΝΙΚΟΣ Γ. ΣΕΡΝΤΕΔΑΚΙΣ

¹Ως παράδειγμα συνεργατικής συλλογικής δράσης μπορεί να θεωρηθεί η δράση φιλανθρωπικών οργανώσεων ή μορφές κοινοτικής αλληλοβοήθειας, για παράδειγμα η συνένωση των κατοίκων μιας κοινότητας σε εταιρία λαϊκής βάσης για την παραγωγή ελαιόλαδου ή η εθελοντική συμμετοχή στον καθαρισμό μιας παραλίας από τα σκουπίδια.

2.2 Η κοινωνιολογία των κινήματων και η έννοια της ιστορικότητας του Alain Touraine

Τα χαρακτηριστικά της σύγκρουσης και του συλλογικού έχουν εξίσου σημαντική θέση στη θεωρία συλλογικής συμπεριφοράς για τα κινήματα που αναπτύσσει ο Alain Touraine. Η προσέγγιση του Touraine διαφοροποιείται ωστόσο, στο ότι ξεπερνά την εσωστρεφή - αυταναφορική οπτική με την οποία εξετάζονται στη θεωρία συλλογικής συμπεριφοράς. Η κατεύθυνση που προσδίδει είναι περισσότερο συστημική και αναγνωρίζει ως σύστημα αναφοράς την «κοινωνική ολότητα». Κατά τον Alain Touraine:

«Η κοινωνιολογία των κοινωνικών κινήματων δεν μπορεί να διαχωριστεί από την αναπαράσταση της κοινωνίας, ως ένα σύστημα κοινωνικών δυνάμεων που ερίζουν για την κατεύθυνση ενός πολιτισμικού πεδίου».

Touraine, 1978

Σύμφωνα με το βασικό θεωρητικό σχήμα του Touraine, η σύγκρουση ανάμεσα στα συλλογικά υποκείμενα καθορίζει και καθορίζεται από τον ορισμό του «νοήματος» που εντοπίζεται στις κοινωνικές σχέσεις. Συγκεκριμένα, το νόημα συνίσταται στην εκάστοτε μορφή που έχει το τρίπτυχο: τρόπος συσώρευσης – πολιτισμικό μοντέλο - πρότυπο γνώσης. Στην έννοια του «νοήματος» συμπυκνώνεται αυτό που ορίζει ως «ιστορικότητα», ως μεταβολή του νοήματος στο χρόνο. (Touraine, 1981)

Η ιστορικότητα για τον Touraine αποκτά κομβική σημασία ως έννοια, διότι γίνεται αντιληπτή ως η κυρίαρχη κατεύθυνση στην οποία πορεύεται ο κοινωνικός μετασχηματισμός. Καθώς η ιστορικότητα ελέγχεται από τις κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις, θεωρείται ένα κεντρικό πεδίο διαπάλης. Η κυρίαρχη κοινωνική τάξη νομιμοποιεί και νομιμοποιείται μέσα από την ίδια της την κυριαρχία, παράγοντας μοντέλα συμπεριφοράς, από τα οποία απορρέουν οι κοινωνικές πρακτικές. Αντίστοιχα, η ιστορικότητα νοηματοδοτεί τη συλλογική δράση των κυριαρχούμενων κοινωνικών ομάδων, που ορίζουν τις δράσεις αντίθεσής τους με «τον κυρίαρχο», με στόχο τον έλεγχο της ιστορικότητας. Πέραν όμως από τον ορισμό της συλλογικής δράσης ως αμυντική μορφή αντίδρασης των κυριαρχούμενων, ο Touraine ορίζει τους κοινωνικούς αγώνες σαν δράσεις με στόχο την ανατροπή του τρόπου λήψης αποφάσεων, την κοινωνική αλλαγή και τις θεσμικές μεταρρυθμίσεις, καθώς και τις συγκρουσιακές δράσεις που στοχεύουν στην αλλαγή των σχέσεων εξουσίας ανάμεσα σε κυρίαρχους και κυριαρχούμενους. Φορέας των δράσεων για την αλλαγή των σχέσεων εξουσίας είναι τα κοινωνικά κινήματα.

Συνοψίζοντας λοιπόν, για τον Touraine τα συλλογικά υποκείμενα που εκφράζονται από το κοινωνικό κίνημα, αρχικά σχηματίζουν μια εικόνα του εαυτού τους σε συσχετισμό με το κίνημα, χτίζουν δηλαδή μια ταυτότητα, στη συνέχεια αναγνωρίζουν και ταυτοποιούν τον «άλλο», τον αντίπαλο και άρα προσδιορίζονται μέσα από την αντίθεση με αυτόν και τέλος, αντιλαμβάνονται τις σχέσεις εξουσίας και κυριαρχίας, ως το λόγο για τον οποίο κινητοποιούνται. Συνεπώς, προσδιορίζουν τη δράση τους μέσα από την ανάγκη για έλεγχο της ιστορικότητας.

2.3 Θεωρία κινητοποίησης των πόρων

Σε μια άλλη κατεύθυνση αναπτύχθηκε η θεωρία κινητοποίησης των πόρων βάση της οποίας «η οργάνωση προηγούμενα ανοργάνωτων ομάδων ενάντια στις θεσμοποιημένες ελίτ»

(Gans W., 1975) ή η «αντιπροσώπευση των συμφερόντων ομάδων αποκλεισμένων από τις διαδικασίες λήψης πολιτικών αποφάσεων» είναι τα συστατικά ενός κοινωνικού κινήματος.

Έτσι βλέπουμε πως μελετάται η σύνδεση των κινημάτων με τους θεσμούς και την θεσμική αλλαγή σαν κύριο χαρακτηριστικό τους, ενώ η γενικευμένη αίσθηση της «δυσανεμίας» από αφετηρία κινηματικής δράσης κατά τις πρώτες θεωρίες, αντιμετωπίζεται εδώ σαν ένα γενικευμένο κοινωνικό χαρακτηριστικό και όχι σαν αιτία οργάνωσης συλλογικής συμπεριφοράς. Αντ' αυτού, παρατηρείται πως η δυσανεμία είναι μάλλον σταθερή και πηγάζει από δομικές αντιπαραθέσεις συμφερόντων εντός των θεσμών, ενώ οι αλλαγές στους πόρους, την οργάνωση και τις ευκαιρίες, είναι αυτές που κινητοποιούν τη συλλογική δράση για τα νέα κοινωνικά κινήματα βάσει της θεωρίας κινητοποίησης των πόρων. (Jenkins, 1983)

Τι εννοούν όμως οι θεωρητικοί με τον όρο κινητοποίηση των πόρων; Δηλαδή, για ποιους πόρους μιλάνε και από πού προκύπτουν; Η έννοια κινητοποίηση των πόρων νοείται ως η διαδικασία εξασφάλισης των μέσων για την επίτευξη της συλλογικής δράσης της ομάδας, και είναι αυτός ο ορισμός των θεωρητικών που συνδέει άρρητα τις ομάδες – τμήματα των κοινωνικών κινημάτων με τους θεσμούς. Αντίστοιχα, την επιτυχή ή μη έκβαση των δράσεων και κινητοποιήσεων τους με την ανοικτότητα ή την κλειστότητα του πολιτικού συστήματος και κατά συνέπεια, των πολιτικών ευκαιριών. Θα μπορούσα να πω, ανατρέχοντας στον Touraine, πως μιλάμε πάλι για την έννοια της ιστορικότητας και του ελέγχου της, αυτή τη φορά όμως αναγνωρίζοντας στους δρώντες έναν πιο ενεργητικό ρόλο. Όταν λοιπόν μιλάμε για «τους πόρους που ελέγχει η ομάδα πριν εκδηλωθεί η κινητοποίηση, τον τρόπο με τον

οποίο η ομάδα τους χειρίζεται κατά τη διαδικασία της κινητοποίησης και τη διάθεση των πόρων που κατέχουν οι εκτός ομάδας δρώντες φορείς και υποκείμενα» (Jenkins, 1983)

Σύμφωνα με τους Zald&McCarthy (1986) οι αρχές της θεωρίας κινητοποίησης των πόρων περιγράφονται ως εξής

1. *Οι δραστηριότητες των κοινωνικών κινημάτων δεν εκδηλώνονται ως αποτέλεσμα της δράσης αυθόρμητων και μη οργανωμένων υποκειμένων, που δρουν μη ορθολογικά, υπό συνθήκες «δομικής πίεσης» ή «σχετικής αποστέρησης».*

2. *Η συλλογική δράση με τη μορφή της κινητοποίησης των κοινωνικών κινημάτων παράγεται στη βάση σχηματισμού ορθολογικών επιδιώξεων και συμφερόντων από ορθολογικά δρώντα συλλογικά υποκείμενα ή και κοινωνικές ομάδες.*

3. *Δεν υφίστανται διαφορές ως προς τον ορθολογισμό, ανάμεσα σε θεσμικές και εξωθεσμικές κοινωνικές δράσεις.*

Παρόλα αυτά, η θεωρία κινητοποίησης των πόρων, εξετάζει τα κοινωνικά κινήματα με έμφαση στη συσσώρευση πόρων, χωρίς να κατανοεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του συλλογικού αισθήματος που κινητοποιεί τελικά τα μέλη. Αυτό που κυρίως περιγράφεται, είναι ο τρόπος που μετασχηματίζεται η δυσαρέσκεια και οι ανάγκες για κοινωνική αλλαγή σε κινητοποίηση. Στην ουσία δίνεται περισσότερο βάση στη διαδικασία μετάφρασης του συλλογικού αισθήματος σε διεκδίκηση με απώτερο σκοπό μια θεσμική μεταρρύθμιση, παρά στο ίδιο το συλλογικό αίσθημα. Σίγουρα η παραπάνω πτυχή της θεωρίας, σπάει το σχήμα της θεσμοποίησης - γραφειοκρατικοποίησης - συντηρητικοποίησης και τον «υποχρεωτικό» συσχετισμό τους, παρ' όλα αυτά, οι αρχικές υποθέσεις της θεωρίας, που προαναφέρθηκαν ως αρχές, εισηγούνται ήδη την ιδέα της επαγγελματοποίησης των κοινωνικών κινημάτων. Με τον τρόπο αυτό, δημιουργείται η αίσθηση πως ο κανόνας είναι η συμπεριφορά να κινητοποιείται μόνο από το ατομικό συμφέρον. Αναφερόμενοι στην οργάνωση των κοινωνικών κινημάτων, η θεωρία αναγνωρίζει τη σύνθεση των κινημάτων από τις εξής κατηγορίες ρόλων:

- στελέχη (cadres), δηλαδή άτομα που συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων με πλήρη ή μερική απασχόληση
- αμειβόμενα επαγγελματικά στελέχη πλήρους απασχόλησης
- επαγγελματικό προσωπικό που δεν αναμειγνύεται σε κεντρικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων

- συμβαλλόμενα μέλη(constituents), τα οποία παρέχουν χρόνο και χρήμα για τις συγκεκριμένες δράσεις της οργάνωσης του κινήματος

Διαφάνεται να ασκείται μέσα από τη θεωρία αυτή, μια κριτική τόσο στην ορθολογικότητα όσο και στην επαγγελματοποίηση που παρουσιάστηκε σε κάποια κοινωνικά κινήματα και σε κάποιες χώρες. Η κριτική βασίζεται και στην πηγή εισροής πόρων προς της οργανώσεις του κινήματος από τα μεσαία στρώματα, τα ιδρύματα καθώς και φορείς, όπως η Εκκλησία και οι κυβερνήσεις. (Zald M.N., and McCarthy J.D)

Κλείνοντας τη θεωρία της κινητοποίησης των πόρων, θα ήθελα να τονίσω τους λόγους για τους οποίους κρίνεται ως μερική στην προσέγγιση των κοινωνικών κινήματων. Αυτή η κριτική, δεν δίνει έμφαση στους διατεθειμένους πόρους για τη δράση των κινήματων, ούτε στην προσέγγιση της κοινωνικής δυσανεμίας ως ένα γενικό κοινωνικό φαινόμενο, αλλά μάλλον στοχεύει σε μια αυτόνομη επεξεργασία της κοινωνιολογίας των κοινωνικών κινήματων, μέσα από τη μελέτη της συλλογικής συμπεριφοράς και του τρόπου που διαμορφώνεται το κίνημα από τα άτομα. Παρότι η αρχή της θεωρίας αντιμετωπίζει τις δράσεις των μελών ως ορθολογικές και προϊόντα συλλογικής επεξεργασίας και διαδικασιών, στην πραγματικότητα μάλλον τις αφήνει ανοιχτές σε ερμηνείες, επαναφέροντας την προβληματική της κοινωνικής παθολογίας και του μη ορθολογικού χαρακτήρα τους.

Η θεωρία αυτή, δεν περιλαμβάνει ένα πλαίσιο, εντός του οποίου οι κοινές αντιλήψεις, οι δεσμοί των ατόμων και η κοινή τους ταυτότητα παράγουν τη δράση τους. Αντίθετα, η δράση κρίνεται κυρίως εκ του αποτελέσματός της, και αυτό κρίνεται αντίστοιχα από την νομιμοποίηση που κερδίζει η ομάδα, μέσω της αναγνώρισης από τις κυρίαρχες ελίτ. Παρόλα αυτά, η θεωρία λειτουργεί καταλυτικά στην ανάδειξη της μεταλλαγής των κοινωνικών κινήματων από τα παραδοσιακά στα νέα κοινωνικά κινήματα. Η αξία της θεωρίας ως προς το παραπάνω ενισχύεται, αφού η μετάβαση εξετάζεται και τεκμηριώνεται μέσα από παρατήρηση στις αλλαγές των σχέσεων εξουσίας ανάμεσα στους νέους τύπους ηγεσίας και στα κοινωνικά κινήματα που ήδη από το 50' επιδιώκουν διεκδικήσεις, πέρα από τη λογική του παραδοσιακού εργατικού κινήματος, προς διευρυμένα δικαιώματα και κατοχύρωση ταυτότητας.

Ένα ακόμη ζήτημα που προκύπτει μέσα από τις προσεγγίσεις της κινητοποίησης πόρων, είναι η σημασία του τοπικού πλαισίου, της τοπικής ιστορικότητας και πολιτικών πρακτικών, οι οποίες επηρεάζουν τον τρόπο οργάνωσης των κινήματων και του συσχετισμού τους ή μη με κρατικές δομές και εξουσίες.

Η θεωρία κινητοποίησης των πόρων δίνει ένα από τα βασικά κριτήρια για τη συνέχεια της εν λόγω έρευνας για το Athens Pride. Από τον ορισμό των McCarthy&Zald, των κύριων θεωρητικών της κινητοποίησης των πόρων, θεωρείται μη αναγκαία η σαφής οργάνωση ως συστατικό των κοινωνικών κινήματων. Συγκεκριμένα, οι οργανώσεις που αναπτύσσονται στα πλαίσια ενός κοινωνικού κινήματος δεν ταυτίζονται κατ' ανάγκη με το ίδιο το κίνημα, επειδή ένα κίνημα είναι εξαιρετικά πολύπλοκο, πολύμορφο, πολυμελές και συγκροτείται από το «*σύνολο των γνώμων και των πεποιθήσεων σ' έναν πληθυσμό*».

2.4 Θεωρία πολιτικών ευκαιριών

Σύμφωνα με την βασική της παραδοχή και τα περιεχόμενά της, οι μορφές συλλογικής δράσης έχουν ως κεντρικό άξονα την πολιτική διάσταση. Με βάση αυτή μελετιούνται και οι διάφορες συμπεριφορές, ειδικά στην περίπτωση που εξετάζεται μια κινηματική δράση. Η παραδοχή αυτή, εμπλουτίζει την απόπειρα της εργασίας είναι να ελέγξει τη σχέση της συλλογικής κινηματικής δράσης με θεσμικές και εξωθεσμικές διαδικασίες.

Αυτό επισημάνθηκε και από την ίδια την θεωρία για τα κοινωνικά κινήματα, όπως αναπτύχθηκε παραπάνω, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο, ανάλογα πάντα και με την εμβάθυνση των θεωρητικών στην κοινωνική διάσταση των κινήματων και των τρόπων δράσης τους. Η τελευταία θεωρία στην οποία ανέτρεξα, αντιμετωπίζει τα κοινωνικά κινήματα σαν μια αρθρωτή και ορθολογική δράση κοινωνικών ομάδων, οι οποίες αποζητούν τρόπους επίτευξης των σκοπών και των διεκδικήσεών τους μέσα από τον δρόμο της συμβατικής πολιτικής. (Marx G.T., McAdam D 1994)

Σε ένα άλλο θεωρητικό σχήμα των McAdam, Tarrow και Tilly οι συσχετισμοί των κοινωνικών κινήματων δημιουργούνται ανάμεσα στα μέλη των πολιτικών θεσμών συστήματος (polity) και στους προκαλούντες (challengers), με βάση αυτό που αποκαλούν «*contentious politics*». Οι προκαλούντες ανήκουν σε σταθερές ομάδες, εκτός θεσμικής πραγματικότητας και επιδιώκουν τους σκοπούς τους μέσω αυτού του συσχετισμού. Ο Tarrow, μιλά για το πεδίο πολιτικών ευκαιριών εντός του συσχετισμού που μόλις παραθέσαμε ως «*τις σταθερές – αλλά όχι απαραίτητα τις τυπικές, μόνιμες ή εθνικώς ιδιόμορφες – ενδείξεις (signals) προς τα κοινωνικά και πολιτικά συλλογικά δρώντα υποκείμενα, οι οποίες είτε τα αποθαρρύνουν είτε τα ενθαρρύνουν να χρησιμοποιήσουν τους εσωτερικούς τους πόρους για να σχηματίσουν κοινωνικά κινήματα*» (Tarrow 1996).² Βλέπουμε δηλαδή και σε αυτή την

---

²Tarrow S., «States and Opportunities: The Political Structuring of Social Movements», στο McAdam D., McCarthy J.D., Zald M.N., ό.π., σελ. 54. Δύο χρόνια νωρίτερα ο ορισμός της δομής πολιτικών ευκαιριών δίδονταν ως εξής: «Ως δομή πολιτικών ευκαιριών, εννοώ τις σταθερές – αλλά όχι απαραίτητα τυπικές ή μόνιμες – διαστάσεις του πολιτικού περιβάλλοντος που παρέχουν κίνητρα στους ανθρώπους για την

προσέγγιση την υπόθεση, πως η δράση των κοινωνικών κινημάτων είναι σχετιζόμενη με την πιθανότητα του αποτελέσματος ή με το κοινωνικό πολιτικό κλίμα και το κατά πόσο μπορεί να «σηκώσει» τη δράση. Η εκτίμηση αυτή διέπεται από σχετική οργάνωση και ορθολογισμό, πέραν του αυθορμητισμού και της συσσωρευμένης δυσαρέσκειας.

Στην ανάπτυξη της θεωρίας, ο Tarrow εντοπίζει ενδείξεις διαμόρφωσης θετικής δομής πολιτικών ευκαιριών και τις συνοψίζει σε 4 σημεία :

α) *τη διάνοιξη της πρόσβασης προς την εξουσία*

η οποία κρίνεται ως αμφιλεγόμενη ή προβληματική,³ αφού όταν η εξουσία στέκεται ισχυρή απέναντι στον θεσμικό της ρόλο, τα κοινωνικά κινήματα σπάνια θα κινηθούν προς αυτή, δεδομένου ότι παρουσιάζεται με κάποια κλειστότητα. Παράλληλα, όταν η εξουσία χαρακτηρίζεται με ανοιχτότητα προς την αλλαγή και την κατεύθυνση θεσμοθέτησης με όρους που καλύπτουν τις διεκδικήσεις των ατόμων και των οργανώσεων, τότε μιλάμε για ένα ισχυρό κράτος πρόνοιας και άρα για μια μάλλον μειωμένη ανάγκη δράσης και αντιπαράθεσης των κοινωνικών κινημάτων. Προκύπτει μια μάλλον συνθετότερη σχέση ανάμεσα στην εξωθεσμική συλλογική δράση και το είδος του πολιτικού συστήματος (κλειστό ή ανοικτό). (Σερτζεδάκις, 1996) Ενδιαφέρουσα είναι η συμβολή του Eisinger, που για την δομή των πολιτικών ευκαιριών υποστηρίζει πως τα χαρακτηριστικά του πολιτικού και κοινωνικού περιβάλλοντος καθορίζουν το αποτέλεσμα, διευκολύνοντας ή παρεμποδίζοντας την πολιτική δραστηριότητα και το αν αυτή εκφράζεται εν τέλει ως διαμαρτυρία. Ακόμη, η διαμαρτυρία εκδηλώνεται συχνότερα σε πολιτικά συστήματα που βρίσκονται σε περίοδο μεταλλαγής προς ένα ανοιχτότερο μοντέλο και άρα εμφανίζουν χαρακτηριστικά ανοιχτότητας και κλειστότητας παράλληλα.

β) *τη μεταβλητότητα των τοποθετήσεων (shifting alignments)*

Η μεταβλητότητα των τοποθετήσεων ή πιο κατανοητά, η πολιτική αστάθεια, η προοπτική νέων πολιτικών συμμαχιών και άρα η πιθανή απεύθυνση σε εξωθεσμικές ομάδες, δηλαδή εκτός *polity*.

ανάληψη συλλογικής δράσης, επηρεάζοντας τις προβλέψεις τους σχετικά με την επιτυχία ή την αποτυχία της», στο Tarrow S., *Power in Movement. Social Movements, Collective Action and Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996², (πρώτη έκδοση 1994), σελ. 85.

γ) τη διαθεσιμότητα συμμάχων με επιρροή

όπου όταν μιλά για επιρροή, ο Tarrow εννοεί κοινωνική επιρροή, οικονομική και θεσμική και βλέπει στους συμμάχους την προοπτική διαμεσολάβησης σε μια κατεύθυνση προς εκπλήρωση των διεκδικήσεων των κοινωνικών κινημάτων. (Tarrow, 1996)

δ) τις διαιρετικές τομές στο εσωτερικό και ανάμεσα στις ελίτ.

Πέρα όμως από τις παραπάνω ενδείξεις πολιτικών ευκαιριών για τα κοινωνικά κινήματα, με την ενεργοποίηση της συλλογικής δράσης διαμορφώνονται οι όροι για εμφάνιση νέων κοινωνικών κινήματων, δημιουργείται το πεδίο συλλογικής δράσης, καθώς και παραδείγματα άλλων μορφών διεκδικήσεων μέσα από την επιτυχία ή την αποτυχία των υφιστάμενων παραδειγμάτων. Βλέπουμε δηλαδή, πως πέρα από τους εξωτερικούς παράγοντες που διαμορφώνουν πολιτικές ευκαιρίες, η ίδια η συλλογική δράση δημιουργεί πολιτικές ευκαιρίες για επόμενες. Παράλληλα όμως, δημιουργεί και ευκαιρίες εμφάνισης «αντι-κινήματων, όπως και χώρο για τις κυρίαρχες ελίτ, που συχνά κατηλεύονται τη δράση των κινήματων προς ίδιον όφελος(Tarrow, 1996). Η θεωρία πολιτικών ευκαιριών και διαδικασιών, λειτουργεί συμπληρωματικά στη θεωρία κινητοποίησης των πόρων, αφού βασίζεται στις ίδιες αρχές και καλύπτει την παράλειψη της πρώτης ως προς την οργάνωση των κινήματων. Η θεωρία των πολιτικών ευκαιριών επαναφέρει την κοινωνιολογική διάσταση των κοινωνικών κινήματων ανοίγοντας ξανά τη συζήτηση για τους τρόπους συλλογικής δράσης, την ταξική διάσταση των ατόμων, το συσχετισμό των κινήματων με το πολιτικό και πολιτιστικό σκηνικό. Η οπτική αυτή περιλαμβάνει πάντα τις σχέσεις αλληλεπίδρασης των υποκειμένων, των ομάδων και του κινήματος με τους κρατικούς θεσμούς και το πολιτικό σύστημα, αφού τα θεωρεί καταλυτικά για τον τρόπο και το ενδεχόμενο δράσης. Το σχήμα της θεωρίας πολιτικών ευκαιριών και της συνεχούς τροφοδότησής τους από τους ίδιους τους φορείς της αντιπαράθεσης συμπυκνώνεται στο παρακάτω :

«Οι βαθύτερες αιτίες της ανόδου των νέων κοινωνικών κινήματων εντοπίζονται στο σύστημα των κοινωνικό-οικονομικών διαιρετικών τομών, τα ατομικά κίνητρα, τις ομαδικές και οργανωτικές ικανότητες. Όμως η ιστορία της συλλογικής δράσης χαρακτηρίζεται από πολύ μεγάλη αστάθεια, συγκριτικά προς την αργή εξέλιξη των δομών και των κινήτρων, για να μπορέσει να εξηγηθεί με αυτούς τους όρους. Λέγω μόνο ότι δεν μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα κατανοήσουμε τη δυναμική και τις επιπτώσεις των κινήματων «τοποθετώντας τα» στο στατικό πλέγμα των διαιρετικών τομών, των συγκρούσεων και των κρατικών θεσμών [...] Τα κινήματα εμφανίζονται ως το αποτέλεσμα νέων ή διευρυμένων ευκαιριών.

σηματοδοτούν την τρωτότητα του κράτους έναντι της συλλογικής δράσης, και ως εκ τούτου διανοίγουν ευκαιρίες για άλλους· η διαδικασία οδηγεί σε απαντήσεις του κράτους, οι οποίες, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, παράγουν μια νέα δομή πολιτικών ευκαιριών»(Tarrow, 1996).

Τέλος μια συζήτηση η οποία ξαναθέτει ζητήματα που συνδέονται με τις προσεγγίσεις πολιτικών ευκαιριών και κινητοποίησης πόρων, αφορά τους συσχετισμούς (πχ διάλογος, εν μέρη συνεργασία)ή μη των κοινωνικών κινημάτων με πολιτικούς φορείς (πχ τοπικές κυβερνήσεις, κόμματα)και τους τρόπους απεύθυνσης και απήχησης σε ευρύτερα κοινωνικά στρώματα σε συνδυασμό με τη διατήρηση του ριζοσπαστικού ή μαχητικού τους χαρακτήρα.

3.0 ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ – ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΦΑΙΡΑ

Ο δημόσιος χώρος μπορεί να θεωρηθεί –χωρίς να περιορίζεται σε αυτό– μια μορφή έκφρασης των πολιτών. Σύμφωνα με την προσέγγιση του Habermas (1962) στο *The Structural Transformation of the Public Sphere*, ο δημόσιος χώρος παρεμβάλλεται ανάμεσα στην «κοινωνία των πολιτών και στο κράτος» και βάσει αυτής της ανάλυσης αναδύεται η σύνδεσή του με την δημόσια σφαίρα, βασικό ζήτημα πάνω στο οποίο επιχειρεί να συζητήσει αυτή η εργασία τον συσχετισμό των διεκδικήσεων των κοινωνικών κινημάτων με τον δημόσιο χώρο και τους όρους διαμόρφωσης αυτής της σύνδεσης. Οι θεωρητικές συζητήσεις για την δημόσια σφαίρα που εκκινούν από μη γεωγραφικές επιστήμες, την προσεγγίζουν κυρίως εκτός του πεδίου του χώρου. Στην ανάλυση του Habermas, η ιδανική δημόσια σφαίρα θεωρείται καθολική, παγκόσμια και ως εκ τούτου, χωρικά αδιαφοροποίητη. Ωστόσο, αυτό το μοντέλο για την αστική κοινωνία των πολιτών διατυπώνεται με βάση τις χωρικές εικόνες του «αστικού (bourgoise) καφέ» ή της Λέσχης, όπου οι άνθρωποι επικοινωνούν και ανταλλάσσουν απόψεις ως ίσοι έξω από την κοινωνική τους τάξη και άλλες μορφές σχέσεων εξουσίας. Η συμβολή του Habermas στη συζήτηση για τη δημόσια σφαίρα, παρόλη τη σημασία της, έχει δεχθεί και πολύ σημαντικές κριτικές που εστιάζουν στη μη ουδετερότητα της δημόσιας σφαίρας και στις άνισες σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στους ανθρώπους που δεν δύναται να τους καθιστούν ως ίσους (Fraser, 1990)

Παράλληλα, η δημόσια σφαίρα, αν και θεωρείται από αρκετούς φιλοσόφους ως κανονιστική, είναι ενσωματωμένη στις ιστορικές και πολιτικές πρακτικές. Αυτή η «γείωση» στον φυσικό χώρο προσφέρει μια χωρική τοποθεσία, ένα πεδίο για συγκρούσεις, διαταξικές συσχετίσεις και κοινωνικές αλλαγές. Αυτός ο συσχετισμός δημόσιου χώρου με δημόσια σφαίρα, επιτρέπει στον πρώτο να γίνει αντιληπτός ως χώρος πολιτικών πρακτικών που υπερβαίνουν τις πολιτικό-φιλοσοφικές έννοιες που περιορίζονταν στην ανάλυση της δημόσιας σφαίρας και να ξεπεράσουν τους περιορισμούς τους. Οι σύγχρονες κοινωνικές κινήσεις και οι πολιτικές εξεγέρσεις διαψεύδουν τα επιχειρήματα ότι ο δημόσιος χώρος και η δημόσια σφαίρα μπορούν να διαχωριστούν εννοιολογικά ή φυσικά. Αν η δημόσια σφαίρα περιγράφεται ως «η σφαίρα ατομικότητων που συνέρχονται ως δημόσιο» (Habermas 2001:27), τότε συνδέεται τόσο με την γεωγραφία όσο και με την ιστορία. Η αναγνώριση της χωρικής διάστασης της δημόσιας σφαίρας μεταλλάσσει τον τρόπο που αντιλαμβάνεται κανείς την πολιτική του δημόσιου χώρου. Κατά την Arendt (1998, the human condition), η πολιτική έχει άμεση σχέση με το μοίρασμα ενός κοινού χώρου και κόσμου όπου τα άτομα μπορούν να συνέρχονται και να επικοινωνούν ελεύθερα στον δημόσιο χώρο, μια εικονογραφία που θεωρεί πως συμπυκνώνεται στην αρχαία αθηναϊκή αγορά. Για την

Arendt η έννοια της πολιτικής δεν ανάγεται στις ατομικές προτιμήσεις αλλά προκύπτει από την συμμετοχή στα κοινά και την συλλογική διαβούλευση. Αυτή η ιδέα του δημόσιου, περιλαμβάνει χώρους πολλαπλών «κοινών» και δίνει την δυνατότητα διαμόρφωσης της δημόσιας σφαίρας μέσω της συζήτησης και των πολιτικών πρακτικών. Δημιουργείται λοιπόν ένα πεδίο κοινωνικού και πολιτικού ανταγωνισμού και αγώνα.

Σημασία όμως για την αντίληψη των παραπάνω στο πεδίο του χώρου έχει η αναγνώριση πολλαπλών κλιμάκων και παράλληλων τοπικών/ εθνικών / και παγκόσμιων δυναμικών που διαμορφώνουν τον δημόσιο χώρο και την δημόσια σφαίρα. Η ρευστότητα και η συνεχής κινητικότητα που χαρακτηρίζει την παγκόσμια δημόσια σφαίρα της δίνει την δυνατότητα να ενσωματώνει και να παράγει πολύμορφο λόγο (Dahlgren 2001; Kelty 2005; Warner 2002), ενώ ταυτόχρονα κινδυνεύει να την αποσυνδέσει από την ενσώματη εμπειρία, που παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην σύγχρονη πολιτική πρακτική, να εξαλείψει δηλαδή τα ενσώματα και χωρικά χαρακτηριστικά της.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στον τρόπο με τον οποίο ο χώρος επιδρά και διαμορφώνει την πολιτική πρακτική. Ο δημόσιος χώρος, είναι χώρος έκφρασης της διαφωνίας αλλά λειτουργεί συχνά σαν πεδίο αποκλεισμού. Για θεωρητικούς όπως ο Rancière (1999), ο ρόλος της δημοκρατικής πολιτικής είναι να καταστήσει τη διαφωνία ορατή και να διευρύνει τη δημόσια σφαίρα ώστε να συμπεριλάβει ποικίλα κοινά και αντι-κοινά (Fraser 1990; Warner 2002; Young 2001). Άλλες θεωρητικές κατευθύνσεις όπως αυτή των Staeheli & Mitchell (2008) προσθέτουν την παράμετρο της ιδιοκτησίας και τον τρόπο με τον οποίο αυτή αλλάζει τις δυναμικές του δημόσιου χώρου, δημιουργώντας το αίσθημα των «δικαιωμάτων» και των «ευθυνών». Η προσθήκη αυτή περιπλέκει τον τρόπο πρόσβασης και δράσης εντός του δημόσιου χώρου, καθώς και των «νέων κοινών» που διαμορφώνονται μέσα από νέες σημασίες της ιδιοκτησίας, τους συσχετισμούς και τις αντιθέσεις που παράγουν.

Μια άλλη πλαισίωση ορίζει τον δημόσιο χώρο ως πολιτικό χώρο δράσης και δημόσιας διαβούλευσης, που μπορεί να εντοπιστεί σε συζητήσεις στις καφετέριες, στον τύπο, στο διαδίκτυο και άρα σε όλους τους χώρους όπου τοποθετείται και παράγεται η δημόσια σφαίρα (Houssay-Holzschuch and Terro, 2009). Ο δημόσιος χώρος ορίζεται από την θεσμική προέκταση, και επομένως την οριοθέτηση της ιδιοκτησίας και την κοινωνική που αναδεικνύεται μέσα από την ποικιλομορφία και την διαφορετικότητα. Η αντίληψη του δημόσιου χώρου, δηλαδή, βασίζεται στην ιδέα της δημοκρατίας, της παραγωγής κοινών αντιληπτικών πλαισίων μέσα από πολλές και διαφορετικές φωνές –ατομικές και

συλλογικές- που βρίσκουν χώρο να εκφραστούν και να ακουστούν. Έτσι, η δημόσια σφαίρα παράγεται από την συνύπαρξη σωμάτων και φωνών διαφορετικών ατόμων στον χώρο, που αναγνωρίζονται και ανήκουν κατά την διάρκεια αυτής ακριβώς της επιτέλεσης στον δημόσιο χώρο (Robeyns 2003; Young 2001).

3.1 Κινηματικές τακτικές στον δημόσιο χώρο

Συνήθως τα κινήματα διαμορφώνονται σταδιακά μέσα από το καθημερινό «χτίσιμο» κοινωνικών δικτύων, την αυξανόμενη συνειδητοποίηση και διαμόρφωση ενός συλλογικού αιτήματος και ενός όλου και πιο συγκροτημένου εννοιολογικού πλαισίου σχετικά με την δράση τους. Ακόμη και σε περιόδους έντονης καταστολής, τα άτομα μπορούν να χτίσουν δίκτυα για πιθανά κοινωνικά κινήματα μέσα από την δημιουργία αυτού που ο James Scott ονομάζει “hidden transcripts”. (Scott, 1990)

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και η Fraser όταν κάνει λόγο για την ανάγκη εναλλακτικού τρόπου ύπαρξης των καταπιεσμένων στην δημόσια σφαίρα, με την εισαγωγή του όρου «subaltern counter-publics»⁴. Αυτή η εναλλακτική είναι κατά την Fraser το μέσο για την δημιουργία τόπων στους οποίους μπορούν να υπάρξουν διαδικασίες επικοινωνίας (και ώσμωσης των καταπιεσμένων σε μια κατεύθυνση δημιουργίας κινήματος ή κινηματικής δράσης) εκτός του βλέμματος και της επιτήρησης των κυρίαρχων ομάδων. Χώρων όπου μπορούν τα μέλη να αρθρώσουν και να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους, να εκθέσουν τους τρόπους με τους οποίους οι κυρίαρχες ομάδες χρησιμοποιούν το παραπλανητικό «εμείς», να κατανοήσουν τους διαχωρισμούς στις θέσεις και τα αιτήματά τους.

(Fraser 1997)

Μέσα σε αυτούς τους χώρους και με αυτούς τους τρόπους που περιγράφει η Fraser και ο Scott, δημιουργούνται και τα πρώτα κίνητρα για τα κοινωνικά δρώντα υποκείμενα που δεν έχουν δικούς τους πόρους και μέσα διεκδίκησης. Με την υποστήριξη των κοινωνικών δικτύων που έχουν καταφέρει να δομήσουν και την σύνδεση με σύμβολα αγώνων που προϋπάρχουν, η χρήση ανατρεπτικών μέσων για την επίτευξη κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών οδηγεί σε συνεχή αλληλεπίδραση με τον «αντίπαλο». Το αποτέλεσμα αυτής της αλληλεπίδρασης με την συνειδητοποίηση των δυναμικών και την προεργασία που αναπτύχθηκε παραπάνω είναι κατά τον Tarrow το κοινωνικό κίνημα (Tarrow 1998: 2.)

---

⁴Ο όρος σαν σύνολο "subaltern counter-public" σημαίνει κατώτερες υποομάδες στον αντίποδα της κυρίαρχης δημόσιας σφαίρας. Προφανώς, από τη στιγμή που η Fraser το ορίζει στον αντίποδα και σε αντίθεση με την ιδανική δημόσια σφαίρα του Χάμπερμας το counter-public είναι κοινό/ομάδα αντι-δημόσια, αντι-κοινή. Δεν λέει όμως πουθενά "ιδιωτική" (που είναι και αυτό μια άλλη σφαίρα). Έχει δηλαδή διττή σημασία.

Αυτό που κατά τον Tarrow ενισχύει την συλλογική δράση των μελών ενός κινήματος, ειδικά στην ιστορική στιγμή μιας «διαμάχης με τον αντίπαλο», είναι ένα συχνά κοινό πολιτισμικό υπόβαθρο ή ένα σύνολο κοινών εννοιών, βιωμάτων, συναισθημάτων. (Tarrow 1998: 24)

Ένας κύκλος διαμάχης αποκτά δυναμική όταν οι συντελεστές αντιλαμβάνονται πως η αλλαγή είναι επιθυμητή, οι κίνδυνοι της συμμετοχής στο κίνημα έχουν μειωθεί και το ενδεχόμενο της νίκης έχει αυξηθεί. Χωρίς κοινά βιώματα και κοινή συν-αίσθηση της καταπίεσης και της αδικίας, του κοινού σκοπού, των ευκαιριών και των κινδύνων είναι δύσκολο να επιβιώσει και να συντηρηθεί ένα κοινωνικό κίνημα. Αντίθετα, η αίσθηση του κοινού σκοπού, των ιστορικών διεκδικήσεων και της απελευθερωτικής διάστασης αυτών μπορούν να συντηρήσουν το κίνημα, ακόμη και σε περιόδους αυξημένου κινδύνου και έκθεσής του.

Μία από τις σημαντικότερες στροφές στην ιστορία των κοινωνικών αντιπαραθέσεων και διεκδικήσεων είναι η ανάπτυξη συγκεκριμένων τακτικών ή τακτικών που μπορούν να επιτελεστούν και πέρα από τα όρια του στενού πλαισίου, της τοποθεσίας, της ταυτότητας. Η δημόσια διαδήλωση είναι ένα παράδειγμα μιας τακτικής που εξαπλώνεται αμφισβητώντας εθνικά σύνορα και χρησιμοποιείται σχεδόν από κάθε κοινωνικό κίνημα μέχρι σήμερα.

Αυτές οι αρθρωτές τακτικές έχουν μεγάλη χρησιμότητα για τα κοινωνικά κινήματα, αφού μπορούν να λειτουργήσουν δυναμικά στην άσκηση πίεσης . Όταν για παράδειγμα απαιτείται μια ενέργεια, οι τοπικές ομάδες ενός κινήματος σε μια χώρα, ή ακόμη και διεθνώς, μπορούν να κάνουν τον ίδιο τύπο δράσης και την ίδια στιγμή με αποτέλεσμα να ασκείται πίεση σε φορείς όπως εταιρίες , το κράτος κλπ., γεγονός που οδηγεί πολλές φορές σε νίκη για το κοινωνικό κίνημα και αποκλιμάκωση της σύγκρουσης και της διαμάχης. Η τακτική αλληλεπίδραση ανάμεσα στα κοινωνικά κινήματα και τους αντιπάλους τους δημιουργεί ένα πεδίο ανταγωνισμού για «καινοτομία» στους τρόπους δράσης και διεκδίκησης, αλλά και ταυτόχρονα καταστολής. Έτσι με την χρήση μίας τακτικής (πχ πορεία) από το κίνημα, η αστυνομία θα αναπτύξει μια άλλη τακτική που να διακόπτει αυτήν του κινήματος κ.ο.κ.

Η δημόσια διαδήλωση

Γιατί όμως ξοδεύεται τόσος χρόνος και προσπάθεια για την διοργάνωση μιας δημόσιας διαδήλωσης, ειδικά με το δεδομένο πως πολλοί αναγνωρίζουν μια τέτοια τακτική ως

ξεπερασμένη, τον δημόσιο χώρο ως ανύπαρκτο, την εξουσία ρευστή και διασκορπισμένη για να μπορεί μια μάζα ανθρώπων να την αμφισβητήσει;

Αρχικά, μια δημόσια διαδήλωση καλύπτει την ανάγκη για συλλογική έκφραση θέσεων, για τοποθετήσεις και αιτήματα με στόχο να γνωστοποιήσει τις διεκδικήσεις και να επηρεάσει τόσο το κράτος και τις ελίτ στους οποίους αναφέρεται άμεσα, όσο και το ευρύτερο κοινό. Όσο πιο σημαντική είναι η συλλογική έκφραση για την ίδια την ομάδα τόσο πιο συνεκτικό είναι και το μήνυμά της διεκδίκησής της. Ταυτόχρονα, και λαμβάνοντας υπόψιν την ανάγκη εξωστρέφειας, παρουσίας και ορατότητας του κινήματος, μια δημόσια διαδήλωση μέσα από την μαζική συμμετοχή και προβολή του κινήματος το βοηθά να εκφράσει δυναμική παρουσία. (Bogad, L.M,2006)

Το παραπάνω μπορεί να λειτουργήσει και για το χτίσιμο της αυτοπεποίθησης της ομάδας που δίνει κίνητρο στο να συνεχίσει αλλά και σαν μια «προειδοποίηση» προς τους «αντιπάλους». Ανάλογα με τις προτεραιότητες του εκάστοτε κοινωνικού κινήματος, η οργάνωση της δημόσιας διαδήλωσης μπορεί να απαιτεί πολύ χρόνο, κόπο και ανθρώπινο δυναμικό.

Πρακτικοί λόγοι, επίσης, όπως είναι η ευαισθητοποίηση και επιστράτευση νέων μελών στο κίνημα, βρίσκουν πεδίο σε μια δημόσια διαδήλωση. Εδώ αναδεικνύεται η σημασία του δημόσιου χώρου και του τρόπου με τον οποίο το κίνημα επιλέγει να υπάρχει και να διεκδικεί την παρουσία του σε αυτόν. Αν η διεύρυνση του κινήματος είναι σημαντική για τα μέλη του, τότε και ο δημόσιος χώρος στον οποίο επιλέγει να δρα πρέπει να είναι ένας χώρος-τόπος ασφάλειας, ελκυστικός προς νέα μέλη. Ακόμη και αν η σοβαρότητα του μηνύματος και η διεκδίκηση καθαυτή είναι εν γένει αναγνωρίσιμη, ο χρόνος που ξοδεύεται για οικειοποίηση του χώρου κατά την διεκδίκηση, πρέπει να εμπνέει επιθυμία, ασφάλεια, ενίοτε και χαρά (Scott, J.C. 1990). Ο πειραματισμός με πιο ελεύθερους τρόπους ύπαρξης ως μέλη ενός κοινωνικού κινήματος σε μια δημόσια διαδήλωση είναι ιδανικός, αλλά εγείρει ανησυχίες για το αν εν τέλει το μήνυμά της ομάδας μπορεί να περάσει και να επηρεάσει το ευρύτερο κοινό στο οποίο απευθύνεται αφού μπορεί μέσα από τον πειραματισμό να μην εκπληρώνονται οι προσδοκίες των αποδεκτών του μηνύματος, πέραν των «αντιπάλων».

Η ίδια η επιτέλεση μιας δημόσιας διαδήλωσης σαν διαδικασία ορίζει την συλλογική ταυτότητα μιας ομάδας, μιας «υποκουλτούρας», ενός κινήματος. Με δεδομένο πως σπάνια μια διαδήλωση μπορεί να οδηγήσει από μόνη της στην εκπλήρωση των αιτημάτων που θέτει και στην αλλαγή των δομών εξουσίας και του θεσμικού πλαισίου, ο σκοπός και το νόημά της μεταφέρεται στο χτίσιμο της συνοχής και της αντοχής για συνέχιση του αγώνα

και της αντίστασης. Το συνολικό ύφος της διαδήλωσης έχει μεγάλη σημασία, αφού είναι αυτό που εγείρει σημαντικά ερωτήματα τόσο για τους διοργανωτές όσο και για τους συμμετέχοντες, ερωτήματα που μπορούν να οδηγήσουν στην ενδυνάμωση και στην αναδιαπραγματέυση του ίδιου του κινήματος, όπως : ποια είναι η σύνθεση του κινήματος; Τι κουλτούρα διαμορφώνεται κατά την διαδήλωση και από την διαδήλωση; Είναι η σύνθεση ομοιογενής; Πώς φέρονται και κινούνται τα σώματα/ υπάρχουν έμφυλες συνδηλώσεις; Ποια είναι η δραματουργία του χώρου; Δίνεται η έμφαση στην ατομική ή στην συλλογική ταυτότητα; Η μήπως υπάρχει χώρος για διάδραση και των δύο; κ.ο.κ. Ακόμη, σε μια διαδήλωση μπορεί να υπάρξει χώρος για αυθορμητισμό και να λειτουργήσει ως τρόπος σύγκλησης του κινήματος για στοχευμένη και άμεση δράση, γεγονός που επιδρά με όλους τους παραπάνω τρόπους.

Εναλλακτικοί τρόποι δημόσιας διαδήλωσης

Σε αντίθεση με το μοντέλο «κατάληψης χώρου» το οποίο φέρει ένα πολύ σαφές μήνυμα σχετικά με την διεκδίκηση του χώρου, είναι το μοντέλο του «ανοιχτού» χώρου. Μέσα από αυτό το μοντέλο επιδιώκεται το «άνοιγμα» του χώρου σε συλλογικό ή ατομικό επίπεδο, ένας πιο δημιουργικός τρόπος ύπαρξης σε αυτόν και γενικά η χωρική οργάνωση της διαδήλωσης γύρω από ένα πιο «χαλαρό» και ασαφές θέμα. Το μήνυμα όμως της επιτέλεσης της διαδήλωσης μέσα στα όρια αυτού του μοντέλου μπορεί να παρερμηνευτεί ή ακόμη και να λείπει ως κάτι κεντρικό για την ίδια την διαδήλωση. Κατά την Naomi Klein (2002) αυτό είναι και επιθυμητό, τουλάχιστον σε κάποια κινήματα. Πέρα από την πρόσκαιρη χαρά και το εύθυμο κλίμα που μπορεί να δημιουργηθεί κατά την διαδήλωση στις γραμμές του μοντέλου του «ανοιχτού» χώρου, εκτιμάται πως αυτές οι δράσεις μπορούν να οδηγήσουν σε ισχυρούς και μακροχρόνιους δεσμούς των συμμετεχόντων με το ίδιο το κίνημα. (Bogad, L.M,2006)

Σε ορισμένα πλαίσια διαφορετικά κίνητρα διαδήλωσης μπορεί να συνυπάρχουν με έναν αλληλο-ενισχυόμενο τρόπο. Μια ομάδα μπορεί να επιλέξει να επικοινωνήσει το μήνυμά της ελκύοντας και προκαλώντας τον περαστικό και το ευρύτερο κοινό να σταματήσει και να δώσει προσοχή. Σε αυτή την κατεύθυνση θα επενδύσει περισσότερο στο να κάνει την διαδήλωση αισθητικά ενδιαφέρουσα ή/και διασκεδαστική που –κατά περίπτωση- εξυπηρετεί και τον σκοπό πρόσληψης και επιτέλεσης της «αντι-πολιτισμικής» ταυτότητας του κινήματος. Τόσο το μοντέλο κατάληψης χώρου όσο και αυτό του «ανοιχτού» χώρου μπορούν να χρησιμοποιήσουν μια ποικιλία αισθητικών επιλογών σχετικά με την μορφή των διαδηλώσεων και των επιτελέσεων του κινήματος. (Bogad, L.M,2006)

Ανεξάρτητα από το μοντέλο της διαδήλωσης, είτε αυτό είναι μια ορισμένη πορεία – δημόσια διαδήλωση με χαρακτηριστικά κατάληψης δημόσιου χώρου είτε έχει μια πιο ανοιχτή και απρόοπτη διάθεση, μία από τις αισθητικές στρατηγικές που επιλέγεται ενίοτε, και εν προκειμένω στο Athens Pride, είναι η χρήση του χιούμορ και του γέλιου κατά την διαδήλωση.

Το γέλιο σαν αισθητική επιλογή και στρατηγική σε μια κινηματική δράση, πέρα από την χρήση του εξωστρεφώς –που μπορεί για παράδειγμα να οδηγήσει στον εκνευρισμό των αρχών και των θεσμών, λειτουργεί και εσωστρεφώς για το ίδιο το κίνημα, απελευθερώνοντας τα μέλη του από τις εντάσεις και τις δυσκολίες της καθημερινότητας. Παράλληλα και όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, μπορεί να συμβάλει στην αποτελεσματικότητα της διαδήλωσης , καθώς οι περαστικοί είναι πιθανότερο να σταματήσουν και να ακούσουν εάν ψυχαγωγούνται.

4.0 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗ ΠΟΛΗ

Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται μια απόπειρα περιγραφής των δυναμικών που υπάρχουν στις νεοφιλελεύθερες πόλεις του 21ου αιώνα. Το παραπάνω μοιάζει αναγκαίο για να κατανοήσω και να αναλύσω τα περιθώρια δράσης των κινημάτων στην νεοφιλελεύθερη πόλη, τις ευκαιρίες και τους περιορισμούς. Συμπυκνώνεται δηλαδή στην ερώτηση *ποια είναι η πόλη στην οποία καλούνται να δράσουν τα κοινωνικά κινήματα;* Αναγνωρίζοντας πως οι διεκδικήσεις που λαμβάνουν την μορφή διαμαρτυρίας και πορείας επιτυγχάνονται *δια μέσου της πόλης* (Nicholls κ.ά. 2012, Nicholls και Vermeulen 2012, Arampatzi και Nicholls 2012) ο αστικός ιστός διαβάζεται *«εκτός από πεδίο έκφρασης των διεκδικήσεων»* και ως *«ένα πεδίο δυνατοτήτων για την διαπραγμάτευση της εξουσίας και για την ανάπτυξη δικτύσεων και δεσμών μεταξύ διαφορετικών υποκειμένων, ζητημάτων, περιοχών και κλιμάκων.»* (Κουτρολίκου, Σπανού 2013). Προκύπτει λοιπόν λόγω της αυξημένης σημασίας του δημόσιου χώρου για τους κοινωνικούς αγώνες και διεκδικήσεις η ανάγκη εμβάθυνσης στις μεταλλαγές του δημόσιου χώρου μέσα από την νεοφιλελευθεροποίησή του ως μια διαδικασία κατανόησης του πλαισίου μέσα στο οποίο μεταλλάσσονται οι δράσεις των κοινωνικών κινημάτων για να μπορέσει εν τέλει να προσδιοριστεί αν οι δράσεις του Athens Pride αποτελούν μιας εναλλακτικής μορφής δράση στην νεοφιλελεύθερη πόλη ή μια νεοφιλελευθεροποίηση συλλογικών δράσεων και μια αφομοίωσή τους από το ίδιο το πλαίσιο και τις σχέσεις που παράγει.

Για το δικαίωμα την πόλη ως υπέρτατο αγαθό μιλά ο Λεφέβρ στο ομότιτλο έργο οραματιζόμενος ένα «νέο άνθρωπο» ως τον «άνθρωπο κοινωνίας πόλης».

Τι εννοεί όμως ο Λεφέβρ με τον όρο «κοινωνία πόλη»; Στην πραγματικότητα μιλά για έναν χώρο, ένα πεδίο δράσης των ανθρώπων στον οποίο οι έννοιες κοινωνία και πόλη συμπλέκονται και γίνονται αντιληπτές μόνο ως κάτι αλληλένδετο και όχι ως μεμονωμένες έννοιες. Ο άνθρωπος λοιπόν αυτών των κοινωνιών πόλεων παρουσιάζεται ως το νέο επαναστατικό υποκείμενο που μάλλον-και βάσει της ανάλυσης που κάνει στο κείμενο σχετικά με την δικαιοσύνη και το εισόδημα-προέρχεται από την εργατική τάξη. Αυτός ο άνθρωπος διεκδικεί το δικαίωμά του στην πόλη αφού την δημιουργεί ο ίδιος με άξονα την φαντασία του.

Ο Λεφέβρ όπως λέει ο Σ. Σταυρίδης⁵ αντλούσε την προοπτική μιας κοινωνίας της πόλης από τον αγώνα του προλεταριάτου,

---

⁵Σταυρίδης, Σ. «Α. Λεφέβρ: Η απελευθερωτική προοπτική της πόλης- έργο»

«Στην εμβληματική επανάκτηση της πόλης από την εργατική τάξη στη σύντομη Παρισινή Κομμούνια το 1871, έβλεπε τούτη την επανασύσταση της πόλης έργο. Και στα γεγονότα του Μάη του 1968, με την επαναδιεκδίκηση της μετασχηματιστικής δύναμης της φαντασίας και της πολιτικής σημασίας της γιορτής που τούτα τα γεγονότα ανέδειξαν, βρήκε ο Λεφέβρ αργότερα ένα υπόδειγμα της άσκησης του δικαιώματος στην πόλη. Άλλωστε η δική του εμπνευσμένη διδασκαλία στην Ναντέρ, το πανεπιστήμιο κέντρο του παρισινού Μάη, συνέβαλε στην πυροδότηση της εξέγερσης, όπως του το αναγνώρισαν πριν από όλους, οι εξαιρετικά πολυάριθμοι φοιτητές του.»

Ο Λεφέβρ οραματίζεται την νέα πόλη αυτών των νέων επαναστατικών υποκειμένων σαν πόλη-έργο των κατοίκων της, μια πόλη δηλαδή σε πλήρη αντίθεση με τις σύγχρονές του αλλά και σε ακόμη μεγαλύτερη αντίθεση με τις πόλεις του 21^{ου} αιώνα, πόλεις προϊόντα μηχανισμών και στρατηγικών με μητροπολιτικό χαρακτήρα.

Οι σύγχρονες πόλεις του Λεφέβρ αλλά και ημών, σχεδιάζονται και παράγονται από τις δυνάμεις της αγοράς με τα δίκτυα και τους μηχανισμούς της εξουσίας να χαρακτηρίζουν τον αστικό χώρο. Αντίθετα, κάθε πόλη-έργο είναι μοναδική αφού το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η τυχαιότητα και το προσωπικό στοιχείο των κατοίκων της, άξονες που την καθιστούν δύσκολα χαρτογραφήσιμη και ποσοτικοποιήσιμη.

Έτσι, η πόλη έργο του Λεφέβρ γίνεται αντιληπτό ότι δεν εξαντλείται στον χώρο αλλά βασική της διάσταση είναι η πολιτική στο επίπεδο που οι ίδιοι οι πολίτες της έχουν λόγο στην διαχείριση κρατικών μηχανισμών παραγωγής χώρου. Η πόλη έργο είναι ανοιχτή σε μετασχηματισμούς και μεταλλαγές, μέσα από την συμβολή κάθε πολίτη, την διαφορά αυτών που την διαμορφώνουν, την φαντασία τους αλλά και από την αλλαγή της στον χρόνο. Κατά αυτόν τον τρόπο, η πόλη έργο είναι το πεδίο άσκησης του δικαιώματος όλων στην πόλη.

Ποια είναι όμως η σημερινή αστική συνθήκη;

Η εκβιομηχάνιση του 20^{ου} αιώνα διαμόρφωσε τις πόλεις σαν κύριο χώρο συσσώρευσης κεφαλαίου, με αποτέλεσμα, όπως διαπίστωνε και ο Λεφέβρ το 67', οι μηχανισμοί του κεφαλαίου να οδηγούν στην όξυνση των ανισοτήτων και η έννοια του δημόσιου συμφέροντος να αποτελεί απλά κομμάτι προπαγανδιστικού πολιτικού λόγου και όχι αρχή λειτουργίας των αστικών κέντρων.⁶

---

⁶<https://drive.google.com/file/d/0B0NkroBRNMD9ekpUUExsakJVDg/view>

Με αφορμή τη διακυβέρνηση του αστικού χώρου, δημιουργήθηκαν νέες προσεγγίσεις στα αστικά ζητήματα μετά το 1980 (Lascoumes & LeGalès 2004, Raco & Imrie 2000). Η τοπική αυτοδιοίκηση στράφηκε προς τη γειτονιά, σε ζητήματα όπως η ασφάλεια ή εστιάζοντας σε κοινωνικές ομάδες. Γρήγορα διαφάνηκε μια δυναμική στη συνεργασία με τοπικούς φορείς, γεγονός που εξυπηρετήθηκε από την οικονομική προοπτική που παρουσίασε η εφαρμογή του στον τομέα των υπηρεσιών (Nicholls 2006, Wolch 1990). Παράλληλα, η απόσυρση του κράτους πρόνοιας σήμαινε τη μεταφορά ευθυνών και ανάγκη εύρεσης λύσεων στα ίδια τα άτομα, ως άρρητη απάντηση στα συστημικά αδιέξοδα. Η έννοια του «ενεργού πολίτη» αποτέλεσε το νέο κοινωνικό πρόταγμα που μπορούσε να επικοινωνήσει με θετικό τρόπο τη μετάβαση αυτή (Beck 1992, Raco 2007). Με τον τρόπο αυτό, δημιουργήθηκε ένα ευρύτερο αξιακό σύστημα στα πρότυπα του ενεργού πολίτη, νομιμοποιώντας μεγάλους ταξικούς διαχωρισμούς στη βάση της ατομικής ευθύνης. Ο υπεύθυνος πολίτης με ιδιοκτησία, μόρφωση και κοινωνική αναγνώριση, μπορούσε πλέον να ερμηνεύσει την κοινωνική του θέση ως προσωπική του στάση και επιτυχία. Ταυτόχρονα, ο ενεργός πολίτης γίνεται αντιληπτός ως το θετικό πρότυπο, σε αντιπαράθεση με όσους δεν πληρούν τα κριτήρια.

Η νεοφιλελεύθερη οικονομία εμπεδώθηκε ιδιαίτερα μετά το 1990 και κέρδισαν χώρο ολοένα και περισσότερο οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές διακυβέρνησης στην ΕΕ. Σταδιακά, τα κράτη μέλη, και εν προκειμένω το ελληνικό κράτος, υιοθέτησε τις κατευθύνσεις αυτές, σε κομβικούς τομείς όπως η αγορά ακινήτων ή της αστικής επιχειρηματικότητας (Χατζημιχάλης 2018). Οι ελληνικές κυβερνήσεις κατεύθυναν τον μετασχηματισμό των ελληνικών πόλεων προς την εξυπηρέτηση των νεοφιλελεύθερων πραγμάτων (Χωριανόπουλος 2008 -2010) με ενδεικτική, ταχεία και βίαιη τη μετάβαση της ίδιας της πρωτεύουσας (Χωριανόπουλος, 2010). Κομβικά σημεία στάθηκαν η Ολυμπιάδα του 2004, τόσο στο άνοιγμα των αγορών ακινήτων, όσο και στις μεγάλες αναπλάσεις που ξεκίνησαν. Η υποχώρηση του κρατικού σχεδιασμού σε συνδυασμό με τα κίνητρα προς ιδιώτες ήταν καταλυτικά.

Η εξέλιξη αυτή πυροδότησε αντιδράσεις στον μητροπολιτικό χώρο της Αθήνας, τόσο για περιβαλλοντικούς λόγους, όσο και για την οικειοποίηση του δημοσίου χώρου. Οι στρατηγικές που ακολουθήθηκαν άφηναν ανοικτό ένα πεδίο κριτικής προς τις κρατικές και τοπικές, πολιτικές. Το κλίμα της περιόδου του 2000 δημιούργησε αντιδράσεις και κοινωνική δυσαρέσκεια για ζητήματα που αφορούν τις εξελίξεις κυρίως του μητροπολιτικού χώρου. Παράλληλα, ευρύτερα ζητήματα, όπως η υψηλή φορολογία, το δημόσιο χρέος και η απορρύθμιση των υπηρεσιών του κράτους, συμπλήρωσαν τις εκφράσεις δυσαρέσκειας στο δημόσιο χώρο της Αθήνας (Πορτάλιου, 2008). Την ίδια περίοδο, πολλαπλές υποθέσεις

διαφθοράς εμφάνισαν ανίκανο τον κρατικό μηχανισμό να εγγυηθεί τον κοινωνικό έλεγχο και εφαρμογή της δικαιοσύνης, χάνοντας στην ουσία την ηθική του νομιμότητα (Bratsis, 2010).

Εγείρεται ο προβληματισμός για το κατά πόσο η νέα νεοφιλελεύθερη πόλη επιτρέπει λόγω της αλλαγής του τρόπου παραγωγής της, ουσιαστική και με νόημα αντιπαράθεση (Smith 2008). Το ερώτημα που γεννάται είναι αν και κατά πόσο οι χώροι και τόποι του νεοφιλελευθερισμού και οι κοινωνικές σχέσεις προσφέρουν νέες δυνατότητες για μια παγκόσμιας φύσης δημόσια σφαίρα (εδώ έχει νόημα να σκεφτόμαστε την κλίμακα *glocaly-Swngedouw* 1997, *Swngedouw*, *Baeten* 2001-με την δυναμική δηλαδή της παγκόσμιας (*global*) και της τοπικής (*local*) κλίμακας ως συνυπάρχουσες) ή αν αυτές οι δυνατότητες καταπνίγονται από το ιδιωτικό κεφάλαιο και τον καπιταλιστικό έλεγχο που επιβάλλει. Η κατανόηση της δύναμης των ελίτ είναι καθοριστική για την πολιτικο-οικονομική ανάλυση του αστικού νεοφιλελευθερισμού. Εξάλλου αντιλαμβανόμαστε πως ο νεοφιλελεύθερος δημόσιος χώρος των πόλεων είναι προϊόν είτε του αρνητικού αποτυπώματος των ιδιοκτησιών, είτε σχεδιασμένος από το ίδιο το ιδιωτικό κεφάλαιο, και άρα είναι χωρικά σχεδιασμένος από και προς τις ελίτ με όραμα την δημιουργία πολυτελών πόλεων-προορισμών, αναπτύσσοντας εργαλεία *city branding* και ξεχνώντας την εργατική τάξη, τις μειονότητες αστέγων, μεταναστριών κοκ που άλλωστε σκιαγραφούνται ως παρίες της πόλης.

5.0 ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΟΡΑΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΛΟΑΤΚΙ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ

Έχοντας αναφερθεί στον τρόπο που προσεγγίζονται τα κοινωνικά κινήματα από τους θεωρητικούς, στον τρόπο συσχετίζεται η δράση τους και τα μέλη τους με τον χώρο, κατόπιν μιας μικρής περιγραφής του πλαισίου των νεοφιλελεύθερων πόλεων όπως διαμορφώνονται τον 21^ο αιώνα και των προβληματισμών που εγείρονται ως προς την δράση των κινήματων σε αυτές, αυτή η ενότητα αφιερώνεται στις ΛΟΑΤΚΙ διεκδικήσεις, το σημαντικό γεγονός του Stonewall του 69' και του ρόλου που έπαιξαν στην διαμόρφωση του Pride και τέλος, στο Athens Pride, που αποτελεί αφετηρία και τέλος των ερευνητικών μου αναζητήσεων. Για να γίνουν τα παρακάτω ,αρχικά θα προσεγγίσω την έννοια της ορατότητας καθώς επαναλαμβάνεται τόσο στην βιβλιογραφία του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος όσο και σε όλες τις συνεντεύξεις που ακολούθησαν κατά την έρευνα. Στο κεφάλαιο ΛΟΑΤΚΙ+ κατοχύρωση , αναλύεται η έννοια της πολιτιότητας , μια απόδοση του όρου citizenship, καθώς ο λόγος γύρω από την κατοχύρωση αρθρώνεται με βάση τα θεσμικά δικαιώματα και τις διεκδικήσεις γύρω από αυτά. Συνεχίζοντας θα αναφερθώ στο φύλο και την γεωγραφία, με την έννοια των περιθωριοποιήσεων και των αποκλεισμών που προκύπτουν, πέρα από τους εκτός του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος, από την θεσμική κατοχύρωση που αποζητάται και αναλύεται στο ακριβώς προηγούμενο κεφάλαιο. Η έννοια του ομοεθνικισμού – στην οποία αναφέρομαι και ανατρέχω στο κεφάλαιο- συνοψίζει ακριβώς αυτό το πλαίσιο του ικανού και καλού ΛΟΑΤΚΙ+ πολίτη, αυτού που η κοινωνία θέλει να αφομοιώσει έναντι άλλων ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων που «δεν χρίζουν» αναγνώρισης και δικαιωμάτων. Στο κλείσιμο αυτών των τελευταίων για την έρευνα θεωρητικών αφετηριών και σκέψεων, θα περάσω σταδιακά στο κεφάλαιο της μελέτης περίπτωσης, μέσα από μια αναδρομή στα σημαντικά γεγονότα του Ιουνίου του 69', που σήμαναν την αρχή των διεκδικήσεων για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Στην συνέχεια, παραθέτοντας τον λόγο του Athens Pride για το Athens Pride, καθώς και τα σημαντικά στοιχεία που προκύπτουν από τον κόσμο που το οργανώνει, που συμμετέχει ή που επιλέγει να μην συμμετέχει πλέον σε αυτό, θα προσπαθήσω να θίξω τα σημεία που ορίζουν και το αρχικό ερώτημα και θέση της εργασίας. Τι είναι το Athens Pride(;) ποιοι και πως επιλέγονται ως χορηγοί(;) πως αισθάνονται οι συνεντευξιαζόμενοι για τις χορηγίες (;) είναι κινηματικό το Pride (;) και τέλος , αν όχι Athens Pride, τότε τι;

5.1 Η διττή σημασία της ορατότητας

«Γενικά το Athens Pride είναι ένα φεστιβάλ ορατότητας. Κρίνουμε και κρίνω ότι ένα από τα βασικά ζητήματα στην διεκδίκηση των συγκεκριμένων δικαιωμάτων αλλά και γενικά είναι το κομμάτι της ορατότητας. Δηλαδή, αν δεν κάνεις εμφανές στην κοινωνία ότι υπάρχει μια μερίδα ανθρώπων που στερείται δικαιωμάτων δεν μπορείς να προχωρήσεις παραπέρα, θα χτυπάς σε τοίχο. Οπότε το Athens Pride ήρθε να καλύψει αυτό να κάνει ένα φεστιβάλ ορατότητας, που προσπαθεί να δημιουργήσει ένα ασφαλές περιβάλλον για κάθε άτομο, να μπορεί να παραβρεθεί και να αισθάνεται ασφαλές και όμορφα με τους γύρω του και με τον εαυτό του/ την εαυτή του. Οπότε αυτό πιστεύω ότι δημιουργεί. Και φυσικά είναι ένα φεστιβάλ το οποίο βοηθά στον να γίνουν ορατά όχι μόνο τα άτομα της κοινότητας αλλά φυσικά και οι διεκδικήσεις των υπολοίπων οργανώσεων.»

Φ.

μέλος επιτροπής Athens Pride

Μέλος της AMKE Athens Pride

Τις τελευταίες 4-5 δεκαετίες, αρκετοί θεωρητικοί -στο έργο κάποιων εξ αυτών έχω ήδη αναφερθεί- έχουν ασχοληθεί με την ιδιαιτερότητα του δημόσιου χώρου βάσει κριτηρίων όπως η προσβασιμότητα, η ποικιλομορφία, ο έλεγχος και σε αυτό το κεφάλαιο όλα τα παραπάνω εξετάζονται σχετικά με την έννοια της ορατότητας, μια έννοια άμεσα συσχετιζόμενη με την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, και μια από τις κυρίαρχες στο λεξιλόγιο της διοργάνωσης του ATHENS PRIDE

Η έννοια της ορατότητας κατέχει έναν κυρίαρχο ρόλο σαν κινητήριος δύναμη δημόσιων χωρικών αλληλεπιδράσεων. Η Arendt για παράδειγμα, υποστηρίζει πως το δημόσιο επιτυγχάνεται μόνο μέσα από την πολλαπλή και ποικίλη ορατότητα και την παρουσία : κάτι που σημαίνει πρακτικά πως οτιδήποτε εμφανίζεται στο πεδίο του δημόσιου μπορεί να ειδοθεί και να ακουστεί από οποιονδήποτε και λαμβάνει την μέγιστη δημοσιότητα.

Μια ενδελεχής ερευνητική προσέγγιση της έννοιας, έχει παραχθεί από τον Brigheti , ερευνητικό ενδιαφέρον του οποίου υπήρξε η περιγραφή τόσο των ουσιαστικών φαινομένων ορατότητας στον δημόσιο χώρο όσο και τα χαρακτηριστικά της ορατότητας ως ένα πεδίο των κοινωνικών επιστημών εν γένει. Σύμφωνα με τον Brigheti, ο έλεγχος και η αναγνώριση μπορούν να ειδοθούν ως δυο αντικρουόμενα αποτελέσματα της ορατότητας.

Πιάνοντας στην έννοια της αναγνώρισης , ο Brigheti αντιλαμβάνεται για παράδειγμα τις δράσεις αντίστασης και «ενδυνάμωσης» μειονοτήτων ενάντια στις κυρίαρχες ελίτ , τον τρόπο δηλαδή με τον οποίο διεκδικείται ο χώρος για να καταστήσουν τις /τους εαυτές/εαυτούς τους ορατά. Θεωρεί το κοινωνικό πεδίο του δημόσιου χώρου ένα πεδίο με ανώτερο και κατώτατο επίπεδο αυτού που ονομάζει «δίκαιη ορατότητα» , και με βάση αυτόν τον διαχωρισμό κάτω από το κατώτατο επίπεδο βρίσκονται οι κοινωνικά αποκλεισμένοι («οι αόρατοι»).

Η έννοια του ελέγχου σχετιζόμενη με την ορατότητα, προσεγγίζεται με πολύ συναφή τρόπο της ιδέας της πανοπτικής παρακολούθησης του Foucault , αφού *«μόνο και μόνο η αίσθηση ενός υποκειμένου πως είναι ορατό , καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την συμπεριφορά του»* (Brighenti, 2007, p. 336), και προκαλεί -στον «τρόφιμο»...(κατά τον Foucault -στο άτομο-εκτός της αλληγορίας-)... *«μια κατάσταση συνείδησης και μόνιμη ορατότητα που εξασφαλίζει την αυτόματη λειτουργία της ισχύος»* πάνω του .

Συμβαίνει όμως και το ακριβώς αντίθετο παράλληλα με το παραπάνω, αφού η ίδια δύναμη που παράγει την ορατότητα, με την σειρά της εξαρτάται και μεταλλάσσεται από αυτήν (Gordon 2002), αφού παρατηρείται πως η ιδέα του αστικού δημόσιου χώρου ως τόπου που παρέχει σχετική ανωνυμία, συρρικνώνεται. Σε πολλές μελέτες για την ομοφοβική βία, υποδεικνύεται ότι ο δημόσιος χώρος διέπεται από τον έλεγχο της ηθικής και του ήθους σχετικά με εμφανείς - δηλαδή ορατές - «ομοφυλοφιλικές συμπεριφορές» όπως το πολύ απλό κράτημα του χεριού ενός ομόφυλου ζευγαριού, με την κοινωνία και την δημόσια σφαίρα να τον θεωρεί μη πρόπον, κάτι που ανήκει στην ιδιωτική σφαίρα, κατακριτέο (Millbank, 2002). Αυτό συχνά οδηγεί σε πρακτικές απόκρυψης μεταξύ ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων (Valentine, 1995). Οι δύο τρόποι ορατότητας (αναγνώριση και έλεγχος) που προτείνει ο Brighenti (2007) είναι απαραίτητοι για να κατανοήσουμε καλύτερα την πολυπλοκότητα του δημόσιου χώρου, την διττή φύση της έννοιας της ορατότητας και τους λόγους που αυτή μπορεί να αποζητάται στα πλαίσια καθιέρωσης ταυτότητας και δήλωσης παρουσίας, αλλά ταυτόχρονα, δεδομένης της ιστορικότητας (όπως την αναλύει ο Touraine και εκτενώς την αναφέρω στο κεφάλαιο θεωρίας κοινωνικών κινημάτων) και άρα των κυρίαρχων ελίτ να λειτουργεί καταπιεστικά και με όρους ελέγχου , παρακολούθησης και αποκλεισμού από το πλαίσιο κανονικότητας που επιβάλει η δημόσια σφαίρα.

Η «δημοσιότητα» είναι μια συνεχής διαδικασία, μια δημιουργία πρακτικών και όχι ένα προκαθορισμένο πλαίσιο (Gordon, 2002). Υπό αυτή την έννοια, η ορατότητα δίνει μια σημαντική οπτική μέσα από την οποία μπορούμε να δούμε τις καθημερινές πράξεις

πολιτικής, πολιτιστικής, συμβολικής και κοινωνικής δράσης. Είτε μιλάμε για το πεδίο της μικροπολιτικής, των μικρών χειρονομιών στον δημόσιο χώρο, των κρυφών ή ορατών, σιωπηρών και μη, ακούσιων πρακτικών της συνύπαρξης, είτε για την οργανωμένη δράση των κοινωνικών κινημάτων, ο δημόσιος χώρος, η δημόσια σφαίρα και η ορατότητα αποτελούν έννοιες άρρητα συνδεδεμένες με την έκφραση πολιτικής στάσης, ταυτότητας, έκφρασης αλληλεγγύης, δυσaréσκειας και διαμαρτυρίας. Για να μπορέσουμε όμως να αντιληφθούμε τον τρόπο με τον οποίο η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα αποζητά και διεκδικεί ορατότητα και κατοχύρωση κρίθηκε απαραίτητη η ανάλυση της έμφυλης διάστασης του χώρου και της γεωγραφίας του φύλου.

5.2 ΛΟΑΤΚΙ+ κατοχύρωση

Ο λόγος γύρω από την πολιτιότητα⁷ μοιάζει να υπονοεί συμπεριληπτικότητα και καθολικότητα αλλά παράλληλα λειτουργεί ως μια πρακτική αποκλεισμού (Lister 1997). Ιστορικά η ευνοημένη ομάδα με το πλήρες πακέτο προνομίων της πολιτιότητας είναι οι λευκοί cis⁸ ετεροφυλόφιλοι άνδρες, οι έχοντες ιδιοκτησία, ενώ άλλες κοινωνικές ομάδες (βλ. γυναίκες, queers, μετανάστριες/μετανάστες) έπρεπε να παλέψουν και συνεχίζουν να παλεύουν για αυτά. Ακόμη όμως και για μειονότητες που θεσμικά απολαμβάνουν το πλήρες πακέτο προνομίων της πολιτιότητας, το συναίσθημα του ανήκειν δεν είναι ολοκληρωτικό αφού μπορεί να βιώνουν τον αποκλεισμό και την κακοποίηση στην καθημερινότητά τους, δημόσια και ιδιωτική με τρόπους που τους αποστασιοποιούν από τα θεμελιώδη και κατοχυρωμένα δικαιώματά τους και δεν τους επιτρέπουν να τα αντιλαμβάνονται ως τέτοια.

Αυτό, εντοπίζεται στα περισσότερα μέλη της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας και αναμενόμενα αν σκεφτεί κανείς πως για την Ελλάδα το σύμφωνο συμβίωσης αναγνωρίζεται από το 2015, η από κοινού τεκνοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια δεν έχει δρομολογηθεί, ούτε η παρένθετη μητρότητα για ζευγάρια ομοφυλόφιλων ανδρών, ούτε η πρόσβαση στην εξωσωματική γονιμοποίηση για ζευγάρια λεσβιών, ούτε η επιλογή τρίτου φύλου στα πιστοποιητικά γέννησης, ενώ η διεμφυλικότητα και η παρενδυσία αποχαρακτηρίζονται από ασθένειες μόλις το 2010 και το 2016 αντίστοιχα και άλλα πολλά που στοιχειοθετούν ένα κοινωνικό περιβάλλον αποκλεισμού και περιθωριοποίησης. Πέρα από την ουσιαστική αποστέρηση θεσμικών δικαιωμάτων, το παραπάνω συμπαρασύρει μια σειρά από κοινωνικά

---

⁷ Η ιδέα της πολιτιότητας (ως απόδοση του citizenship) με την έννοια των αστικών και νόμιμων δικαιωμάτων (ελευθερία έκφρασης, συνέλευσης, κίνησης, ισότητας απέναντι στην νομοθεσία), των πολιτικών δικαιωμάτων (δικαίωμα ψήφου, άσκησης πολιτικών δικαιωμάτων, συμμετοχής στα κοινά κλπ.) και των κοινωνικών δικαιωμάτων (κοινωνική ασφάλιση, πρόνοια, εξασφάλιση βασικού βιοτικού επιπέδου) (Muir 1997)

⁸ Ο όρος cis αναφέρεται στα άτομα στα οποία βιολογικό και κοινωνικό φύλο ταυτίζονται

δικαιώματα για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Επειδή το νομικό , ιατροφαρμακευτικό σύστημα και το σύστημα πρόνοιας δομήθηκαν στην βάση της ετεροκανονικής ηγεμονίας της οικογένειας , τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα αντιμετωπίζουν μια σειρά διακρίσεων σαν αποτέλεσμα αυτής της θεσμοθετημένης ετεροκανονικής κυριαρχίας , και είναι αυτός ο χαρακτήρας του ετεροκανονικού ως θεσμικό που καθιστά όσα υποκείμενα δεν εμπεριέχονται στην κρατική θεσμική ιδεολογία τους «διαφωνούντες/αντιγνωμούντες» (*dissents* ελεύθερη απόδοση του όρου που εισάγει η Valentine στα ελληνικά για τους σκοπούς της εργασίας).

Πράγματι ο τρόπος με τον οποίο το κράτος και οι θεσμοί αναγνωρίζουν ή απορρίπτουν την ΛΟΑΤΚΙ+ πολιτιότητα μοιάζει αντιφατικός και περίπλοκος (Brown , 2000). Παράδειγμα αυτού η στρατιωτική θητεία για τους ομοφυλόφιλους που τελούσαν με απαλλαγή ως το 2002, και υποδήλωνε την κρατική θέση πως η ομοφυλοφιλία υπονομεύει το ήθος και την ηθική της υπηρεσίας στον εθνικό στρατό. Το ερώτημα της θεσμικής και συμβολικής πολιτιότητας γίνεται δε ακόμη πιο σύνθετο για τα άτομα που δεν υπάγονται στο δίπολο ετεροφυλόφιλο/ομοφυλόφιλο και θηλυκό/αρσενικό. Για τα τρανς άτομα , η πολιτιότητα εξαρτάται από την δυνατότητα άσκησης του δικαιώματος του αυτοπροσδιορισμού από το πρώτο κι όλες σημείο της εκ γενετής ταυτοποίησης ως θηλυκό ή αρσενικό. (Evans, 1994 Isin & Wood, 1999).

5.3 Η πολιτική της σεξουαλικότητας: ανοχή έναντι ισότητας

Στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες για να μην γίνει μια παγκόσμια γενίκευση που δεν θα μπορούσε να περικλείει όλα τα ιδιαίτερα κοινωνικά χαρακτηριστικά, τα όρια για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα έχουν πολύ έντονα και χωρικές διαστάσεις. Η κοινωνική ενσωμάτωση των ΛΟΑΤΚΙ+ ήρθε με χωρικούς όρους και περιορισμούς βασισμένους στο δίπολο ιδιωτικού και δημόσιου με άξονα την «διακριτικότητα» στον δημόσιο χώρο σε ότι αφορά την ταυτότητα, τις σεξουαλικές πρακτικές και σχέσεις. Αυτό επιβεβαιώνεται και μέσα από τον θεσμικό δημόσιο λόγο όταν πχ. ο πρωθυπουργός την παραμονή της ημέρας ΛΟΑΤΚΙ+ υπερηφάνειας του 2020 μίλησε για ίση πρόσβαση, ίσες ευκαιρίες και είπε ότι «στον πολιτισμό μας δεν έχουν θέση οι διακρίσεις», προανήγγειλε, δε, συνέχιση των μεταρρυθμίσεων, που θα πρέπει όμως να γίνουν «με πολλή προσοχή», ώστε «καμία υπερβολή να μην αμφισβητεί τη συνοχή, και με ευαισθησία, ώστε τα δικαιώματα να κατακτούν την ουσία χωρίς να εξαντλούνται στη διαδικασία».

Εννοείται βάσει των παραπάνω η παραδοχή ότι το ίδιο το κράτος είναι που βρίσκεται στο «δημόσιο» και ενσαρκώνει τις λεγόμενες «αρσενικές ιδιότητες» όπως π.χ. ορθολογισμός, πολιτισμός και αμεροληψία σε αντίθεση με τη σεξουαλικότητα που συνδέεται με «θηλυκά

χαρακτηριστικά» όπως το σώμα, το συναίσθημα, το παράλογο και την φύση, και επομένως με κάτι που «πρέπει» να μένει στην σφαίρα του οικιακού ή ιδιωτικού χώρου. (Cooper, 1993) και είναι τέτοιες παραδοχές που καθιστούν την σεξουαλικότητα σαν το «άλλο», τον εξ αντιθέτου ορισμό του κράτους. Όπως εξηγεί η Cooper το «φαινομενικά άφυλο κράτος, κυβερνά το όρια του έμφυλου και άφυλου κόσμου» ρυθμίζοντας τον διαχωρισμό ανάμεσα σε ιδιωτικό και δημόσιο. Μια ακόμη παραδοχή είναι πως ο δημόσιος χώρος είναι ο χώρος της κανονικότητας (παρότι δεν του αναγνωρίζεται η έμφυλη και βαθιά ετεροκανονική ταυτότητα) (valentine, 1993), και κάπως έτσι η μη ετεροκανονική έκφραση της σεξουαλικότητας στον ιδιωτικό πυρήνα καθίσταται από το κράτος ως η μόνη αποδεκτή και μη απειλητική για το κοινωνικό σύνολο. Και είναι τόσο σκληρά τα όρια της ανοχής την κρατικής πολιτικής και των ΜΜΕ για την σεξουαλικότητα, που συχνά όταν εκτονώνονται μη ετεροκανονικές συμπεριφορές στην «δημόσια» σφαίρα από ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα , κατηγορούνται πως εισβάλλουν και «μολύνουν» τον χώρο της «κανονικότητας», διαταράσσουν την κοινωνική τάξη δίνοντας ένα «διεφθαρμένο» πρότυπο στους νέους , «καταστρέφοντας» την οικογένεια , διαβρώνουν την ηθική του έθνους κ.ο.κ.

Η ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητα διαλογικά κατασκευάζεται ως κυρίαρχα σεξουαλική . το χωρικό πλαίσιο του κανονικού/δημόσιου και του μη κανονικού/ιδιωτικού με την σειρά του δημιουργεί διαχωρισμούς εντός της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας καθιστώντας όσους συμβιβάζονται με την κοινωνική επιταγή στους «καλούς», «υπεύθυνους» και τους υπόλοιπους στους «κακούς» «επικίνδυνους» «ανεύθυνους» επεκτείνοντας την ανισότητα και εντός της ομάδας. (Epstein et al., 2000; Sedgwick, 1994). Κάπως έτσι ξεκινά η αναδιαμόρφωση του σκοπού του κοινωνικού αγώνα για τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα που από τις πρακτικές μετατοπίστηκε στην αναζήτηση των δικαιωμάτων σχετικά με την ταυτότητα, ζητώντας πλέον όχι το δικαίωμα στην μη ετεροκανονική έκφραση με σεβασμό στο πλαίσιο της ιδιωτικότητας αλλά το δικαίωμα έκφρασης της αντίθεσης στον κοινωνικό αποκλεισμό με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Αυτός ο αγώνας που ξεκίνησε με ζήτημα την σεξουαλική ελευθερία και απελευθέρωση έφτασε να δομείται με όρους και λόγο γύρω από την έννοια της θεσμικής κατοχύρωσης.

Οι διεκδικήσεις του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος πλέον στοχεύουν πέρα από τα θεσμικά δικαιώματα, στο δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού και της αυτοέκφρασης (Richardson, 2000) . Έχουν να κάνουν δηλαδή με την επαναδιεκδίκηση της σεξουαλικής ταυτότητας που μέχρι πρότινος στερούνταν , και με το ξεπέρασμα της ντροπής και του στίγματος που ακολουθεί την κοινότητα. Ο αγώνας μιλά για κοινωνική, οικονομική, πολιτική και νομοθετική αλλαγή. Ο Richardson (2000) αποκαλεί την φάση των νέων διεκδικήσεων της

κοινότητας «πολιτικές αυτο-εξερεύνησης». Το κύριο πρόταγμα του αγώνα είναι αυτό της ορατότητας στο δημόσιο, η απο-ιδιωτικοποίηση της σεξουαλικής έκφρασης, και συνεπώς ο χώρος είναι το κύριο πεδίο δράσης και διεκδικήσεων.

5.4 Φύλο και πολιτική περιθωριοποίηση- έμφυλες γεωγραφίες του

Η ανάλυση του χώρου με άξονα τους έμφυλους αποκλεισμούς, και η αντίληψη των τρόπων με τον οποίο το φύλο και η σεξουαλικότητα διασταυρώνονται οδήγησε – για παράδειγμα μέσα από την αναγνώριση της παρουσίας των τρανς ατόμων- στην συνειδητοποίηση πως το φύλο και η σεξουαλικότητα δεν μπορούν να εξετάζονται με όρους σταθερότητας. Πέραν όμως του τρόπου με τον οποίο διασταυρώνεται το φύλο, η σεξουαλικότητα αλλά και άλλες ταυτότητες που συνυπάρχουν στα άτομα (τάξη, φυλή, θρησκεία, ειδικές ανάγκες κλπ.) σημασία έχει η ανάδειξη των ιδιαίτερων ανισοτήτων και αποκλεισμών που βιώνουν κυρίως λεσβίες και τρανς άτομα εντός ακόμη της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας και των queer κινημάτων. Και οι δύο ταυτότητες εξακολουθούν να βρίσκονται στο περιθώριο τόσο της queer γεωγραφίας όσο και στην μελέτη των κινημάτων και των κινηματικών δράσεων.

Για να μπορέσουμε όμως να αντιληφθούμε τον τρόπο που παράγονται οι ανισότητες και οι αποκλεισμοί, έχει νόημα να αναφερθούμε και στους λόγους διχασμού εκτός αλλά και εντός του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος. Μεγάλης σημασίας, και άμεσα συσχετιζόμενο με την υπόθεση της εργασίας και τις προσωπικές μου αναζητήσεις είναι ο διαχωρισμός εντός της κοινότητας ανάμεσα στις ριζοσπαστικές οργανώσεις και σε αυτές που κινούνται πιο συντηρητικά, με κοινότυπους τρόπους τις γνωστές και ως mainstream. Οι Kohler & Wissen (2003) υποστηρίζουν πως οι οργανώσεις με πιο έντονα κινηματικό χαρακτήρα σπάνε και μεταλλάσσουν τον νεοφιλελεύθερο και γραφειοκρατικά οργανωμένο χαρακτήρα του χώρου, ανοίγοντας ένας διαλογικό χώρο στον οποίο καθίστανται εφικτές οι πολιτικές και κοινωνικές εναλλακτικές. Όπως λέει ο Brown *«Είναι σημαντικές γιατί κάνουν μια εποικοδομητική και πρακτική προσπάθεια για τη μη ιεραρχική, συμμετοχική εναλλακτική λύση στον αντίποδα μιας γκέι σκηνής που έχει κορεστεί από την εμπορευματοποίησή της. Είναι πειραματικοί χώροι στους οποίους νέες μορφές ηθικών σχέσεων και συναντήσεων που βασίζονται στη συνεργασία, τον σεβασμό και η αξιοπρέπεια μπορεί να αναπτυχθούν»* Κάποια κομμάτια του κινήματος ενσωματώνονται και ενσωματώνουν την κοινωνία και την αναπαράγουν (μια συζήτηση ανοιχτή στην θεωρία κοινωνικών κινήματων) και αυτό με την σειρά του μπορεί να λειτουργεί ως μέσο για την θεσμοποίησή τους, με ρίσκο όμως την αναπαραγωγή σχέσεων εξουσίας εντός του κινήματος.

Ο Chen Migsav (2015, 2016) επινόησε τον όρο «Χωρικός ακτιβισμός» για να διατυπώσει τις δυνατότητες του χωρικού ακτιβισμού των LGBT και των queer κινητοποιήσεων για ριζοσπαστικοποίηση του συντηρητικού και ημι-ηγεμονικού θεσμικού χώρου,

Την προώθηση κοινωνικής αλλαγής και διευκόλυνση της δημόσιας προβολής και συζήτησης δουλεύοντας εντός των θεσμικών χώρων. Ο χωρικός ακτιβισμός χρησιμεύει επίσης για την εξέταση των ΛΟΑΤΚΙ+ χώρων ακτιβισμού ως μια μορφή ακτιβιστικής πολιτικής και σεξουαλικής πολιτικής, αποκαλύπτοντας μια σιωπηλή πραγματικότητα και επιτρέποντας διαλογικές ανταλλαγές μεταξύ των μελών της κοινότητας καθώς και μεταξύ των μελών και του ευρύτερου κοινού (Migsav, 2015; 2016).

Πιο πρόσφατες συζητήσεις αναγνωρίζουν την αξία των πολιτικών δικαιωμάτων που χορηγούνται από το κράτος και, ταυτόχρονα, αντιστέκονται στην κρατική πολιτική και στο “pink washing”⁹ (Gross, 2015; Migsav and Hartal, 2019). Η πολυπλοκότητα προκαλεί τις γνωστές διχογνωμίες μεταξύ αφομοιωτικών και ριζοσπαστικών χώρων και πολιτικών που αναδεικνύουν διαφορετικές αντιλήψεις για τις queer κοινότητες και χώρους και την λειτουργία τους με/κατά την/της αστική/ς και εθνική/ς πολιτική/ς και χώρο/υ.

Οι ΛΟΑΤΚΙ+ αγώνες για τα δικαιώματα και την αναγνώριση συνδέονται με την κατανόηση της σεξουαλικής πολιτικότητας (όπως αναλύσαμε την έννοια και σε παραπάνω κεφάλαιο) (Bell and Binnie, 2004; Cossman, 2010; Evans, 1993; Hartal and Sasson-Levy, 2017; 2018) (Puar, 2007, 2013; Schotten, 2016). Παρόλα αυτά, η κριτική που έχει ασκηθεί στην χρήση του όρου υπάρχει και εγείρει σημαντικά σημεία προβληματισμού. Ο Ritchie (2015), ανησυχεί πως η όλο και συχνότερη χρήση του όρου ομοεθνικισμός από τις queer οργανώσεις και τους ακτιβιστές, οδηγεί σε μια γενίκευση που αποξενώνει και βασίζεται σε πολύ απλοϊκές κατασκευές της πραγματικότητας. Συνολικά, τα ΛΟΑΤΚΙ+ και queer αστικά κοινωνικά κινήματα αποτελούν ένα ανομοιογενές και ποικιλόμορφο φαινόμενο που όμως μένει να αναλυθεί σε βάθος λαμβάνοντας υπόψιν την πολυπλοκότητά του και εξετάζοντάς το όχι καθολικά και απλοϊκά, αλλά με άξονα τον τόπο, το πολιτιστικό και κοινωνικό υπόβαθρο της στιγμής που εξετάζεται καθώς και την παράλληλη συνύπαρξη πολλαπλών κλιμάκων ανάλυσής του από το τοπικό, στο εθνικό και το παγκόσμιο.

---

⁹ Το pink washing είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει τη χρήση θεμάτων που σχετίζονται με ομοφυλόφιλους με θετικούς τρόπους, προκειμένου να αποσπάσει την προσοχή από αρνητικές ενέργειες ενός οργανισμού, χώρας ή κυβέρνησης. Στο πλαίσιο των δικαιωμάτων ΛΟΑΤΚΙ+, χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια ποικιλία στρατηγικών μάρκετινγκ και πολιτικών που στοχεύουν στην προώθηση προϊόντων, χωρών, ανθρώπων ή οντοτήτων μέσω έκκλησης στη φιλικότητα προς τα ΛΟΑΤΚΙ+, προκειμένου να γίνουν αντιληπτές ως προοδευτικές, σύγχρονες και ανεκτικές. Αυτή η φράση, σε σχέση με τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+, επινοήθηκε από τη Sarah Schulman σε ένα τεύχος που δημοσιεύτηκε για τους New York Times με τίτλο "Israel and Pinkwashing".

6.0 ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ –ΑΠΟ ΤΟ STONEWALL ΣΤΟ ATHENS PRIDE

6.1 Stonewall – Η ιστορία των ΛΟΑΤΚΙ+ διεκδικήσεων- η γένεση του Pride

Παρότι το Stonewall, δεν σηματοδοτεί την αρχή των οργανώσεων για τα gay δικαιώματα και διεκδικήσεις, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση του ΛΟΑΤΚΙΑ+ κινήματος υπό την μορφή που το γνωρίζουμε. Με την πρώτη αμερικανική οργάνωση για τα gay δικαιώματα να ιδρύεται το 1924 από τον Henry Gerber έναν γερμανικής καταγωγής μετανάστη , και να αναγκάζεται να διαλυθεί ένα χρόνο αργότερα, και την πρώτη λεσβιακή οργάνωση δικαιωμάτων την «The Daughters of Bilitis» να ιδρύεται στο San Francisco τον Σεπτέμβριο του 1955.¹⁰

Το 66' αγοράζεται από μια οικογένεια της ιταλικής μαφίας το Stonewall Inn και έναν χρόνο αργότερα ανοίγει τις πόρτες του και προστίθεται στην λίστα των gay bar του Greenwich Village. Ανοίγει υπό την μορφή μπαρ που δεν σερβίρει αλκοολούχα, με την πολιτική «φέρτε το δικό σας ποτό» προς ίδια κατανάλωση , πορτιέρη και καταγραφή ονομάτων ώστε να εγγυάται η αποκλειστικότητα του χαρακτήρα του.

Το Stonewall Inn , λειτουργούσε χωρίς έξοδο κινδύνου, τρεχούμενο νερό στο μπαρ, υποτυπώδη καθαριότητα. Παρόλα αυτά αποτελούσε σημαντικό κομμάτι της κοινότητας του Greenwich Village , λόγω της μεγάλης χωρητικότητάς του και της σχετικά φθηνής εισόδου του, αλλά και του ότι ήταν ανοιχτό στις drag queens κάτι που δεν ίσχυε στα άλλα gay bars. Οι επιδρομές της αστυνομίας εξακολουθούσαν να συμβαίνουν αλλά συνήθως προηγούνταν κάποιο τηλεφώνημα προς τους ιδιοκτήτες ώστε να κρύψουν το απόθεμα αλκοολούχων που πουλιόταν παράνομα (μιας και δεν υπήρχε άδεια για πώληση οινοπνευματωδών) και να σταματήσει οποιαδήποτε παράνομη δραστηριότητα.

Το ξημέρωμα της 28^{ης} Ιουνίου η αστυνομία εισβάλλει απρόσμενα με ένταλμα στο Stonewall Inn, οι ιδιοκτήτες δεν είχαν ειδοποιηθεί αυτή την φορά, και συλλαμβάνει 13 άτομα εκ των οποίων μέλη του προσωπικού αλλά και θαμώνες παραβάτες του νόμου για την ένδυση βάσει φύλου. Έχοντας πλέον κουραστεί από την συνεχή παρενόχληση και τις διακρίσεις από τις αρχές τόσο θαμώνες όσο και κάτοικοι της γειτονιάς του Greenwich Village παραμένουν έξω από το μπαρ , το πλήθος αντί να διαλυθεί εξεγείρεται και βλέποντας την κακομεταχείριση των αρχών προς τους θαμώνες αρχίζει να πετά αντικείμενα προς τα σώματα της αστυνομίας.

¹⁰ <https://www.nps.gov/articles/lgbtq-activism-henry-gerber-house-chicago-il.htm>

Μέσα σε λίγα λεπτά ο όχλος μετατρέπεται σε διαδήλωση με την συμμετοχή εκατοντάδων που μαζεύονται έξω από το Stonewall Inn. Η αστυνομία, μερικοί εκ των συλληφθέντων και ένας δημοσιογράφος κλείνονται στο Stonewall Inn, όπου και εγκλωβίζονται έπειτα από απόπειρα εμπρησμού της μαφίας. Το σώμα της πυροσβεστικής απεγκλωβίζει όσους ήταν εντός του Stonewall Inn κατόπιν περιορισμού της φωτιάς και διαλύει το πλήθος. Η διαμαρτυρίες όμως, κάποιες εκ των οποίων είχαν χιλιάδες συμμετέχοντες συνεχίστηκαν στην περιοχή για 5 ημέρες κατόπιν του συμβάντος.¹¹

Παρότι το κίνημα για τα gay δικαιώματα δεν ξεκίνησε με τις διαδηλώσεις του Stonewall, τα γεγονότα συνέβαλαν σημαντικά στην οργάνωση του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος και σταδιακά οδήγησαν στην ίδρυση πολλών νέων οργανώσεων για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Στην επέτειο των γεγονότων στις 28 Ιουνίου του 1970, χιλιάδες διαδήλωσαν στους δρόμους του Manhattan σε μια πορεία από το Stonewall Inn ως το Central Park, επιτελώντας έτσι το πρώτο αμερικανικό Gay Pride με σύνθημα «Say it loud, gay is proud» καθιερώνοντας έτσι την έννοια της ομοφυλοφιλικής υπερηφάνειας.

6.2 Η έννοια της ομοφυλοφιλικής υπερηφάνειας

Σε αυτή την ενότητα προσεγγίζω την έννοια της «ομοφυλοφιλικής υπερηφάνειας» ως λόγου και σχέσης μεταξύ της ομοφυλοφιλικής υπερηφάνειας και της ομοφυλοφιλικής ντροπής, όπως έχουν κατασκευαστεί ιστορικά από και σε σχέση στο κίνημα του Pride. Ο όρος «γκέι υπερηφάνεια» εμφανίστηκε στα πρώτα χρόνια του σύγχρονου λεσβιακού και ομοφυλόφιλου κινήματος, μετά την εξέγερση του Stonewall, και ξεκινά από το κίνημα Pride που ξεκίνησε στη Νέα Υόρκη και σε άλλες μεγάλες πόλεις (όπως το Λος Άντζελες και Σαν Φρανσίσκο) αμέσως μετά. Η ίδια η φράση είναι ευρέως διαδεδομένη στην κοινή ομιλία. Συχνά, η λέξη "υπερηφάνεια" χρησιμοποιείται ως βάση για τη λέξη "ομοφυλόφιλος" ή την ομπρέλα του "ΛΟΑΤΚΙ+".

Η έννοια της «ομοφυλοφιλικής υπερηφάνειας» στο κίνημα του Pride, κατασκευάστηκε σαν «ομπρέλα», ώστε να είναι προσβάσιμη σε όλα όσα ταυτίζονται κατά κάποιο τρόπο ως ΛΟΑΤΚΙ+ καθώς και σε συμμάχους. Κατά κάποιο τρόπο, είναι ένα σύνολο πεποιθήσεων σχετικά με τη θετική αυτο-αξιολόγηση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, που έχει ως στόχο να σχετίζεται και να περιλαμβάνει (με) όλες τις σεξουαλικές μειονότητες που διεκδικούν μια – θετικού πρόσημου- προσωπική και συλλογική ταυτότητα. Ωστόσο, παράλληλα, όσοι ασκούν κριτική ως προς το πολιτικό της περιεχόμενο, μπορεί να προτείνουν ότι είναι ένα

---

¹¹ <https://www.cbsnews.com/pictures/a-history-of-gay-rights-in-america/3/>

μήνυμα που στερείται έντασης και έχει μικρή πολιτική ουσία, κατευθυνόμενη περισσότερο προς την απόκτηση πολιτικών δικαιωμάτων και προνομίων, και όχι τόσο προς την διατύπωση του μαχητικού μηνύματος που απαιτείται (βλ., για παράδειγμα, Vaid (1995) και Richardson (2005) για κριτικές «Ενσωμάτωσης» της ομοφυλοφιλικής πολιτικής και των περιορισμών της για την παραγωγή απτών δικαιωμάτων για ομοφυλόφιλους και λεσβίες πολίτες). Ωστόσο, όπως επισημαίνεται από τον Gould (2001), η έννοια της ομοφυλοφιλικής υπερηφάνειας μπορεί να αποκτά διαφορετική σημασία και βαρύτητα ανάλογα με την πάροδο του χρόνου και του τόπου, το πολιτικό κλίμα απέναντι στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, το συναίσθημα μέσα στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα ή τον βαθμό εξωτερικής απειλής. Σημειώνει ότι κατά τα μέσα έως τα τέλη της δεκαετίας του 1980, μια εποχή κατά την οποία ο οργανισμός HIV/AIDS ACT UP ήταν πιο ενεργός συμμετέχοντας σε δημόσιες δράσεις πολιτικών διεκδικήσεων, η «ομοφυλοφιλική υπερηφάνεια» κατείχε πιο μαχητική σημασία, που διαφέρει σημαντικά από τις σύγχρονες έννοιες που αποκτά.

Αναγκαία βέβαια είναι, για την κατανόηση της έννοιας, η αντιπαραβολή των αντιλήψεων της «ομοφυλοφιλικής υπερηφάνειας» στα διαφορετικά κοινωνικοπολιτικά αστικά πλαίσια. Σε έντονα θρησκευτικές και μικρές κοινότητες, με ελάχιστη προβολή gay καθημερινότητων στην δημόσια σφαίρα, θα φανταζόταν κανείς ότι η έννοια του «να είσαι περήφανος» μπορεί να είναι διαφορετική από την ομοφυλοφιλική υπερηφάνεια

όπως γίνεται αντιληπτή σε μια μεγάλη αστική περιοχή όπου η ανωνυμία και η σεξουαλική ποικιλομορφία είναι ευρύτερα διαδεδομένη. Ή σε μια οργάνωση της οποίας τα μέλη είναι πολιτικά πιο ενεργά, όπως τα αυτοοργανωμένα Pride, αυτό θα μπορούσε επίσης να νοηματοδοτείται διαφορετικά.

Ο λόγος της ομοφυλοφιλικής υπερηφάνειας σχετίζεται περίπλοκα με το αντίθετο συναίσθημα της «ομοφυλοφιλικής ντροπής». Η ντροπή σαν αίσθημα είναι διάχυτη μέσα στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα γεγονός που αποδεικνύεται από υψηλά ποσοστά ψυχολογικών διαταραχών και κινδύνου απόπειρας αυτοκτονίας που παρατηρούνται σε έφηβους ομοφυλόφιλους, λεσβίες, trans, bisexual ή intersex και σχετίζονται με το «άγχος της μειονότητας» όπως παρουσιάζεται σε έρευνα του ΕΚΠΑ¹². Με βάση την κοινωνική θεωρία του Pierre Bourdieu (1992, 1998, 2002), επισημαίνεται ο τρόπος με τον οποίο η ομοφυλοφιλική ντροπή είναι μια μορφή συμβολικής βίας που ασκείται κατά της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, κάτι που οι σεξουαλικές μειονότητες και οι μειονότητες φύλου αγωνίζονται να

---

¹² <https://www.lifo.gr/now/greece/ypsilotera-pososta-psyhologikon-diatarahon-kai-kindynoy-apopeiras-aytoktonias-sti-loatki>

ξεπεράσουν σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Η ομοφυλοφιλική ντροπή τοποθετεί τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα εκτός του συνηθισμένου, ως αποκλίνοντα και μη κανονιστικά.

Με την κατανόηση τόσο της ομοφυλοφιλικής ντροπής όσο και της ομοφυλοφιλικής υπερηφάνειας προσπαθώ να καταλάβω αν η «ομοφυλοφιλική υπερηφάνεια» αγκαλιάζεται ως κίνημα σε όλη τη χώρα και σε όλο τον κόσμο που μπορεί (ή όχι) να βοηθήσει στην ανακούφιση της «ομοφυλοφιλικής ντροπής». Η ομοφυλοφιλική υπερηφάνεια, ως λόγος, μπορεί να είναι αποτελεσματική ή αναποτελεσματική στην προσπάθεια καταπολέμησης της αίσθησης της ομοφυλοφιλικής ντροπής που παράγεται στην εθνική κουλτούρα. Η ομοφυλοφιλική υπερηφάνεια σχετίζεται με την ομοφυλοφιλική ντροπή και επίσης με την ευρύτερη ιστορική κατασκευή της ντροπής - τόσο η ομοφυλοφιλική ντροπή όσο και γενικευμένη ντροπή για τη σεξουαλικότητα και η σχέση της με την «ηθική».(Μουντ 2008; Stein 2006; Halperin and Traub 2009).

Οι οργανωτές του κινήματος Pride αντιλαμβάνονται την εξωτερική θεσμοθέτηση ως μέσο συλλογής κοινωνικού και συμβολικού κεφαλαίου που θα αποφέρει δημόσια νομιμότητα. Μέσα από την ανάπτυξη συνδέσεων με τις τοπικές εμπορικές, πολιτιστικές, πολιτικές και πολιτικές οντότητες οι οργανώσεις υπερηφάνειας επιδιώκουν να καθιερωθούν ως νόμιμες και τα μέλη τους ως μη αποκλίνοντα μέλη της κοινότητας. Η πρακτική της εξωτερικής θεσμοθέτησης από το Pride είναι ένας τρόπος παραγωγής της ομοφυλοφιλικής υπερηφάνειας ως μορφής συμβολικού κεφαλαίου, καθώς οι οργανισμοί παράγουν αυξανόμενα ποσά συμβολικού κεφαλαίου στο όνομα ακριβώς της υπερηφάνειας.

6.3 To Athens Pride

6.3.1 Η ιστορία του Athens Pride

Το πρώτο Pride επιχειρείται να οργανωθεί στις 28 Ιουνίου του 1980 (11 χρόνια μετά την εξέγερση του Stonewall Inn) από την ΑΚΟΕ (Απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλόφιλων Ελλάδας) , κυρίως υπό την μορφή πολιτικής διαμαρτυρίας, και επαναλαμβάνεται μόλις μια φορά μετά από 2 χρόνια στον χώρο του Ζάππειου.

Δέκα χρόνια αργότερα ξεκινούν να διοργανώνονται αντίστοιχες εκδηλώσεις σε Αθήνα (Λόφος Στρέφη 1992, 1994, 1995, Πεδίον του Άρεως 1993, 1996 και σε κλειστούς χώρους 1998 και 1999) και Θεσσαλονίκη από τις οργανώσεις τις ΟΠΟΘ (Ομάδα Πρωτοβουλίας Ομοφυλόφιλων Θεσσαλονίκης).

Το Athens Pride ως θεσμός σηματοδοτείται το 2005 όποτε και γίνεται το πρώτο *Φεστιβάλ Περηφάνειας Αθήνας – Athens Pride* . Από το 2005 έως σήμερα διοργανώνεται κάθε χρόνο τον μήνα Ιούνιο (πλην των εξαιρέσεων των τελευταίων δύο ετών λόγω των νέων δεδομένων που επέβαλε η πανδημία του COVID-19) με την συμμετοχή αρκετών ΛΟΑΤΚΙ+ οργανώσεων και συλλόγων. Ιστορικά η συνάντηση για την πορεία-«παρέλαση» γίνεται στην πλατεία Κλαυθμώνος, με την διαφοροποίηση του 2019 όποτε και έγινε στην πλατεία Συντάγματος.¹³

Το Athens Pride είναι μια διοργάνωση που λειτουργεί υπό την μορφή ΑΜΚΕ. Κάθε χρόνο συστήνεται μια οργανωτική επιτροπή για την οποία γίνεται επίσημο κάλεσμα. Η οργανωτική επιτροπή είναι αυτή που αναλαμβάνει και συντονίζει την παραγωγή του φεστιβάλ. Πέρα από την οργανωτική επιτροπή , λειτουργεί και η πολιτική ομάδα του Pride που απαρτίζεται από εκπροσώπους των ΛΟΑΤΚΙ+ οργανώσεων που συμμετέχουν στο Pride. Ρόλος της πολιτικής ομάδας είναι να *«επιβλέπει και συνδιαμορφώνει μαζί με την οργανωτική επιτροπή του pride το μήνυμα και την θεματική, το σύνθημα και την αφίσα. Η θεματική κάθε χρόνο βγαίνει μετά απο συνάντηση με οργανώσεις. Από κει και πέρα και το υλικό και το κάλεσμα βγαίνει από την οργανωτική επιτροπή σε συνεργασία με την πολιτική ομάδα, ώστε να μας εκφράζει και να είναι πολιτικά ορθό σε όλο το φάσμα του.»*

(βλ. Παράρτημα συνεντεύξεων , Συνέντευξη 4)

Πέρα όμως από την παρέλαση του Athens Pride, τα τελευταία έτη διοργανώνεται το Athens Pride Week, μια βδομάδα εκδηλώσεων, ομιλιών και εκθέσεων με στόχο την ενημέρωση για ζητήματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας μέσα από ομιλίες, την παρουσίαση ΛΟΑΤΚΙ+ καλλιτεχνών και την διασκέδαση. Τ ο Athens Pride Week αρχικά διοργανωνόταν σε διάφορα σημεία της πόλης αλλά τα τελευταία χρόνια έχει καθιερωθεί στην Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων.

6.3.2 Οι χωρικότητες του Athens Pride

«Η σημασία του pride, είναι η ορατότητα αλλά και το ότι έχεις , την δυνατότητα, να δημιουργείς την αίσθηση μιας κοινότητας, αυτό είναι πολύτιμο.»

(Από την Συνέντευξη 3 με τον Χ. Μέλος της διοργάνωσης του Athens Pride που θέλησε να παραμείνει ανώνυμο)

---

¹³ <https://athenspride.eu/>

Το Athens Pride, όπως είπαμε παραπάνω διοργανώνεται κάθε χρόνο και η εκκίνηση γίνεται κατά παράδοση στην πλατεία Κλαυθμώνος. Όπως μου λέει η Φ.(Συνέντευξη 4), μέλος της επιτροπής του Athens Pride :*«το Athens Pride επιλέξαμε να εκκινεί από την πλατεία Κλαυθμώνος γιατί είναι η πλατεία των διεκδικήσεων, της πάλης, της εργατιάς. Στο Σύνταγμα πήγε μόνο λόγω της αυξημένης προσέλευσης κόσμου το 2019»* επιβεβαιώνοντας την χρήση κοινωνικών δικτύων και την ανάγκη σύνδεσης με σύμβολα αγώνων που προϋπάρχουν ως μέσο για πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές.

«Κρίνουμε και κρίνω ότι ένα από τα βασικά ζητήματα στην διεκδίκηση των συγκεκριμένων δικαιωμάτων αλλά και γενικά είναι το κομμάτι της ορατότητας. Δηλαδή, αν δεν κάνεις εμφανές στην κοινωνία ότι υπάρχει μια μερίδα ανθρώπων που στερείται δικαιωμάτων δεν μπορείς να προχωρήσεις παραπέρα, θα χτυπάς σε τοίχο. Οπότε το Athens Pride ήρθε να καλύψει αυτό να κάνει ένα φεστιβάλ ορατότητας, που προσπαθεί να δημιουργήσει ένα ασφαλές περιβάλλον για κάθε άτομο, να μπορεί να παραβρεθεί και να αισθάνεται ασφαλές και όμορφα με τους γύρω του και με τον εαυτό του/ την εαυτή του. Οπότε αυτό πιστεύω ότι δημιουργεί. Και φυσικά είναι ένα φεστιβάλ το οποίο βοηθά στον να γίνουν ορατά όχι μόνο τα άτομα της κοινότητας αλλά φυσικά και οι διεκδικήσεις των υπολοίπων οργανώσεων.» (Συνέντευξη 4 βλ. Παράρτημα)

Οι συμμετέχοντες στο φεστιβάλ του Athens Pride συνειδητά ή ασυνείδητα διεκδικούν τον δημόσιο χώρο και την ορατότητα στο κέντρο της πόλης. Η παρουσία και η συμμετοχή στην πορεία λειτουργεί σαν μια δήλωση ταυτότητας και δίνει χώρο στους συμμετέχοντες να διεκδικήσουν , να συνυπάρξουν, να γνωριστούν και να ζυμωθούν, επανασυστήνοντας τους εαυτούς τους στην πόλη.

Ο Θ. (Συνέντευξη 1), ένας νεαρός ομοφυλόφιλος άνδρας που συμμετείχε στην πορεία πρώτη φορά το 2014 μου λέει χαρακτηριστικά : *“Τότε ήταν μια περίοδος που έβγαίνα ως gay στην πόλη, έκανα μια δήλωση, ένα statement εκείνη την ώρα – για μένα, προσωπικά ως άτομο. Αυτό κάπως ήταν σημαντικό για μένα. Και στην απόφασή μου να κάνω αυτή την κίνηση, την αλλαγή, τη μετάβαση. Και στο να καταλάβω τι είναι αυτό προς το οποίο κατευθύνομαι. Ρε παιδί μου έμοιαζε όλος αυτός ο κόσμος, η κοινότητα ας πούμε, που βρισκόταν στο δρόμο και είχε μαζευτεί, ταυτόχρονα ήταν κάτι που τραβούσε την περιέργειά μου”*.

Ο δημόσιος χώρος που λειτουργεί σαν χώρος του αποκλεισμού για πολλά ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, μπορεί μέσα από το Athens Pride να μετατραπεί ως χώρος ασφάλειας, συμπερίληψης, ως ένας χώρος προσβάσιμος. Παρόλα αυτά, τα ίδια τα μέλη της κοινότητας αναγνωρίζουν μικρότερους χώρους αποκλεισμού στο ίδιο το φεστιβάλ. Μιλώντας με τον Ο. (Συνέντευξη 2), έναν queer καλλιτέχνη που συμμετείχε στις συναυλίες του φετινού pride week και για αυτά που αναγνωρίζει ως ελλείψεις του φεστιβάλ, (βλ. Παράρτημα Συνέντευξη 2) η συζήτησή μας κινήθηκε αρκετά γύρω από το θέμα του αποκλεισμού και της έλλειψης προσβασιμότητας :

“Το Athens Pride έχει πολλές ελλείψεις. Μια και σημαντικότερη είναι αυτή της προσβασιμότητας. Αυτό είναι από μόνο του φοβερά προβληματικό παρότι για μένα είναι πολύ βασικό. Για παράδειγμα δεν μπορείς να είσαι σε μια πόλη σαν την Αθήνα που έχει άτομα πρόσφυγα και γενικά ξένα και να είναι μόνο στα ελληνικά. Έχει πολλά ζητήματα από κάθε άποψη. Αισθάνομαι πως αυτό είναι ένα από τα ζητήματα του Athens pride. Ο τρόπος δε που διοργανώνεται και προβάλλεται με τους τόσους χορηγούς και την προβολή ενός προτύπου χαρούμενου υγιούς ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμου θεωρώ πως από μόνος του αποκλείει κόσμο...”

Για το ίδιο θέμα, το θέμα της εκπροσώπησης στον δημόσιο χώρο και τους αποκλεισμούς συζητήσαμε και με τον Θ.: *“Βλέπουμε ως πούμε πολύ συχνά, όλη αυτή η κοινότητα που είναι πολύχρωμη, πολυδιάστατη, πάρα πολύ διαφορετική και ετερόκλητη, να ταξινομείται σε ομαδοποιήσεις που δεν την εκφράζουν και να περιγράφεται μόνο μέσα από ομάδες που έχουν κυρίαρχη θέση εντός της κοινότητας. Παράδειγμα οι straight-looking cis gay άντρες, υπερκπροσωπούνται ή δε δίνουν χώρο σε άλλες ομάδες της κοινότητας. Μοιάζει σα να δημιουργείται μια νέα κανονικότητα, σαν να αναγνωρίζεται και νομιμοποιείται μόνο ένα κομμάτι του queer φάσματος και το υπόλοιπο να μένει στην κακή θέση που είχε. Και αυτό αντιλαμβάνομαι ότι προκύπτει από τη θεσμική θέση που μπορεί να έχουν οι gay άντρες ως άντρες της κοινωνίας ή ως cis άτομα σε σχέση με τα τρανς αντίστοιχα.»*

Η συζήτηση με τον Θ. επαναφέρει την έννοια της πολιτιότητας αλλά αναδεικνύει αυτή την φορά την ύπαρξη αυτού του διαχωρισμού και εντός της διοργάνωσης του Athens Pride αφού μιλά για μια ιεράρχηση αναγκών και διεκδικήσεων που με την σειρά της μοιάζει να επαναλαμβάνει πλαίσια κανονικότητας και να αποκλείει όσους δεν πληρούν τις προδιαγραφές τους. Ο δημόσιος χώρος τόσο στην υλική του υπόσταση όσο και στην φύση του ως χώρος πολιτικής και κοινωνικής συμμετοχής παίζει κεντρικό ρόλο στις διεκδικήσεις. Για να μπορέσει να γίνει αντιληπτή η χωρική διάσταση του Pride κρίνεται αναγκαία η

εμβάθυνση στο θέμα των χορηγιών αφού μέσα από τις συζητήσεις με κάποιους από τους συνεντευξιζόμενους προκύπτει πως η είσοδος του ιδιωτικού κεφαλαίου σε μια σειρά διεκδικήσεων και αγώνων που θα μπορούσαν να εκφράζουν ένα κοινωνικό κίνημα, είναι αυτή που ορίζει την χωρική διάσταση του Pride, τον τρόπο που επιτελείται. Είναι αυτή που για κάποιους δημιουργεί αποκλεισμούς , αποπροσανατολίζει από την ουσία του αγώνα για τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα, και λειτουργεί σαν εκπροσώπηση με τρόπο που αποδυναμώνει την συλλογική δράση των ατόμων που συμμετέχουν.

6.3.3 Ιδιωτικό Κεφάλαιο και Athens Pride

«Μερικά πολύ σημαντικά Pride Φεστιβάλ και Παρελάσεις χρηματοδοτούνται από τις κυβερνήσεις των χωρών στις οποίες λαμβάνουν τόπο καθώς και από εταιρικούς χορηγούς και υποστηρικτές και έχουν αποδειχθεί εξαιρετικά σημαντικά στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των πόλεων τους.»

Από την επίσημη ανάρτηση του Athens Pride¹⁴

Το Athens Pride , όπως ανέφερα παραπάνω πέρα από την παρέλαση έχει εξελιχθεί στα πρότυπα των Pride παγκοσμίως σε μια μεγάλη παραγωγή. Για την επιτυχημένη διοργάνωση και ολοκλήρωσή της είναι αναγκαία η χρηματοδότηση , η οποία επιτυγχάνεται μέσα απο χορηγίες δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, εταιριών και ατόμων.

Συζητώντας με δύο μέλη της οργανωτικής επιτροπής, τέθηκε το θέμα των χορηγιών, η σημασία τους και η αναγκαιότητα σε πόρους για την διεξαγωγή του φεστιβάλ, οι τρόποι με τους οποίους προσεγγίζονται και επιλέγονται οι χορηγοί. Ρωτώντας για την αναγκαιότητα του φεστιβάλ σε χρήματα και το πρακτικό κομμάτι που καλύπτουν , η Φ. μου εξήγησε πως *«Οι χορηγίες είναι αναγκαίες για να γίνει το Pride γιατί εμείς θέλουμε να έχουμε ένα φεστιβάλ το οποίο θα είναι δωρεάν προς όλο τον κόσμο. Δεν θέλουμε να φτάσουμε στο σημείο να βάλουμε είσοδο στο φεστιβάλ καθαυτό. Η ανάγκη σε χρήματα είναι αρκετά μεγάλη. Το φεστιβάλ μεγαλώνει κάθε χρόνο από άποψη κόσμου. Για να καλύψουμε ανάγκες ως προς την ασφάλεια ή και υλικά που θα έχει ο κόσμος χρειάζονται χρήματα.»*

Φ., μέλος οργανωτικής επιτροπής Athens Pride (βλ. παράρτημα Συνέντευξη 4)

Και ο Χ. (βλ. Παράρτημα Συνέντευξη 3) συμπληρώνει : *“Από την περιφρούρηση μέχρι τους ασυρμάτους, τους χώρους αποθήκευσης πραγμάτων για την παρέλαση κλπ. ...Τα μέλη το*

---

¹⁴ <https://athenspride.eu/en/>

κάνουν αφιλοκερδώς, οι δράσεις έχουν όμως κόστος. Βιντεοσκοπήσεις, ηχολήπτες, διερμηνείς. Άρα θεωρώ όχι μόνο αυτές τις χορηγίες, και περισσότερες.”

Η πρακτική λοιπόν οικονομική ανάγκη του Athens Pride είναι μεγάλη σύμφωνα με τα μέλη της επιτροπής και θεωρώ πως σε αυτό το σημείο έχει σημασία μια αναδρομή στις χορηγίες που εξασφάλισε το Athens Pride από το 2005 έως και σήμερα. Επειδή δεν υπάρχει αναρτημένη η λίστα των χορηγών και τα μέλη της οργανωτικής επιτροπής με τα οποία ήρθα σε επαφή δεν φάνηκαν ιδιαίτερα πρόθυμα να μου προωθήσουν την λίστα, ο κατάλογος των χορηγιών που ακολουθεί προέκυψε από τις αφίσες που κυκλοφορούν στο διαδίκτυο.¹⁵

ΛΙΣΤΑ ΧΟΡΗΓΩΝ (βλ. Παράρτημα ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΟΡΗΓΩΝ)

Με μια πρώτη ματιά παρατηρείται πως όσο το Athens Pride μεγαλώνει και ο κόσμος αυξάνεται, όντως αυξάνονται και οι χορηγίες σε αριθμό χορηγών ή στην περίπτωση που παρατηρείται σταθερός ή μειωμένος αριθμός από χρονιά σε χρονιά αλλάζουν και τα μεγέθη των εταιριών και των φορέων που υποστηρίζουν.

Οι χορηγίες χωρίζονται σε πλατινένιους χορηγούς (νέα κατηγορία από το φετινό Athens Pride) ,χρυσούς χορηγούς, αργυρούς ή επίσημους χορηγούς , χορηγούς επικοινωνίας και υποστηρικτές. Οι δημόσιοι φορείς βλ. Δήμος Αθηναίων, μπαίνουν κάτω από την ταμπέλα της αιγίδας.

Για τις πρώτες δύο χρονιές (2005& 2006) , δεν βρέθηκαν στοιχεία χορηγιών στο διαδίκτυο. Από το 2007 βρίσκω την πρώτη καταγραφή χορηγών σε αφίσα, χορηγών που λειτουργούν αποκλειστικά ως χορηγοί επικοινωνίας και τους απαρτίζουν κυρίως μικρά εναλλακτικά lgbtqi+ περιοδικά και ιστότοποι. Το 2008 παρατηρείται η προσθήκη εναλλακτικών μέσων ενημέρωσης με ευρύτερο περιεχόμενο (Athens Voice, Ελευθεροτυπία, Στο Κόκκινο 105,5). Το 2009 παρότι δεν υπάρχει διάκριση ανάμεσα σε χορηγούς και χορηγούς επικοινωνίας στην λίστα μπαίνει η gallery THE BREEDER και το φεστιβάλ ανοίγεται σε φορείς πολιτισμού¹⁶. Μια σημαντική μεταλλαγή στις χορηγίες παρατηρείται το 2011 όποτε και εισάγεται πρώτη φορά η αιγίδα του Δήμου Αθηναίων και η υποστήριξη γνωστών θεσμικών φορέων όπως το GOETHE INSTITUT, Μουσεία αλλά και το ATHENS EVERY WEEK, μια δημόσια οργάνωση του Υπουργείου Τουρισμού στα πλαίσια ανάδειξης της Αθήνας ως Τουριστικής Πρωτεύουσας. Το 2011 είναι σημαντική χρονιά γιατί το Pride φαίνεται από την μία να κερδίζει θεσμική υποστήριξη και κατοχύρωση και από την άλλη η «Δημιουργική

¹⁵ Βλ. Παράρτημα: ΑΦΙΣΕΣ

¹⁶ Βλ. Και Συνέντευξη 4 ως προς την απεύθυνση σε πολιτιστικούς φορείς ως «ταιριαστούς» με τον σκοπό του Φεστιβάλ Υπερηφάνειας

Συνεργασία» με φορείς όπως το Athens Every Week υποδηλώνει το αμοιβαίο συμβολικό και κοινωνικό κεφάλαιο που παράγεται και μοιράζεται μεταξύ του Pride και των υποστηρικτών του. Για το 2012 , παρατηρώ μια μείωση στην υποστήριξη και χορηγία από lgbtqi+ δίκτυα ενημέρωσης και bars και το 2014 εισάγεται η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Ιδρύματος Ωνάση , ένας ισχυρός θεσμικός πολιτιστικός φορέας. Το 2015 οι υποστηρικτές εμπλουτίζονται με την Αμερικανική Πρεσβεία , ενώ την αμέσως επόμενη χρονιά ¹⁷ δηλώνεται ανοιχτά η υποστήριξη από τους διπλωμάτες 17 Πρεσβειών συμπεριλαμβανομένης και αυτής του Ισραήλ. Το Athens Pride αποκτά κατοχύρωση από σημαντικούς εθνικούς αλλά και παγκόσμιας εμβέλειας φορείς, κάτι που αποτυπώνεται και στον μεγαλύτερο αριθμό χορηγιών (συνολικά 52) που εξασφαλίζει για το 2017 όποτε και παρατηρείται η επιστροφή κάποιων από τα lgbtqi+ bar και ιστότοπων στους χορηγούς. Το 2019 ο αριθμός των εταιριών και φορέων μειώνεται στους μισούς σχεδόν (25) αλλά λογότυπα εταιριών παγκόσμιας εμβέλειας (H&M, Wella, Google) μπαίνουν στην λίστα των Αργυρών Χορηγιών. Το 2020 λόγω της πανδημίας του COVID-19, δεν διοργανώνεται Φεστιβάλ Υπερηφάνειας στην φυσική του μορφή αλλά μια σειρά διαδικτυακών ομιλιών και εκδηλώσεων. Το 2021 εισάγεται η διάκριση των Πλατινένιων Χορηγιών (Google, Sneaker10, Durex, Heineken) και πρώτη φορά εμφανίζεται ο ΕΟΔΥ ως χορηγός υγείας.

Η συζήτηση για τις χορηγίες με μέλη της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας φέρνει διαφορετικές αντιδράσεις. Όταν μίλησα με τα μέλη της επιτροπής, μια από τις απαντήσεις που πήρα αφορούσε την κατοχύρωση μέσα από την θεσμοποίηση.

Συγκεκριμένα ο Χ. (Συνέντευξη 3) λέει πως *“είναι πολύ σημαντικό να γίνεται το pride , να βγαίνει προς τα έξω, να έχει ορατότητα, να έχει θεσμικούς υποστηρικτές, γιατί το πρόβλημά μας αυτή τη στιγμή είναι θεσμικό. Δηλαδή , εγώ δεν μπορώ να παντρευτώ ή δεν μπορώ να κάνω οικογένεια και αυτό δεν θα το λύσουμε στον δρόμο, αλλά θα το λύσουμε στα δικαστήρια και στο κοινοβούλιο.”*

Πέρα όμως από αυτό, ο Χ. εκφράζει και μια άλλη άποψη, πως ο σκοπός του Athens Pride είναι σημαντικότερος από την οποιαδήποτε ένσταση μπορεί να του προκαλούν οι χορηγοί και ο τρόπος με τον οποίο καταλαμβάνουν χώρο στην διαδήλωση. Συγκεκριμένα στην συζήτησή μας για την παρουσία των χορηγιών κατά την διάρκεια της πορείας, ζητώντας του να μου την σχολιάσει μου απαντά *« Κοίταξε, εγώ θα μπορούσα να έχω ένσταση ως προς ποιοι είναι οι χορηγοί αλλά έχω σταματήσει να ασχολούμαι με αυτό. Από την στιγμή που αυτά τα χρήματα διατίθενται για αυτούς τους σκοπούς δεν έχω θέμα. Στο μόνο που θα*

---

¹⁷ <https://athenspride.eu/17-presvies-ypostirizoun-athens-pride-2016/>

έβαζα ένα ερωτηματικό είναι στο τι προσφέρουμε στους χορηγούς. Θεωρώ ότι στις μάσκες που μοιράσαμε μπορούσε να μην είχε το hashtag του Ωνάση. Δηλαδή η προβολή που δίνουμε στους χορηγούς νομίζω θα μπορούσε να επανεξεταστεί. Αν ο χορηγός έδινε τα δεκαπλάσια χρήματα ως το λέγαμε και Athens pride Onassis Stegi. Δηλαδή νομίζω ότι εκεί επειδή ακριβώς αυτή η μεγάλη διοργάνωση χρειάζεται χρήματα και άρα χρειάζεσαι τους χορηγούς, θα έβλεπα λίγο καλύτερους όρους με τους χορηγούς».

Ο Χ. Με παρέπεμψε στην Φ. Για περισσότερες πληροφορίες. Ένα βασικό ερώτημα για να μπορέσω να καταλάβω την σημασία και τον συμβολισμό που πολλοί χορηγοί φέρουν ήταν ποιοι προσεγγίζουν και ποιοι προσεγγίζονται από το Pride. Η Φ. μου είπε πως δεν είχε το ελεύθερο να απαντήσει αυτή την ερώτηση συγκεκριμένα αλλά πως τα τελευταία χρόνια που το Pride έχει μεγαλώσει οι περισσότεροι χορηγοί προσεγγίζουν το φεστιβάλ και όχι το αντίθετο.¹⁸

Πέρα από την οικονομική μορφή του κεφαλαίου – εν προκειμένω την χρηματική χορηγία που λαμβάνει το Athens Pride- αντιλαμβάνομαι πως τόσο για τους χορηγούς όσο και για την διοργάνωση - παράγει κοινωνικό και συμβολικό κεφάλαιο. Το κοινωνικό κεφάλαιο είναι ένα σύνολο συνδέσεων ή κοινωνικών δεσμών που χτίζονται μεταξύ του οργανισμού και διαφόρων οντοτήτων που ενδιαφέρονται είτε να υποστηρίξουν τον οργανισμό για αλτρουιστικούς σκοπούς ή/και για καθαρά οικονομικούς σκοπούς μάρκετινγκ, με την ελπίδα ότι η ομοφυλοφιλική κοινότητα θα υποστηρίξει την ίδρυσή τους, ή θα τους ψηφίσουν ή θα επιλέξουν το προϊόν τους έναντι άλλου προϊόντος. (Joseph, 2010)¹⁹

<https://thetotalbusiness.com/2021/06/30/giati-pride-branding-ine-simantiko/>

Στην πορεία της συζήτησης αναδιατυπώνοντας την ερώτηση και ρωτώντας την για τα κριτήρια με τα οποία επιλέγονται όσοι επιλέγονται από το Pride μου απάντησε πως *«Συνήθως είναι βάσει αναγκών. Εμείς ως πούμε έχουμε προσεγγίσει το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος και την Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, που είναι πολιτιστικοί φορείς. Οπότε ταιριάζουν σε εμάς. Αυτό που κάνουν προασπίζει τις δικές μας ιδέες. Και αυτός είναι και ο τρόπος με τον οποίο τους προσεγγίζουμε. Δηλαδή με όλους τους χορηγούς μας κάνουμε ένα background check αρχικά, για να μην έχουμε εταιρίες και ανθρώπους ή συνεργάτες που να εκφέρονται ομοφοβικά, τρονοφοβικά ή ρατσιστικά και γενικά καταπιεστικά.»*

---

¹⁸ Αυτό ανοίγει την συζήτηση στο τι κερδίζουν οι ίδιες οι εταιρίες από τις χορηγίες, ζήτημα που προσεγγίζεται παρακάτω στο ίδιο κεφάλαιο μέσα από τις συνεντεύξεις 1 και 2

¹⁹ Βλέπε παράρτημα Συμβολικό και κοινωνικό κεφάλαιο

Με την απάντηση της Φ. αναγκάστηκα να αναφερθώ σε ονόματα εταιριών που στολίζουν τις αφίσες του Pride ειδικά την τελευταία πενταετία και δεν φαίνεται να πληρούν τις προϋποθέσεις που μου είχε περιγράψει. Τελικά η συζήτηση κατέληξε σε αυτό που μου είχε πει παραπάνω πιο ανοιχτά ο Χ. πως «επειδή μιλάμε για χορηγίες, ή θα πρέπει να πληρώσουμε εμείς ή ο κόσμος οπότε πρέπει να απευθυνθούμε σε εταιρίες. Όταν δεν υπάρχει κάτι που να εμπίπτει στα δικά μας τα δικαιώματα ή να είναι πολύ εξόφθαλμο και να έχουμε πολύ απτές αποδείξεις, εμείς η αλήθεια είναι δεν μπορούμε να κάνουμε πάρα πολλά. Σαν χορηγικά πακέτα για αυτό που θέλουμε να κάνουμε πολλές φορές δεν έχουμε την επιλογή αν δεν έχουμε κάτι απτό ως προς καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.»

Δεν αναγνωρίζουν όμως όλα τα μέλη της κοινότητας την αναγκαιότητα των χορηγιών. Στις συζητήσεις μου τόσο με τον Θ. όσο και με τον Ο. , εκφράστηκαν ανησυχίες ως προς την παρουσία, τον συμβολισμό και τον τρόπο που εκφράζεται η υποστήριξη. Παρότι ο Ο. δεν καταλήγει να ακυρώνει τον τρόπο που επιτελείται το Athens Pride εκφράζει την θέση πως δεν μιλάμε για «εκπροσώπηση αλλά για τον καπιταλισμό του ουράνιου τόξου»²⁰ και συνεχίζει κριτικάροντας την επιτέλεση της πορείας με τα λογότυπα και την παρουσία των χορηγών πως «όλα τα pride είναι η επιτομή του καπιταλισμού. Τα αυτόνομα είναι κινηματικά, το άλλο είναι μια φανφάρα στην μέση της πόλης, έχει σκοπό να ελκύσει πληθυσμό.. το Athens Pride είναι η επιτομή του gay καπιταλισμού»

Ο Θ. αισθάνεται επίσης πως το Athens Pride μέσα από την παρουσία των χορηγών χάνει τον «διεκδικητικό του χαρακτήρα» πως «...είναι απλά μια επέτειος που τη θυμόμαστε και μαζευόμαστε και μάλιστα ότι είναι και κάτι δοτό. Είναι από μια πολιτική ατζέντα παρατάξεων πολιτικών ή εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Δηλαδή, το Ίδρυμα Ωνάση να σου δώσει χώρο να πεις κάτι.» . Ανησυχεί πως οι διεκδικήσεις όταν έρχονται με την υποστήριξη θεσμικών φορέων και ιδιωτικού κεφαλαίο περιορίζονται στα όρια που οι χορηγοί επιβάλλουν και αποσυντονίζουν το μήνυμα του αυτοπροσδιορισμού, της κοινής ταυτότητας, της κοινής δυσαρέσκειας. Δημιουργούνται έτσι νέες χωρικές που αποκλείουν κόσμο , αφού ο χώρος που πολλά ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα βγαίνουν να διεκδικήσουν σε μια πορεία για τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα καταλαμβάνεται και περιορίζεται.

«Έρχεται (η διαμεσολάβηση των χορηγών) να παράξει και να συντηρήσει κιόλας μικρές ιεραρχίες που έρχονται σε σύγκλιση κάθε φορά με τις υπάρχουσες εξουσίες, για να μπορούν να διατηρήσουν τη θέση τους και χάνουν τη μαχητικότητά τους. Και στο τέλος της

---

²⁰ μτφ για το κείμενο, η αρχική φράση «it's not representation it's rainbow capitalism» χρησιμοποιείται ευρέως στην κριτική που κάνει η κοινότητα για την χρήση του λογότυπου του ουράνιου τόξου από εταιρίες με στόχο το κέρδος και την ευρύτερη απήχηση σε ΛΟΑΤΚΙ+ κοινό

μέρας αυτές οι ιεραρχίες διώχνουν τον κόσμο, που θέλει να στηρίξει, να διαδηλώσει, να πάρει το ίδιο το άτομο το σώμα του και να βγει στο δρόμο. Τον διώχνουν γιατί του στερούν χώρο έκφρασης και τον θυμούνται μόνο στις αγγαρείες.»

Η κριτική για το κεφάλαιο των χορηγιών θα μπορούσε να ξεκινά και να τελειώνει εδώ, αν ήταν σαφώς προσδιορισμένο το τι είναι και τι θέλει να είναι το Athens Pride. Η υπόθεση αυτής της εργασίας το εντάσσει στο φάσμα των κοινωνικών κινημάτων . Από την θεωρία αναγνωρίζονται χαρακτηριστικά κοινωνικών κινημάτων όπως αυτά περιγράφονται τόσο στην θεωρία κινητοποίησης των πόρων όσο και στην θεωρία των πολιτικών ευκαιριών. Δεν μπορώ όμως να παραβλέψω και εδώ , στην μελέτη περίπτωσης, την κριτική που ασκείται στις θεωρίες που θα μπορούσαν να κατατάξουν το Athens Pride στις δράσεις κοινωνικών κινημάτων. Εντοπίζω δηλαδή και εδώ, χαρακτηριστικά επαγγελματοποίησης της δράσης καθαυτής, και μια τάση η δράση να παράγεται *«στη βάση σχηματισμού ορθολογικών επιδιώξεων και συμφερόντων»* με *«απώτερο σκοπό μια θεσμική μεταρρύθμιση, παρά στο ίδιο το συλλογικό αίσθημα»*. Στο παράδειγμα του Athens Pride , ανοίγει η συζήτηση για το κατά πόσο είναι εφικτό κοινωνικά κινήματα με εν μέρη συνεργασία και διάλογο με πολιτικούς φορείς και χορηγίες ιδιωτικού κεφαλαίου να απευθύνονται σε ευρύτερα κοινωνικά στρώματα και να διατηρούν τον ριζοσπαστικό ή μαχητικό τους χαρακτήρα.

6.3.4 Athens Pride: ριζοσπαστικό ή mainstream.

Όπως είδαμε παραπάνω, τόσο από τα ερωτήματα που εγείρονται μέσα από τις θεωρητικές προσεγγίσεις των κοινωνικών κινημάτων όσο και από τον διχασμό που δημιουργεί στην κοινότητα η εκπροσώπηση από ιδιωτικούς χορηγούς και θεσμικούς φορείς ανοίγει η συζήτηση για το κατά πόσο ο δρόμος που ακολουθεί το Athens Pride είναι αυτός της ριζοσπαστικής δράσης του ή μιας πιο συντηρητικής και εμπορευματοποιημένης κατεύθυνσης.

Από τις συνεντεύξεις αναδύονται διαφορετικές τοποθετήσεις ανησυχίες και προβληματισμοί. Τα άτομα που εμπλέκονται με την διοργάνωση του Athens Pride, αντιλαμβάνονται τον συσχετισμό με τους θεσμούς και την συνεργασία με εταιρίες ως αναγκαίο κομμάτι του αγώνα διεκδίκησης δικαιωμάτων²¹. Πράγματι, παρότι ο δρόμος των διεκδικήσεων φαίνεται μεγάλος και τα περιθώρια θεσμικής κατοχύρωσης και καλύτερευσης των ΛΟΑΤΚΙ+ καθημερινότητων είναι ακόμη ανοιχτά, από το 2011 όποτε και θεσμικοί φορείς όπως ο Δήμος Αθηναίων εμφανίζονται στους χορηγούς και υποστηρικτές

---

²¹ βλ. Απόσπασμα συνέντευξης 3 με τον Χ. «...δεν λύνονται στον δρόμο αλλά στα δικαστήρια...»

του Φεστιβάλ , μια σειρά νομικών μεταρρυθμίσεων έχουν ολοκληρωθεί ενώ έχει ανοίξει η συζήτηση και για άλλες.

Η εξωτερική θεσμοθέτηση όμως , πέρα από την συνεργασία με τους θεσμούς , στο παράδειγμα του Athens Pride βασίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στην υποστήριξη από εταιρίες ιδιωτικού συμφέροντος για την κάλυψη των εξόδων της παραγωγής του γεγονός που ανοίγει το ερώτημα στο κατά πόσο δράσεις για την εκπλήρωση των οποίων το κόστος είναι υψηλό, είναι αναγκαίο να συμπεριλαμβάνονται στην ατζέντα ενός κοινωνικού κινήματος. Η απάντηση που πήρα από την Φ. είναι πως

«(Αναγκαίο.. δεν ξέρω αν μπορώ να το πω αναγκαίο) είναι το βέλτιστο γιατί έχουμε τον χώρο και τις μέρες και στον τρόπο να δώσουμε θήμα σε περισσότερο κόσμο της κοινότητας να δείξει το έργο του, και πολλούς τρόπους στον κόσμο να απολαύσει αυτό το φεστιβάλ. Για αυτό και για εμάς είναι «αναγκαίο» να γίνεται έτσι. Γιατί ναι μεν σε μια πορεία μπορείς να έχεις διαφορετικές γωνιές και τρόπους, αλλά ακούσαμε από πολλά άτομα πως και φέτος αυτό που έγινε ήταν λίγο. Τους έλλειψε ως πούμε η πλατεία ως χώρος συνάντησης φέτος, οπότε δεν ξέρω να σου πω ακριβώς αν είναι αναγκαίο αλλά για μας και το feedback που παίρνουμε, είναι το βέλτιστο.»

Ότι δηλαδή η εναλλακτική προσέγγιση του αγώνα για τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα, και η δημιουργία μιας πλατφόρμας διεκδικήσεων υπό την μορφή Φεστιβάλ με εκδηλώσεις είναι αυτή που σε μεγάλο βαθμό βοηθά στο να συμπεριληφθούν περισσότεροι και να απολαύσουν με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους το φεστιβάλ ορατότητας. Και πράγματι, για μια μερίδα της κοινότητας αυτό μπορεί να λειτουργήσει με τρόπο απελευθερωτικό ώστε να μην είναι η μέρα διεκδίκησης μια μέρα υπενθύμισης της καθημερινής καταπίεσης αλλά μια μέρα υπερηφάνειας και χαράς (βλ. Κεφάλαιο εναλλακτικών τρόπων διαδήλωσης). Ρωτώντας την για την ριζοσπαστική ή όχι φύση του Pride , η Φ. θεωρεί πως η απάντηση στην ερώτηση μπορεί να είναι μόνον «υποκειμενική» οπότε και δεν μπορεί να μιλήσει εκ μέρους της οργανωτικής επιτροπής αλλά αυτόνομα. Κατά την ίδια λοιπόν, το γεγονός πως το Athens Pride σαν διοργάνωση δεν είναι από μόνη της θεσμική (παραβλέποντας στην απάντησή της τους συσχετισμούς με θεσμικούς φορείς και άρα την εν τέλει θεσμική διάσταση του φεστιβάλ) αρκεί για να απαντήσει θετικά στην ερώτησή μου, βάζοντας όμως στην συζήτηση μια ιεράρχηση του πως αντιλαμβάνεται το παραπάνω. Μιλά πρωτίστως για την ανάγκη κάλυψης των αναγκών της κοινότητας και των μελών της ως σημαντικότερο παράγοντα στον καθορισμό των «ριζοσπαστικών» της δράσεων (αυτό που η ίδια μου αναφέρει ως «εσωστρέφεια») αλλά και για την παράλληλη

ανάγκη επικοινωνίας του μηνύματος προς τα έξω βάζοντας όμως μια προβληματική κατά την κρίση μου διάσταση, «το μήνυμα να το περάσουμε και να αρέσει και στον εκτός της κοινότητας κόσμο».

Το αποτέλεσμα όμως στο οποίο καταλήγει αυτή η πρόθεση ανοίγματος του φεστιβάλ σε περισσότερο κόσμο με εναλλακτικούς τρόπους και εκδηλώσεις δεν εκφράζει το σύνολο της κοινότητας. Από αρκετά μέλη της, γίνεται λόγος για εμπορευματοποίηση και ασκείται κριτική-ως προς την επιτυχία επικοινωνίας των κεντρικών μηνυμάτων και προταγμάτων της κοινότητας -που καταλήγει μάλιστα να κάνει λόγο για την εμπορευματοποίηση του Athens Pride . Ο Θ. για παράδειγμα βλέπει στις χορηγίες μια χροιά ανταλλαγής υπηρεσιών από τους φορείς και τις εταιρίες προς το φεστιβάλ και αντίστροφα

«Με ενοχλεί επίσης που εμπορικόποιείται το Pride. Δηλαδή δεν μπορώ αυτό το πράγμα να το δω σαν εμποροπανήγυρη, που γύρω-γύρω έχει σουβλάκια ή διαφημίσεις. Να διαφημίζεται το ίδρυμα Ωνάση; Τι δουλειά έχει το Ίδρυμα Ωνάση; Εμένα εκείνη την ώρα αισθάνομαι ότι με καπελώνει. Ότι εκείνη την ώρα έχω ένα πολύ προσωπικό και σημαντικό για μένα ζήτημα και το Ίδρυμα Ωνάση δεν έχει καμία συσχέτιση. Καταλαβαίνω ότι βρίσκεται παρόν για να πάρει μέρος για δικά του οφέλη, αλλά τελικά καθορίζει το λόγο που βγαίνει από το Pride. Το αλλοιώνει στο τέλος.»

μια ανταλλαγή που κατά τον ίδιο αλλοιώνει τον αγώνα, το περιεχόμενο τον λόγο και αποδυναμώνει το μήνυμά του. Συνεχίζοντας αναρωτιέται «Πώς μπορεί το ίδιο κράτος, που ήταν τόσα χρόνια ο εγγυητής της καταπίεσης, πώς μπορεί να είναι τώρα ο εγγυητής της απελευθέρωσής σου; Και αντίστοιχα οι χορηγοί δεν θα στήριζαν ποτέ μια δυναμική πορεία ή μια αντισυστημική διεκδίκηση. Μόνο ένα πάρτι θα στήριζαν!» καταλήγοντας μάλλον στο συμπέρασμα πως το Pride δεν μπορεί εντός των πλαισίων που έχει το ίδιο διαμορφώσει να λειτουργήσει ριζοσπαστικά. Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι αναγνωρίζουν χαρακτηριστικά πολιτικής δράσης στο Athens Pride. Ο Ο. κατά την συζήτησή μας κάνει μια παρατήρηση με έντονη χωρική διάσταση πως «πολιτικό αν θες είναι το κάθε τι -μια ιδιωτική πρωτοβουλία μπορεί να είναι πολιτική, όχι κινηματική. Το να οργανώνεις μια τέτοια γιορτή είναι πολιτική δράση και μάλιστα ριζοσπαστική . Έχει πολιτικό χαρακτήρα. Επιτελείται στον δημόσιο χώρο».

Στην προσπάθεια να αντλήσω παραπάνω πληροφορία ως προς τα ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά που θα ήθελαν αλλά δεν βρίσκουν ο Ο. και ο Θ. στον τρόπο που διεξάγεται

το Athens Pride, τους ζήτησα να μου περιγράψουν σε ένα θεωρητικό πλαίσιο τι άλλο θα μπορούσε να εκφράζει τις διεκδικήσεις του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος εκτός του Athens Pride όπως το γνωρίζουμε. Οι απαντήσεις και των δύο αφορούσαν ακριβώς στον ανεξάρτητο και αυτόνομο χαρακτήρα που θεωρούν πως λείπει από την διοργάνωση. Αυτό που λείπει κατά τον Ο. και τον Θ. Είναι η στροφή στις ανάγκες της ίδιας της κοινότητας. Η παραγωγή λόγου και δράσεων από τα μέλη της για τα μέλη της με πιο οριζόντιες διαδικασίες που δεν χάνονται στα όρια που αναγνωρίζουν πως θέτει η εξωτερική θεσμοθέτηση και οι εσωτερικές γραφειοκρατικές διαδικασίες και ιεραρχίες της οργανωτικής επιτροπής του Athens Pride. Ο Ο. μου επισημαίνει πως για να γίνει το παραπάνω είναι αναγκαία η δράση στον δημόσιο χώρο, η κατάληψή του και η δράση διαμέσου αυτού.

7.0 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η μελέτη βοήθησε στην εμβάθυνση και καλύτερη κατανόηση των δράσεων των κοινωνικών κινημάτων καθώς και στους συσχετισμούς που τις διαμορφώνουν αλλά και που οι ίδιες με την σειρά τους μπορούν να παράξουν. Η μελέτη περίπτωσης, το Athens Pride, δεν αποτελεί ένα παράδειγμα που εύκολα κατατάσσεται εντός ή εκτός του φάσματος των κοινωνικών κινημάτων. Ανατρέχοντας στις θεωρητικές προσεγγίσεις και στις μεταξύ τους αντιφάσεις, εντοπίστηκαν χαρακτηριστικά που περιγράφουν τις δράσεις του ως κινηματικές αλλά και άλλα που τις αποκλείουν από το πεδίο των ριζοσπαστικών κινηματικών δράσεων.

Εξετάζοντάς το για παράδειγμα με τον ορισμό του Melucci, θα έπρεπε να αποκλειστεί το ενδεχόμενο κατηγοριοποίησής του ως κοινωνικό κίνημα αφού θα κατατασσόταν καταρχήν σε αυτές τις δράσεις που ο Melucci περιγράφει ως συνεργατικές ή συναθροίσεις, λαμβάνοντας υπόψιν πως το Φεστιβάλ Υπερηφάνειας εκδηλώνεται εντός και σύμφωνα με το πλαίσιο των κοινωνικών κανόνων. Ανατρέχοντας όμως στα χαρακτηριστικά που αποδίδουν στα κοινωνικά κινήματα οι θεωρίες κινητοποίησης των πόρων και των πολιτικών ευκαιριών, εντοπίζω πολλά κοινά σημεία με τις δράσεις και τον τρόπο οργάνωσής του.

Τελικά η συζήτηση για τις χωρικές διαστάσεις του Athens Pride και για το κατά πόσο μπορεί να δρα κινηματικά και ριζοσπαστικά γυρνά στην έννοια του δημόσιου χώρου, της δημόσιας σφαίρας και των δυναμικών τους στο πεδίο των νεοφιλελεύθερων πόλεων. Ο δημόσιος χώρος δεν μπορεί στην προσέγγιση των κοινωνικών κινημάτων να εξεταστεί ανεξάρτητα από την δημόσια σφαίρα η οποία μεταλλάσσει τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε εν τέλει την πολιτική του και καταλήγει να διαμορφώνει το πεδίο για συγκρούσεις, διαταξικές σχέσεις κυριαρχίας και κοινωνικές αλλαγές. Ο δημόσιος χώρος της Αθήνας είναι ο χώρος του αποκλεισμού πολλών μειονοτήτων και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα συμπεριλαμβάνονται σε αυτές. Θα μπορούσε να πει κανείς πως το παραπάνω δημιουργεί το πεδίο για μεγαλύτερες συγκρούσεις και μαχητικότερους τρόπους διεκδίκησης δικαιωμάτων από τα άτομα που αποκλείει, και όντως, οι αγώνες για τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα διαμορφώθηκαν αρχικά σε αυτό το πλαίσιο και με αυτούς τους όρους. Οπότε γιατί εξετάστηκε η δράση του Athens Pride ως μη ριζοσπαστική ή μη κινηματική; Και γιατί ασκείται αυτή η κριτική σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο από μεγάλη μερίδα της κοινότητας;

Οι απαντήσεις που μπορώ να δώσω βάσει της συγκεκριμένης μελέτης σχετίζονται με το γενικότερο ερώτημα που τέθηκε και στην θεωρία. Κατά πόσο δηλαδή μπορεί ένα κοινωνικό κίνημα να συνεργάζεται με θεσμούς και να λαμβάνει χορηγίες για τις δράσεις του από ιδιωτικούς φορείς. Παρότι είναι σύνηθες και προσεγγίζεται θεωρητικά στο σύνολο της

βιβλιογραφίας για τα κοινωνικά κινήματα- να αποζητάται η νομιμοποίηση του αγώνα και των διεκδικήσεων των κινημάτων μέσω θεσμικής υποστήριξης, καταλήγω στο συμπέρασμα πως για την μελέτη περίπτωσης το παραπάνω λειτούργησε περισσότερο αφομοιωτικά και με την μορφή της εκπροσώπησης παρά υποστηρικτικά.

Μέσα από τις συνεντεύξεις αναδείχθηκε η ανησυχία μελών της κοινότητας πως ο συσχετισμός και η συνεργασία με τον ως πρότινος «καταπιεστή» δημιουργεί ένα φυσικό όριο στις διεκδικήσεις και εκ νέου αποκλεισμούς στο εσωτερικό της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, αφού ακόμη και εντός του κινήματος εμφανίζονται διακρίσεις ανάμεσα σε πιο προνομιούχες υπο-ομάδες οι οποίες υπερ-εκπροσωπούνται και οι διεκδικήσεις των οποίων ιεραρχούνται υψηλότερα στην ατζέντα του Athens Pride. Είναι ακόμη ασφαλές να συμπεράνω πως το ενδιαφέρον του ιδιωτικού κεφαλαίου για χορηγία ενός κοινωνικού κινήματος και χρηματοδότηση του αγώνα και των διεκδικήσεων του δεν προέρχεται από αμιγές συναίσθημα αλληλεγγύης. Παρόλο που πολλές εταιρίες αναγνωρίζουν τις διεκδικήσεις των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και αλλάζουν το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας τους σεβόμενες τις παραπάνω, δεν είναι λίγες αυτές που χρηματοδοτούν το Athens Pride ενώ παράλληλα λειτουργούν με τρόπους ρατσιστικούς, σεξιστικούς και καταπιεστικούς προς τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και άλλες μειονότητες , και αυτό δεν μπορεί να παραβλεφθεί (παράδειγμα χορηγίες Google, H&M, Teleperformance και El Dorado Gold παρότι η τελευταία αποσύρθηκε).

Το Athens Pride μπορεί να έχει πάψει να επιτελείται με τρόπους ριζοσπαστικούς αλλά η σημασία του και το έργο του παραμένει μεγάλο. Δεν προκύπτει από αυτή την έρευνα μια καθολικά αποσυντονισμένη και αποπροσανατολισμένη δράση του Φεστιβάλ Υπερηφάνειας. Καταφέρνει κάθε χρόνο να συγκεντρώνει μια συνεχώς αυξανόμενη μερίδα ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και λειτουργεί θετικά στον αυτοπροσδιορισμό πολλών και στην δημιουργία αισθήματος ασφάλειας και κοινής ταυτότητας. Για πολλά ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα όμως που αναγνωρίζουν τον μεγάλο δρόμο που μένει για την κατοχύρωση των ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων άλλες μορφές εκπροσώπησης του κινήματος πέρα από το Athens Pride με μια πιο οριζόντια εξωθεσμική και ριζοσπαστική χροιά , που θα παράγει λόγο και θα επιτρέπει στα μέλη να εκφραστούν και να συνδιαμορφώσουν με πιο ριζοσπαστικούς τρόπους είναι αναγκαία και ο δυναμικός δημόσιος χώρος της Αθήνας με όσες δυσκολίες και αποκλεισμούς τον περιγράφουν μπορεί να γίνει το πεδίο για τέτοιες εναλλακτικές μορφές δράσης και αντίδρασης.

8.0 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Arampatzi A, Nicholls WJ. (2012) The Urban Roots of Anti-Neoliberal Social Movements: The Case of Athens, Greece. *Environment and Planning A: Economy and Space*.

Arendt H. (1975) *The Origins of Totalitarianism*, Harcourt, Brace & Co., New York

Arendt, H., & Canovan, M. (1998) *The human condition*. Chicago: University of Chicago Press.

Bell, D., and Binnie J. (2004) Authenticating queer space: Citizenship, urbanism, and governance. *Urban Studies*, 41(9), 1807–1820.

Bogad, L.M.(2006) *Tactical Carnival: Social Movements, Public Space and Dialogical Performance*.

Bourdieu, Pierre (1990) *The Logic of Practice*, Stanford: Stanford University Press.

Bourdieu, Pierre (1992) *Invitation to a Reflexive Sociology*, Chicago: University of Chicago Press

Bratsis, P (2010) Legitimation crisis and the Greek explosion, *International Journal of Urban and Regional Research* 34 190–196

Brenner, N (2004) Urban governance and the production of new state spaces in Western Europe, 1960–2000” *Review of International Political Economy* 11 447–488

Brighenti, Andrea (2007) Visibility: A Category for the Social Sciences. *Current Sociology*. 55. 323-342. 10.1177/0011392107076079.

Brown, Gavin (2007) *Mutinous Eruptions: Autonomous Spaces of Radical Queer Activism*, *Environment and Planning A*, Vol. 39, No. 11

Brown, Gavin (2009) *Thinking beyond Homonormativity: Performative Explorations of Diverse Gay Economies*, *Environment & Planning A*, Vol. 41

Brown, Gavin (2012) *Homonormativity: A Metropolitan Concept that Denigrates ‘Ordinary’ Gay Lives*, *Journal of Homosexuality*, Vol. 59, No. 7

Chorianopoulos, I (2008) Institutional responses to EU challenges: Attempting to articulate a local regulatory scale in Greece, *International Journal of Urban and Regional Research* 32

Chorianopoulos, I (2010) *Uneven development and neo-corporatism in the Greek urban realm*

- Cooper, D (1993) An engaged state: sexuality, governance, and the potential for change. In J. Dahlberg L (2005) The Habermasian public sphere: Taking difference seriously. *Theory and Society* 34
- Eisinger P. (1973) «The Conditions of Protest Behavior in American Cities», *The American Political Science Review*, 67
- Epstein Steven (1994) A Queer Encounter: Sociology and the Study of Sexuality, *Sociological Theory*, Vol. 12, No 2
- Evans, T. D. (1993) *Sexual Citizenship*. New York: Routledge
- Fraser N (1990) Rethinking the public sphere: A contribution to actually existing democracy. *Social Text* 25(26): 56– 79
- Fraser, Nancy (1990) Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy, *Social Text*, No. 25/26
- Fraser, Nancy (2007) Transnationalizing the Public Sphere: On the Legitimacy and Efficacy of Public Opinion in a Post-Westphalian World, *Theory, Culture and Society*, Vol. 24, No. 7
- Gamson W., (1975) *The Strategy of Social Protest*, Homewood, IL, Dorsey
- Gordon, Neve (2002) On visibility and power: An Arendtian corrective of Foucault. *Human Studies* 25 (2):125-145.
- Gould, Deborah. (2002) Life during Wartime: Emotions and the Development of ACT UP, *Mobilization*, 7, 2, 177-200.
- Habermas, J. (1992) *The structural transformation of the public sphere*. Polity Press.
- Habermas, Jürgen (1989) *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*, Cambridge: Polity Press.
- Houssay-Holzschuch M and Teppo A (2009) A mall for all? Race and public space in post-apartheid Cape Town. *Cultural Geographies* 16: 351– 379

Jenkins J.C.,(1983) Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements, Annual Review of Sociology, 9:527-553, Journal of Urban and Regional Research, 19

Klein, N. (2002) "The vision thing: Were the DC and Seattle protests unfocused or are the critics missing the point?" in R. Hayduk and B. Shepard (eds) From ACT UP to the WTO: Urban protest and community building in the era of globalization. London: Verso.

Kohler, B. and Wissen, M. (2003) Globalizing protest: Urban conflicts and global

Leontidou, L. (2006) Urban social movements: From the "right to the city" to

London: Lawrence & Wishart Ltd

Marx G.T., McAdam D. (1994) Collective Behavior and Social Movements. Process and Structure, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey

McAdam, Douglas, Sidney Tarrow and Charles Tilly (2001) Dynamics of Contention, Cambridge: Cambridge University Press.

Melucci A.(1996)Challenging Codes. Collective Action in the Information Society, Cambridge University Press, Cambridge

Millbank, Jenni (2002) "Gender, Visibility and Public Space in Refugee Claims on the Basis of Sexual Orientation," *Seattle Journal for Social Justice*: Vol. 1 : Iss. 3 , Article 61.

Misgav, C. (2015) With the current, against the wind: Constructing spatial activism and radical politics in Tel Aviv's LGBT Community Center. *ACME: An International E-Journal for Critical Geography*, 14(4)

Misgav, Chen & Hartal, Gilly. (2020) Queer Urban Movements from the Margin(s) Activism, Politics, Space: An Editorial Introduction. 39. 1-18.

Nicholls, J, Vermeulen, F (2012) Rights *through* the city: The role of the city for immigrant rights movements, in *Remaking Urban Citizenship: Organizations, Institutions, and the Right to the City* Eds Smith, M P, McQuarrie, M (Transactions Publishers, New Brunswick, NJ)

Portaliou, E , (2008) Social resistance movements against the Olympic Games 2004 in Athens, paper presented at Annual Meeting of International Network of Urban Research and Action, <http://inura08.files.wordpress.com/2008/09/portaliou-antiolympicmovements.pdf>

Puar, Jasbir (2013) Rethinking Homonationalism, *International Journal of Middle East Studies*, vol. 45, No. 2

Rancière J (1999) *Disagreement: Politics and Philosophy*. Minneapolis: University of Minnesota Press

Richardson, D. and Monro, S. (2012) *Sexuality, Equality and Diversity*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

Robeyns I (2003) Sen's capability approach and gender inequality: Selecting relevant capabilities. *Feminist Economics* 9(2/3): 61– 92

Scott, J.C. (1990) *Domination and the Arts of Resistance*. New Haven, CT: Yale University Press. social movements. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27

Staeheli L and Mitchell D (2008) *The People's Property: Power, Politics, and the Public*. New York: Routledge

Tarrow, S, McAdam, D (2005) Scale shift in transnational contention, in *Transnational Protest and Global Activism* Eds Della, Porta D, Tarrow, S (Rowman and Littlefield, Boulder, CO) pp 121–150

Tarrow, S. (1998) *Power in Movement: Social movements and contentious politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Touraine A.(1981) *The Voice and the Eye. An analysis of Social Movements*, Cambridge University Press, Cambridge

Vaid, Urvashi. (1995) *Virtual Equality: The Mainstreaming of Gay and Lesbian Liberation*. New York: Anchor Books.

Valentine, G. (1995) *Out and about: Geographies of lesbian landscapes*. *International*

Zald M.N., and McCarthy J.D. (1986) *Social Movements in an Organizational Society*, Transaction Publishers, New Brunswick and London

Κουτρολίκου, Πέννη και Σπανού, Δήμητρα (2013) ΤΟ ΤΟΠΙΚΟ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΩΝ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΚΡΙΣΗΣ, *Γεωγραφίες*, No 22, 52-66

Σερντεδάκις Ν.(1990) Ελίτ, μάζα και εξουσία: Από τον Le Bon στον Cannetti, *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, 3:129-143,.

Σερντεδάκις Ν., Διαδικασίες Παραγωγής και Συγκρότησης των Κοινωνικών Κινημάτων: Τα Νέα Κοινωνικά Κινήματα στον Ελληνικό Κοινωνικό Σχηματισμό, αδημοσίευτη διατριβή, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο, 1996

Σταυρίδης, Σ. (2006) , «Α. Λεφέβρ: Η απελευθερωτική προοπτική της πόλης- έργο»

ΑΡΘΡΑ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

<https://www.nps.gov/articles/lgbtq-activism-henry-gerber-house-chicago-il.htm>

<https://www.cbsnews.com/pictures/a-history-of-gay-rights-in-america/3/>

<https://www.lifo.gr/now/greece/ypsilotera-pososta-psyhologikon-diatarahon-kai-kindynoy-apopeiras-aytoktonias-sti-loatki>

<https://athenspride.eu/>

<https://athenspride.eu/en/>

<https://athenspride.eu/17-presvies-ypostirizoun-athens-pride-2016/>

<https://www.queereurope.com/gay-guide-to-athens/>

<https://www.lifo.gr/lgbtqi/i-istoria-ton-athinaikon-gay-bars-apo-ta-60s-mehri-tin-eleyysi-toy-millennium>

https://lgbtfunders.org/wp-content/uploads/2018/04/40years_lgbtqphilanthropy.pdf

9.0 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΟΡΗΓΩΝ

ΧΡΟΝΙΑ	ΕΙΔΟΣ ΧΟΡΗΓΙΑΣ							
	ΠΛΑΤΙΝΕΝΟΙ / ΜΕΓΑΛΟΙ ΧΟΡΗΓΟΙ	ΧΡΥΣΟΙ ΧΟΡΗΓΟΙ	ΑΡΓΥΡΟΙ ΧΟΡΗΓΟΙ / SPONSORS / ΧΟΡΗΓΟΙ	ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ / ONLINE	ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ	ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΑΙΓΙΔΑ	ΥΓΕΙΑΣ
2005								
2006								
2007				CITY CODE MAGAZINE, LESBIAN.GR, GAYWORLD.GR				
2008				CITY CODE MAGAZINE, ATHENS VOICE, ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ΓΑΛΕΡΑ, 105.5 ΚΟΚΚΙΝΟ		GAYWORLD.GR, MIND RADIO, 10%, LESBIAN.GR, GAYGUIDE.GR		
2009		THE BREEDER	MY BAR, S-CAPE, SODADE, BIG BAR, NOIZ	ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, CITY CODE MAGAZINE, ATHENS VOICE, SCREW, ATHENS RADIO DJ, MAD, ANTIVIRUS				
2010		THE BREEDER, ARTISTS FOR ATHENS PRIDE	MY BAR, BIG BAR, FLEX	ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, CITY CODE MAGAZINE, ATHENS VOICE, SCREW, ATHENS RADIO DJ, MAD, ANTIVIRUS, MIND RADIO				
2011		THE BREEDER, ARTISTS FOR ATHENS PRIDE		ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ATHENS VOICE, SCREW, ATHENS RADIO DJ, ANTIVIRUS, ΑΘΗΝΑ 984		GOETHE INSTITUTE, ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗΣ, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ, EXILE ROOM	ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ	
2012		THE BREEDER, ARTISTS FOR ATHENS PRIDE	FLEX, MY BAR, ROOSTER, SHARK	MAD, MAD RADIO, ATHENS VOICE, ANTIVIRUS, LUST, FAG, POZ, GAYDAR.GR, EN LEFKO, ΑΘΗΝΑ 984	HILTON		ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ, ΑΘΗΝΑ	
2013	THE BREEDER, ARTISTS FOR ATHENS PRIDE	SHARK	EVIAN, FRUTOP, ROOSTER	MAD, MAD RADIO, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ, LIFO, METROPOL, ANTIVIRUS, EN LEFKO, EPT, ΑΘΗΝΑ 984	HILTON		ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ	

2014		SHARK, STOLI	EVIAN, FRUTOP	MAD, MAD RADIO, ΓΚΡΕΚΑ, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ, LIFO, METROPOL, ANTIVIRUS, EPT, EN LEFKO, ΑΘΗΝΑ 984		ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ, ATHENS DJS FOR ATHENS PRIDE	ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ	
2015		SHARK, STOLI, JOSE CUERVO	FRUTOP, FIX DARK	MAD, MAD RADIO, LIFO, METROPOL, ANTIVIRUS, MY BAR, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ, ΓΚΡΕΚΑ, ΑΘΗΝΑ 984	ΑΕΓΕΑΝ, HILTON, UBER	ΟΑΣΑ, ΙΔΡΥΜΑ ΜΠΟΔΟΣΑΚΗ, US EMBASSY GREECE, ATHENS DJS FOR ATHENS PRIDE	ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ	
2016		SHARK, STOLI, JOSE CUERVO, MYTHOS	FRUTOP, BROKER'S, EVIAN	ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ, ΑΘΗΝΑ 984, LIFO	ΑΕΓΕΑΝ, HILTON	ΟΑΣΑ, ΙΔΡΥΜΑ ΜΠΟΔΟΣΑΚΗ, US EMBASSY GREECE, ATHENS DJS FOR ATHENS PRIDE, AUSTRALIAN EMBASSY GREECE	ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ, THIS IS ATHENS	
2017		VODAFONE, YODA, MYTHOS, STOLI	FRUTOP, BROKER'S, EVIAN / SODADE, S-CAPE, BIG BAR, NOIZ, ROOSTER, SHAMONE, ΕΝΟΔΙΑ	ΕΡΤ, ΠΡΩΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ, MAD, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ, LIFO, ANTIVIRUS, ΑΘΗΝΑ 984, ΣΧΕΔΙΑ, MARKETING. GREECE, ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ, THIS IS ATHENS, CITY OF ATHENS / PLANET ROMEO, E-RADIO, E-DAILY, GAYHELLAS.GR / GAYGUIDE.GR, VICE, 10%, LESBIAN.GR	ΑΕΓΕΑΝ, HILTON, MARKETIN G. GREECE	ΟΑΣΑ, ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΟΝΑΣΗ, ΙΔΡΥΜΑ ΜΠΟΔΟΣΑΚΗ, AVIALLIANCE, US EMBASSY GREECE, ROHDE & SCHWARTZ, AUSTRALIAN EMBASSY GREECE, MERCEDES, CANADA, ATHENS DJS FOR ATHENS PRIDE / ΑΤΟΠΟΣ, EXILE ROOM, ANIMASYROS, SIX DOGS, PLAINI & KARAHALIOS ARCHITECTS	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ	
2018		BLUE ISLAND BEER (EZA), VODAFONE, EIMI (WELLA)	EVIAN, FRUTOP, BROKER'S, JOSE CUERVO, NOIZ, SHAMONE, BEQUEER, BIG BAR, ROOSTER, GARAGE, SODADE, S-CAPE, BEAT, ΕΝΟΔΙΑ	ΕΡΤ, ΠΡΩΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ, 103,7 ΔΕΥΤΕΡΟ, KOSMOS RADIO, LIFO, MAD, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ, ANTIVIRUS, E-RADIO, VICE, PLANET ROMEO, GAYHELLAS.GR / GAYGUIDE.GR, 10%, LESBIAN.GR	ΑΕΓΕΑΝ, HILTON	ΟΑΣΑ, ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΟΝΑΣΗ, ΙΔΡΥΜΑ ΜΠΟΔΟΣΑΚΗ, ATHENS DJS FOR ATHENS PRIDE, AUSTRALIAN EMBASSY, CANADA, ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, THIS IS ATHENS	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ	
2019		DUO, JOSE CUERVO	H&M, WELLA, GOOGLE, MYTHOS, VODAFONE, FRUTOP	ΕΡΤ, MAD, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ, LIFO, ANTIVIRUS, KOSMOS	ΑΕΓΕΑΝ, HILTON	ΟΑΣΑ, ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΟΝΑΣΗ, ΙΔΡΥΜΑ ΜΠΟΔΟΣΑΚΗ, ATHENS DJS FOR	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ, THIS IS ATHENS	

				RADIO, EN LFKO		ATHENS PRIDE, CANADA, BEAT		
2021	GOOGLE, SNEAKER10, DUREX, HEINEKEN	GOODY'S, TELEPERFORMANCE, VODAFONE	SOMERSBY, PFIZER, ACCENTURE, PUBLICIS GROUPE, ATTRATTIVO	ANTIVIRUS, TZINE, LIFO, NEWS247, MAD, MAD RADIO, ROSA, E-RADIO, E-DAILY, LE PETIT JOURNAL.COM, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ, ΑΘΗΝΑ 984	AEGEA, BROWN HOTELS	ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΟΝΑΣΗ, ATHENS EPIDAURUS FESTIVAL, AUSTRALIAN EMBASSY	ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ, CITY OF ATHENS - TECHNOPOLIS	Ε.Ο.Δ. Υ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 1

Θ., 29

Αρχιτέκτονας

Ομοφυλόφιλος άντρας

Κάτοικος Ζωγράφου

Η συνέντευξη έγινε στην κατοικία του συνεντευξιαζόμενου. Το κλίμα ήταν χαλαρό και συχνά φορτισμένο από τις αναμνήσεις που έρχονταν στην επιφάνεια. Ο συνεντευξιαζόμενος συχνά έκανε παύσεις προκειμένου να θυμηθεί τα γεγονότα ή ώστε να ανασυντάξει τη σκέψη του, παρότι φαινόταν πολύ σίγουρος για τις θέσεις του. Οι παύσεις του, έδιναν την εντύπωση ενός αιφνιδιασμού, στην προσπάθειά του να εξηγήσει κάτι εξαιρετικά δεδομένο για τον ίδιο. Το περιεχόμενο των θέσεών του φαίνεται να είναι σημαντικά επηρεασμένο από τους πολιτικούς χώρους που συμμετέχει.

Τι θεωρείς πως είναι το Athens Pride;

Λοιπόν, το Athens Pride, είναι ένας ας πούμε θεσμός, είναι ένα ραντεβού που δίνει ο κόσμος της Αθήνας, που δίνει η κοινότητα ΛΟΑΤΚΙΑ της Αθήνας μάλλον, στην πόλη. Είναι κάτι που γίνεται αρκετά χρόνια στην Αθήνα, σχεδόν με επετειακά χαρακτηριστικά. Παράλληλα είναι και ο κόσμος που το απαρτίζει ας πούμε. Είναι μια γιορτή θα μπορούσε να πει κάποιος - και γω θεωρώ ότι είναι γιορτή. Είναι μια διαμαρτυρία θα μπορούσε να πει κάποιος – βρίσκω τέτοια χαρακτηριστικά. Κυρίως ο επετειακός χαρακτήρας είναι αυτό που το περιγράφει πλέον, σα μια χρονική περίοδο την οποία αποφασίζουν κάποιες οργανώσεις γύρω από τα ζητήματα που αφορούν τη ΛΟΑΤΚΙΑ κοινότητα, αποφασίζουν να δώσουν αυτό το ραντεβού σε συνεργασία με τις επίσημες αρχές και τελικά να γίνει ένα event, ένα δρώμενο μες την πόλη. Εγώ θεωρώ αυτό το πράγμα ότι έχει μια έννοια του παγιωποιημένου, κάτι που είναι σταθερό και έρχεται με όρους “ας μαζευτούμε κιόλας να κάνουμε τη φάση μας”.

Εσύ πότε συμμετείχες πρώτη φορά στο Athens Pride;

Πότε συμμετείχα πρώτη φορά; Πρέπει να συμμετείχα το 2013 – 2014. Νομίζω το 2014. Ναι, πρέπει να ήταν τότε. Και κάπως συνέπεσε και με την περίοδο εκείνη που προσπάθησα να κάνω ένα come-out ως gay άντρας και το θυμάμαι χαρακτηριστικά εκείνο το Pride, ίσως και το επόμενο.

Και ως τι συμμετείχες το 2014; Με ποιους τρόπους;

Συμμετείχα στο σώμα της πορείας. Έγινε δηλαδή μια συγκέντρωση, αν θυμάμαι καλά ήταν στην Κλαυθμώνος. Υπήρχαν διάφορα περίπτερα δεξιά κι αριστερά που ενημέρωναν τον κόσμο. Κάπως χάζεψα και γω το τι γίνεται. Είχα πάει με μια φίλη μου τότε. Και κάπως χαζεύαμε να δούμε τι παίζει. Είχα, κι έτσι, ένα μικρό άγχος, τι είναι ακριβώς αυτό το πράγμα, είναι ταυτόχρονα και μια έκθεση για μένα, έτσι σκεφτόμουνα τότε. Έτσι μια εξερεύνηση, δηλαδή πριν ξεκινήσει η πορεία γύρω-γύρω τα πράγματα – τι τρέχει. Μετά με την πορεία που έγινε, συμμετείχα στο σώμα της πορείας και στο τέλος πάρτι; ή και όχι. Είχε κάτι, σαν πάρτι μετά. Αυτό. Δηλαδή, δεν ήμουν οργανωμένος κάπου. Πήγα να πλαισιώσω αυτό που είχαν οργανώσει.

Μου είπες ότι ήταν σημαντικό για σένα την περίοδο εκείνη. Θα μπορούσες να πεις τι ρόλο έπαιξε για σένα η πρώτη συμμετοχή σου;

Λοιπόν, για μένα ήταν σίγουρα σημαντικό το ότι μπήκα σε μια διαδικασία να φύγω από το σπιτάκι μου, τον κόσμο μου, την κλειστή μου πραγματικότητα, αφού είχα μπει τότε ήδη σε μια διαδικασία και είχα πάρει την απόφαση να μην ζω τη ζωή μου όπως θέλουν οι άλλοι – προέρχομαι όπως σχεδόν όλοι από ένα αρκετά ομοφοβικό περιβάλλον – αποφάσισα ότι θα ξεπεράσω αυτά τα όρια που μου βάζαν με τα κόστη που υπολόγιζα ότι μπορεί να έχω και να δοκιμάσω ένα διαφορετικό τρόπο για τη ζωή μου. Να εκφραστώ ερωτικά. Αυτό το πράγμα για μένα, το να πάω δηλαδή στο pride ήταν κάπως big deal, ήταν μεγάλο θέμα, γιατί αισθανόμουν τότε – με το χαζό μου κεφάλι- ότι συμμετέχουν μόνο gay άτομα, λεσβίες, τρανς, μόνο από τη ΛΟΑΤΚΙΑ κοινότητα. Τότε ήταν μια περίοδος που έβγαινα ως gay στην πόλη, έκανα μια δήλωση, ένα statement εκείνη την ώρα – για μένα, προσωπικά ως άτομο. Αυτό κάπως ήταν σημαντικό για μένα. Και στην απόφασή μου να κάνω αυτή την κίνηση, την αλλαγή, τη μετάβαση. Και στο να καταλάβω τι είναι αυτό προς το οποίο κατευθύνομαι. Ρε παιδί μου έμοιαζε όλος αυτός ο κόσμος, η κοινότητα ας πούμε, που βρισκόταν στο δρόμο και είχε μαζευτεί, ταυτόχρονα ήταν κάτι που τραβούσε την περιέργειά μου. Ήθελα να μάθω τι είναι; Τι διαφορετικές εκδοχές μπορεί να πάρει; Τι από αυτά με καλύπτει; Τι μου ταιριάζει; Τι δεν μου ταιριάζει; Ήταν δηλαδή μια μικρή ανακάλυψη, εξερεύνηση. Ταυτόχρονα υπάρχει και αυτό το κομμάτι που βρίσκεσαι και με κόσμο που μπορείς να αλληλεπιδράσεις, να ταυτιστείς, να φλερτάρεις. Υπάρχει και αυτό τέλος πάντων. Δεν εκτίθεσαι μόνο στην πόλη, εκτίθεσαι και στην κοινότητά σου. Εμφανίζεσαι εκεί, συναντιέσαι και είναι και μια ευκαιρία για να ζυμωθεί ο κόσμος. Και σίγουρα για να μάθεις

πράγματα. Πχ υπήρχαν ενημερωτικά περίπτερα για το AIDS, για τη σεξουαλική υγεία, για πολιτικές θέσεις πάνω στο ζήτημα. Οπότε, για όλα αυτά η παρουσία μου εκεί ήταν σημαντική. Ήταν σαν μια εξόρμηση, που βγαίνω από το χώρο μου και να πηγαίνω στην gay κοινότητα της Αθήνας, ας πούμε.

Τα επόμενα Pride πως ήταν; Πως εξελίχθηκε μετά το 2014;

Λοιπόν, μετά άλλαξε το πράγμα για μένα. Στην αρχή με ρώτησες τι θεωρώ πως είναι το Pride. Ε, οκ. Για μένα ήταν επαναστατικό το να σηκωθώ από το σπιτάκι μου και να πάω ανοιχτά δημόσια στο κέντρο της πόλης με γνωστούς κάμερες και δημοσιότητα και να πω είμαι και γω εδώ. Αλλά, ταυτόχρονα να ξέρω ότι δεν είμαι εδώ ως απλά ένας υποστηρικτής, αλλά ως ένα μέρος της κοινότητας. Ήταν σα να διαλέγω στρατόπεδο ας πούμε εκείνη την ώρα. Και αυτό να είναι μια δήλωση είπαμε. Στο επόμενο στάδιο, αυτό δεν ήταν αρκετό. Δηλαδή όταν έχεις προχωρήσει, έχεις κάνει το come-out, είσαι σε άλλη φάση. Έχεις αποδεχτεί πρώτα εσύ τον εαυτό σου, έχεις ανοιχτεί στον κόσμο και υπάρχει ή όχι αποδοχή, τέλος πάντων - άλλη κουβέντα αυτή. Αυτή η κίνηση έχει γίνει. Μετά, θες να πετύχεις άλλους στόχους, άλλα πράγματα. Εγώ αισθάνθηκα ότι δεν υπήρχε δυναμική ως προς αυτή την κατεύθυνση. Αυτή η ιστορία όλη μοιάζει με γιορτή, παρά με διαμαρτυρία. Σαν να μην έχει τον επαναστατικό της χαρακτήρα; δεν ξέρω. Αυτή η μικρή επανάσταση που έκανα πριν εγώ για εμένα, που ήταν μια προσωπική υπόθεση, μετά ήθελα να πούμε κι άλλα πράγματα τέλος πάντων. Και αισθάνομαι ότι περισσότερο υπήρχε αυτή η αίσθηση του να πάμε να παρτάρουμε ή - δεν ξέρω - να κάνουμε τη γιορτή μας; - που και αυτό κοιλ είναι, δεν είναι κακό - αλλά κάπως στη δική μου πορεία θα ήθελα να έχει πιο επαναστατικά χαρακτηριστικά και αισθάνθηκα ότι δεν με κάλυπτε. Θα ήθελα να έχει χαρακτηριστικά διεκδίκησης. Αισθάνομαι ότι είναι απλά μια επέτειος που τη θυμόμαστε και μαζευόμαστε και μάλιστα ότι είναι και κάτι δοτό. Είναι από μια πολιτική ατζέντα παρατάξεων πολιτικών ή εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Δηλαδή, το Ίδρυμα Ωνάση να σου δώσει χώρο να πεις κάτι. Με αυτή τη λογική.

Οκ, αλλά το πρόβλημα που είναι να σου δοθεί βήμα από κάποιον άλλον για να πεις κάτι;

Συχνά δεν δίνεται μόνο το βήμα για να μιλήσεις, αλλά δίνεται και το περιεχόμενο. Δηλαδή διαλέγεται ποιος θα μιλήσει, ποιους θα εκπροσωπήσει, τι θα πει. Βλέπουμε ας πούμε πολύ συχνά, όλη αυτή η κοινότητα που είναι πολύχρωμη, πολυδιάστατη, πάρα πολύ διαφορετική και ετερόκλητη, να ταξινομείται σε ομαδοποιήσεις που δεν την εκφράζουν και να περιγράφεται μόνο μέσα από ομάδες που έχουν κυρίαρχη θέση εντός της κοινότητας. Παράδειγμα οι straight-looking cis gay άντρες, υπερκπροσωπούνται ή δε δίνουν χώρο σε

άλλες ομάδες της κοινότητας. Μοιάζει σα να δημιουργείται μια νέα κανονικότητα, σαν να αναγνωρίζεται και νομιμοποιείται μόνο ένα κομμάτι του queer φάσματος και το υπόλοιπο να μένει στην κακή θέση που είχε. Και αυτό αντιλαμβάνομαι ότι προκύπτει από τη θεσμική θέση που μπορεί να έχουν οι gay άντρες ως άντρες της κοινωνίας ή ως cis άτομα σε σχέση με τα τρανς αντίστοιχα. Συχνά η κοινότητά μας ζητά πράγματα τα οποία έρχονται σε σύγκρουση με τις κεντρικές πολιτικές δυνάμεις, την εξουσία, την κυβέρνηση. Όταν είσαι κομμάτι της, δεν μπορείς να έχεις έναν αιχμηρό λόγο και να πεις πράγματα που θέλεις. Όταν το Ίδρυμα Ωνάση μιλά για διαφορετικότητα την ίδια στιγμή που θα απορρίψει μια τρανς γυναίκα σε μια συνέντευξη [για εργασία] ή θα αναπαράξει ομοφοβικά στερεότυπα και πρακτικές, γιατί ακριβώς δεν είναι ο ρόλος του να κάνει το αντίθετο. Αυτή η ιστορία έχει ένα ταβάνι για τις διεκδικήσεις της. Όσο πιο κοντά είσαι και δεν διαφοροποιείσαι από την εξουσία τέλος πάντων, τόσο δεν μπορείς να διεκδικήσεις να καθαρίσεις την ταυτότητά σου και να πεις εγώ είμαι αυτό και θέλω αυτό. Τα τελευταία χρόνια βλέπαμε στο Athens Pride μια θεσμική κάλυψη, ειδικά την περίοδο του ΣΥΡΙΖΑ πάρα πολύ ισχυρή. Ας πούμε βλέπαμε τον πρόεδρο της Βουλής ή τον εκπρόσωπο των αστυνομικών να είναι μπροστά στις πορείες ή να βγαίνουν μέλη οργανώσεων και να μην εκπροσωπούν την βάση της κοινότητας. Αυτά εγώ θεωρώ πως υπονομεύουν και τη δυναμική της χειρονομίας ως διεκδίκηση και την καπελώνουν, πάνε να πάρουν μια πολιτική υπεραξία ας πούμε από αυτό το πράγμα. Έχω την αίσθηση προσωπικά, ότι δεν μπορεί να είναι τόσο κοντά μου η αστυνομία, όταν κάνεις μια πορεία πχ για τη Ζάκι και έχεις μια παρουσία της αστυνομίας που καταστέλλει και έχει συμβάλλει η ίδια στο θάνατό της, και ταυτόχρονα να έρχεται ένας αρχηγός της αστυνομίας ως φίλος. Όταν βγαίνεις στο δρόμο να διεκδικήσεις και υπάρχει καταστολή και νιώθεις την αστυνομική βία, δεν μπορείς να έχεις την καταστολή μαζί σου. Η καταστολή είναι απέναντί σου εξ αρχής και αν παρουσιάζεται ότι είναι μαζί σου είναι υπό όρους και μέχρι να βρεθεί στην ουσία απέναντί σου. Ταυτόχρονα και για την πρόεδρο της Βουλής, αντιλαμβάνομαι ότι όλοι αυτοί [οι θεσμικοί και πολιτικοί] έχουν την πολιτική τους ατζέντα και εργαλειακά χτίζουν την κομματική τους εξουσία, τις καριέρες τους. Δεν μπορώ να πω ότι διεκδικούν για μας ή ότι γενικά μπορούν να γίνουν διεκδικήσεις δια αντιπροσώπου. Τώρα, αυτά είναι μια πολιτική εκτίμηση. Με ενοχλεί επίσης που εμπορικόποιείται το Pride. Δηλαδή δεν μπορώ αυτό το πράγμα να το δω σαν εμποροπανήγυρη, που γύρω-γύρω έχει σουβλάκια ή διαφημίσεις. Να διαφημίζεται το ίδρυμα Ωνάση; Τι δουλειά έχει το Ίδρυμα Ωνάση; Εμένα εκείνη την ώρα αισθάνομαι ότι με καπελώνει. Ότι εκείνη την ώρα έχω ένα πολύ προσωπικό και σημαντικό για μένα ζήτημα και το Ίδρυμα Ωνάση δεν έχει καμία συσχέτιση. Καταλαβαίνω ότι βρίσκεται παρόν για να

πάρει μέρος για δικά του οφέλη, αλλά τελικά καθορίζει το λόγο που βγαίνει από το Pride. Το αλλοιώνει στο τέλος.

Γιατί θεωρείς ότι είναι σημαντικό να μην υπάρχει εκπροσώπηση;

Θεωρώ ότι είναι σημαντικό, εσύ το ίδιο το άτομο, με το λόγο σου να βγαίνεις έξω και να διεκδικείς στο δημόσιο χώρο να υπάρχουν με τους όρους που θες, είτε αφορά το φύλο σου, είτε αφορά τη σεξουαλικότητά σου. Για να το εξηγήσω, ίσως χρειάζεται να πω ότι γενικότερα θεωρώ τη χειραφέτηση σαν μια διαδικασία που αφορά εσένα τον ίδιο πρώτα και στη συνέχεια μαζί με άλλα άτομα, συλλογικά. Στην κουλτούρα του φεμινιστικού κινήματος και αντίστοιχα της gay, πλέον queer απελευθέρωσης, υπάρχει μια σημαντική αφετηρία και είναι αυτή που δημιουργεί όλη αυτή την ιστορία, το βίωμα. Το κοινό μας βίωμα. Από αυτό ξεκινάμε, σε αυτό πατάμε και βρίσκουμε τη δύναμη και τη μαχητικότητα να διεκδικήσουμε καλύτερους όρους διαβίωσης. Δεν ισχυρίζομαι ότι υπάρχει έλλειψη βιώματος στο Athens Pride, όμως είναι σημαντικό να είσαι εσύ εκεί, ξεκινώντας από τον εαυτό σου, να βλέπεις τι είναι αυτό που σε ζορίζει, σε καταπιέζει και με αυτό σαν αφετηρία να παράγεις τον πολιτικό σου λόγο. Αυτό δίνει τρομερή δύναμη. Και αυτό είναι μια πραγματική διεκδίκηση. Και μπορούν οι πολλές ατομικές φωνές να παράξουν μια συλλογικότερη φωνή. Η διαμεσολάβηση σε αυτές τις διαδικασίες πολιτικής διεκδίκησης και χειραφέτησης, εμένα προσωπικά με προβληματίζουν, δεν μου αρέσουν. Τη θεωρώ εξαιρετικά προβληματική. Θεωρώ πως αλλοιώνει και το λόγο, τα περιεχόμενα που βάζει κάθε άτομο. Έρχεται να παράξει και να συντηρήσει κιόλας μικρές ιεραρχίες που έρχονται σε σύγκλιση κάθε φορά με τις υπάρχουσες εξουσίες, για να μπορούν να διατηρήσουν τη θέση τους και χάνουν τη μαχητικότητά τους. Και στο τέλος της μέρας αυτές οι ιεραρχίες διώχνουν τον κόσμο, που θέλει να στηρίξει, να διαδηλώσει, να πάρει το ίδιο το άτομο το σώμα του και να βγει στο δρόμο. Τον διώχνουν γιατί του στερούν χώρο έκφρασης και τον θυμούνται μόνο στις αγγαρείες. Και σίγουρα μπαίνουν και άλλες παρεμβολές. Δηλαδή, το ίδρυμα Ωνάση κοιτάει να αυτοδιαφημιστεί και να προβάλλει τον εαυτό του σαν gay-friendly, ΛΟΑΤΚΙΑ-friendly ίδρυμα. Την ίδια στιγμή που πολύ πιθανόν η διοίκηση και οι στόχοι του είναι σε πολύ διαφορετική κατεύθυνση. Εδώ κάπου νομίζω χρειάζεται μια πιο συστημική, κοινωνική προσέγγιση, πέρα από τα βιώματα που περιγράφω εγώ. Το ότι δεν θέλω να μεσολαβήσει κάποιος σε αυτά που διεκδικώ εγώ, το ότι δεν θέλω να μου πει κάποιος τι σύνθημα να φωνάξω και γιατί θα το πω ή δεν θέλω την ιεραρχία μέσα σε αυτές τις διαδικασίες. Υπάρχει μια συστημική κοινωνική ανάλυση, μέσα από την οποία μπορούμε να καταλάβουμε την ιστορία που έλεγα πριν των διεκδικήσεων, τη σχέση τους με την καταστολή ή με τα συστήματα εξουσίας γενικά – το κράτος. Δεν μπορούμε να έχουμε ένα

τρανσφοβικό, σεξιστικό, πατριαρχικό, ομοφοβικό κράτος, που μας γαλουχεί και συμβάλλει στην καταπίεσή μας από πάντα που υπάρχουμε εμείς, είτε μέσα από το σύστημα της παιδείας, είτε από το χαρακτηρισμό των φύλων ή από ομοφοβικές πρακτικές και δηλώσεις των ίδιων των κυβερνήσεων και των κρατικών μηχανισμών, με τη μη αναγνώριση, την ποινικοποίηση παλαιότερα, την ευθύνη που έχει. Πώς μπορεί το ίδιο κράτος, που ήταν τόσα χρόνια ο εγγυητής της καταπίεσης, πώς μπορεί να είναι τώρα ο εγγυητής της απελευθέρωσής σου; Και αντίστοιχα οι χορηγοί δεν θα στήριζαν ποτέ μια δυναμική πορεία ή μια αντισυστημική διεκδίκηση. Μόνο ένα πάρτι θα στήριζαν!

Αν όχι λοιπόν Athens Pride, τι άλλο;

Μισό λεπτό. Αν όχι η ΜΚΟ του Pride, για μένα ιδανικά ένα αυτοοργανωμένο Pride. Να αποκτήσει και πιο μαχητικά χαρακτηριστικά, να βάζει αιχμηρά τα ζητήματα που απασχολούν τις ζωές μας. Είμαστε ακόμα πίσω, δεν μπορεί πριν 3 χρόνια να πέθανε η Ζάκι, να έχουμε συνεχώς ομοφοβικές και τρανσφοβικές επιθέσεις – τα είδαμε και μέσα στην περίοδο της καραντίνας που αυξήθηκε ο έλεγχος και η καταστολή της αστυνομίας. Η ατζέντα όπως μπαίνει και με τους όρους που μπαίνει θεωρώ είναι εξαιρετικά προβληματική. Η μη αναγνώριση, η βία που ασκείται καθημερινά, το πόσο cis ετεροπατριαρχικό είναι το μέγάλωμα των παιδιών. Έχουμε πολλά ζητήματα. Για να μπορέσουν να γίνουν όλα αυτά σοβαρές πολιτικές διεκδικήσεις, χρειάζεται να ξεκινήσουμε από τα ίδια τα άτομα της κοινότητας και να βγουν αυτές οι θέσεις. Όταν αυτός ο χώρος έχει καταληφθεί από θεσμικά άτομα, παράγεται ένας εξομαλυμένος, πολύ στρογγυλεμένος και ήπιος λόγος που δεν μπορεί να φέρει διεκδικήσεις και θεωρώ αυτό τελικά φτάνει να φθείρει το ίδιο το Pride, που έχει ιστορικά εδώ και δεκαετίες μαχητική παρουσία και να το πηγαίνει όλο και περισσότερο προς την κατεύθυνση του φεστιβάλ, της γιορτούλας, του πάρτι κτλ.

Έχεις κάποιο παράδειγμα που κινείται στην κατεύθυνση που θα ήθελες;

Ναι, δεν μιλάμε βέβαια για ιδανικά. Ένα queer liberation march είχε γίνει πέρυσι από τα Εξάρχεια, το οποίο είχε ενδιαφέρον. Έχουν ξεκινήσει ήδη κάποιες προσπάθειες για να οργανωθεί κάτι άλλο πέρα από το γνωστό θεσμικό και επιχορηγούμενο Athens Pride. Η αφομοίωση είναι ένα πρόβλημα. Ευτυχώς δημιουργούνται νέοι χώροι εκτός του ελεγχόμενου χώρου. Το αφομοιωμένο από το κράτος και τις επιχειρήσεις Pride νομίζω παράγει κυρίως θεάματα. Πιστεύω προς αυτή την κατεύθυνση.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 2

O.

Queer artist

Συμμετείχε στο φετινό Athens Pride week

Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε τηλεφωνικά τον Αύγουστο. Παρότι δεν γνωριζόμασταν και ήταν η πρώτη φορά που συνομιλούσαμε, ο O. ακούγοντας τον τίτλο του θέματος φάνηκε να ενδιαφέρεται και να θέλει να μιλήσει. Η συζήτηση κύλησε με πολλές στιγμές ταύτισης του ενός με τα λόγια του άλλου.

Τι θεωρείς πως είναι το Athens Pride; Θα το χαρακτήριζες κινηματικό;

Το Athens pride , αρχικά θεωρώ ότι τα pride παγκοσμίως έχουν μια κοινή ταυτότητα και δεν θεωρώ ότι είναι κινηματικά για κανένα λόγο, δεν έχουν σχεδόν καμία από τις βασικές αρχές ενός κινήματος και πρώτη και καλύτερη την συσπείρωση γύρω από έναν κοινό σκοπό. Ενώ , με μια ισοτιμία, μια αλληλεγγύη, δεν υφίστανται τέτοια πράγματα, θα έλεγα ότι είναι μια ιδιωτική γιορτή ,αν θες, η οποία καλώς υπάρχει , κακώς υπάρχει μόνο αυτή, αλλά δεν θα ήθελα να την κατηγορήσω επειδή υπάρχει μόνο αυτή. Παρόλο που έχει την επίφαση του κοινωνικού σκοπού, θα το τοποθετούσα ίσως και στο φάσμα της φιλανθρωπίας με έναν τρόπο γιατί προφανώς το οργανώνουν ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα αλλά όλες αυτές οι χορηγίες και το pink washing το κατατάσσει στο φάσμα της φιλανθρωπίας. Σαν πολύ πλούσια άτομα που δεν απασχολούνται με ευρύτερα κοινωνικά κινήματα-χρηματοδοτούν μια γιορτή χωρίς να ξέρουν απαραίτητα σε τι συμμετέχουν σε πρακτικό επίπεδο.

Είναι όμως πολιτικό;

Για μένα πολιτική δράση, από την άλλη, πολιτικό αν θες είναι το κάθε τι -μια ιδιωτική πρωτοβουλία μπορεί να είναι πολιτική , όχι κινηματική. Το να οργανώνεις μια τέτοια γιορτή είναι πολιτική δράση και μάλιστα ριζοσπαστική . Έχει πολιτικό χαρακτήρα. Επιτελείται στον δημόσιο χώρο.

Θεωρείς πως το Pride είναι συμπεριληπτικό; Για παράδειγμα για μεταναστ@ και ΑΜΕΑ ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα;

Το Athens Pride έχει πολλές ελλείψεις. Μια και σημαντικότερη είναι αυτή της προσβασιμότητας. Αυτό είναι από μόνο του φοβερά προβληματικό παρότι για μένα είναι πολύ βασικό. Για παράδειγμα δεν μπορείς να είσαι σε μια πόλη σαν την Αθήνα που έχει άτομα πρόσφυγα και γενικά ξένα και να είναι μόνο στα ελληνικά. Έχει πολλά ζητήματα από

κάθε άποψη. Αισθάνομαι πως αυτό είναι ένα από τα ζητήματα του Athens pride . Ο τρόπος δε που διοργανώνεται και προβάλλεται με τους τόσους χορηγούς και την προβολή ενός προτύπου χαρούμενου υγιούς ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμου θεωρώ πως από μόνος του αποκλείει κόσμο. Ρωτώντας για παράδειγμα ως προς θέμα της διερμηνείας για την προσβασιμότητα σε άτομα κωφά ή τυφλά, μου δημιουργήθηκε μεγάλη περιέργεια ρωτώντας την επιτροπή , παράδειγμα από την επιτροπή έμαθα πως οι διερμηνείς δεν πολυψήνονται να συμμετάσχουν. Δεν την εμπιστεύομαι αυτή την απάντηση .Από την μια θα μπορούσα να πιστέψω την απάντηση , από την άλλη είναι πολύ μεγάλος θεσμός , γίνεται υπό την αιγίδα δήμου Αθηναίων και Τεχνόπολης, δεν ξέρω.

Πως αισθάνεσαι για τις χορηγίες στο Athens Pride;

It's not representation its rainbow capitalism, όλα τα pride είναι η επιτομή του καπιταλισμού. Τα αυτόνομα είναι κινηματικά, το άλλο είναι μια φανφάρα στην μέση της πόλης, έχει σκοπό να ελκύσει πληθυσμό. Επέλεξα να συμμετάσχω γνωρίζοντας ακριβώς τι χαρακτήρα επιτελεί δεν έχω νταλαβέρι οικονομικό. Θεωρώ ότι ένας τέτοιος θεσμός δεν χρειάζεται να αποδυναμωθεί. Υπάρχει ανάγκη να υπάρχει αυτός ο θεσμός, όπως επιλέγει να υπάρχει. Ο σκοπός που επιτελεί είναι ένα τσικ πιο σημαντικός από την μπίζνα, από τα μέσα που χρησιμοποιεί. Αναγνωρίζω πλήρως την ταυτότητα αυτού του πράγματος. Ο σκοπός που επιτελεί είναι η ορατότητα. Παρόλα αυτά το πραιντ δεν επιτέλεσε ούτε τους μισούς από τους σκοπούς του φέτος.

Πως αισθάνθηκες με την εκπροσώπηση σώματος αστυνομικών ως συμμετέχοντες στο Pride προηγούμενη χρονιά;

Η γνώμη μου είναι ότι είναι παράλογο να συμμετέχουν στο pride, παρότι το Pride είναι η γιορτή του gay καπιταλισμού και σε αυτά τα πλαίσια νομιμοποιείται η συμμετοχή τους. Δεν μου φαίνεται παράλογο, μου προκαλεί δυσφορία αλλά είναι μέρος του washing . μου προκαλεί ανασφάλεια και δυσφορία. Η γνώμη μου για τον τρόπο με τον οποίο υπάρχουν και υφίστανται ως σώμα με θυμώνει, με εξοργίζει , τους σιχαίνομαι. Εντούτοις στο τι είναι το pride και στην αναγνώρισή του ως μια πολύ καθαρή οργάνωση, είναι σαν τον gay υφυπουργό της κυβέρνησης, που είναι ένα παλιοκάθαρμο που δεν έχει ιδέα από πολιτισμό. Είναι ακριβώς αντίστοιχο. Είμαστε μια πολύ κυριολεκτική χώρα, δεν μας απασχολεί ο συμβολισμός. Να καταναλώσουμε, να παράξουμε, να τελειώνουμε γιατί έχουμε να δουλέψουμε και 12 ώρες.

Αν όχι Athens Pride, τι;

Queer liberation March μια καλή αρχή, παρόλα αυτά ο αναρχικός χώρος έχει αποδείξει πως δεν είναι επαρκής, υπάρχει ένα χάος, έχει χαθεί η γνώση, δεν υπάρχει τίποτα το διανοούμενο, δεν υπάρχει η έννοια της απελευθέρωσης. Η απάντηση είναι το ΔΕΝ ΞΕΡΩ. Πιο πολύ σε ένα ιδεατό πλαίσιο, να υπάρξει μια αυτοοργανωμένη συλλογική οργάνωση μιας γιορτής. Θεωρώ πως υπάρχουν άτομα που μπορούν να το υποστηρίξουν. Θα είναι πολύ δύσκολο υπό αυτή την κυβέρνηση να γίνει. Για μένα και μια ανοιχτή συνέλευση με μια συναυλία, μια χαρά μου φαίνεται. Θα υπάρχει ανταλλαγή απόψεων και ζύμωση η οποία αυτή την στιγμή δεν υπάρχει στο pride κινηματικά, ΔΕΝ ΠΑΡΑΓΕΤΑΙ ΛΟΓΟΣ. Αυτό που λείπει είναι η παραγωγή λόγου. Μια γιορτή θα ήταν, μέσα στην οποία θα υπήρχε μια μεγάλη ανοιχτή συνέλευση προσβάσιμη που θα έβγαζε αποφάσεις, θα έβγαζε ένα πλαίσιο και θα υπήρχε ένα act στο τέλος. Θα έψαχνα έναν τρόπο αυτό το πράγμα να είναι ανοιχτό. Θα ήθελα να μην είμαστε τα queeria μεταξύ μας. Να μην είναι εσωτερική κατανάλωση, να ανοίγει στην τοπική κοινότητα. Η κατάληψη χώρου δημόσιου με την έννοια πως δεν κάνω μια συνέλευση σε ένα σπίτι. Να έχει έναν δημόσιο χαρακτήρα. Είναι πολύ σημαντικό για την ορατότητα και την προσβασιμότητα να μιλάμε για δημόσιο χώρο, γιατί πολύ συχνά ο queer χώρος λόγω του τραύματος είναι μη προσβάσιμος και αυτό είναι πολλές φορές πηγή αντιπαράθεσης. Υπάρχει ως τάση στην κοινότητα σαν πολιτική θέση η ταυτοποίηση του αντιπάλου. Δεν θέλουμε να μείνουμε μόνοι μας . Αποζητάμε ορατότητα προς τους αντιπάλους, αποζητάμε συμμάχους . Είναι αναπόφευκτη η τοποθέτηση μέσα στον ετεροκανονικό χώρο.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 3

Χ.

Μέλος της διοργάνωσης Athens Pride

Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε τηλεφωνικά . Ο Χ. Από την αρχή αισθάνθηκε την ανάγκη να ξεκαθαρίσει πως δεν μιλά εκ μέρους της επιτροπής αλλά αυτόνομα. Ακούγοντας τον τίτλο του θέματος φάνηκε να δημιουργείται απόσταση και ξεκαθάρισε πως οι θέσεις του θα ήθελε να παρατεθούν ανώνυμα. Μου επισήμανε πως ο χρόνος του είναι περιορισμένος.

Ποια είναι η σχέση σου με το Athens Pride;

Δεν εκπροσωπώ το pride.Εγώ μπήκα στην διοργάνωση ως σύμβουλος θέλοντας να βοηθήσω την δράση τους γιατί πάντα κάνουν φιλότιμες προσπάθειες και το εκτιμώ, θέλω να βοηθήσω και να συνεισφέρω .Εγώ είμαι μέσα στην επιτροπή με κάποιο τρόπο αλλά δεν συμμετέχω στην λήψη αποφάσεων. Απαντάω λίγο στο γιατί είμαι εγώ εκεί μέσα.

Βρίσκεις κινηματικά χαρακτηριστικά στο Athens Pride;

Το pride ήταν πάντα κινηματικό και πολιτικό καθαρά , η φύση του είναι τέτοια. Αν και ας πούμε και εγώ, όταν πήγα προχθές στην πορεία και είδα παντού το hashtag του Ωνάση δεν χάρηκα , παρόλα αυτά αισθάνομαι ότι στο σημείο και στην συνθήκη που είμαστε, δεν θα πω ότι ο σκοπός αγιάζει τα μέσα, αλλά μπορώ πολύ ευκολά να προσπεράσω το hashtag του Ωνάση ας πούμε γιατί ξέρω ότι είναι πολύ σημαντικό να γίνεται το pride , να βγαίνει προς τα έξω, να έχει ορατότητα, να έχει θεσμικούς υποστηρικτές, γιατί το πρόβλημά μας αυτή τη στιγμή είναι θεσμικό. Δηλαδή , εγώ δεν μπορώ να παντρευτώ ή δεν μπορώ να κάνω οικογένεια και αυτό δεν θα το λύσουμε στον δρόμο, αλλά θα το λύσουμε στα δικαστήρια και στο κοινοβούλιο. Ξέρω από την πολύ μικρή επαφή που έχω με την επιτροπή πως είναι τελείως εθελοντικό και με ανιδιοτελή τρόπο παίρνει την προσφορά από όλους μας για να μπορέσει να συμβεί αυτό το πράγμα. Άρα αυτό που έχω συνήθως σαν προβληματισμό για πολλές τέτοιες εκδηλώσεις που χρηματοδοτούνται και έχουν ας πούμε τέτοια φύση είναι αν κάποιος τρώει χρήματα. Εκεί αισθάνομαι ότι γίνεται χρηστή διαχείριση. Δεν τρώγεται χρήμα. Είναι οριζόντιες οι δομές του και αυτό γίνονται με διασφάλεια. Αυτό , ακόμη το θεωρώ ότι είναι πολιτικό. Κοίταξε, εγώ θα μπορούσα να έχω ένσταση ως προς ποιοι είναι οι χορηγοί αλλά έχω σταματήσει να ασχολούμαι με αυτό. Από την στιγμή που αυτά τα χρήματα διατίθενται για αυτούς τους σκοπούς δεν έχω θέμα. Στο μόνο που θα έβαζα ένα

ερωτηματικό είναι το τι προσφέρουμε στους χορηγούς. Θεωρώ ότι στις μάσκες που μοιράσαμε μπορούσε να μην είχε το hashtag του Ωνάση. Δηλαδή η προβολή που δίνουμε στους χορηγούς νομίζω θα μπορούσε να επανεξεταστεί. Αν ο χορηγός έδινε τα δεκαπλάσια τμήματα ας το λέγαμε και Athens Pride Onassis Stegi. Δηλαδή νομίζω ότι εκεί που είναι περίεργο , επειδή ακριβώς αυτή η μεγάλη διοργάνωση χρειάζεται χρήματα και άρα χρειάζεσαι τους χορηγούς, θα έβλεπα λίγο καλύτερους όρους με τους χορηγούς.

Ποια είναι τα έξοδα του Athens Pride;

Όλο αυτό για να γίνει χρειάζεται επικοινωνία, πολύ έντονα, από την καταγραφή του μέχρι την προώθησή του είναι ένα κοστοβόρο πράγμα. Καταρχήν το pride week είναι μια μεγάλη παραγωγή με συναυλίες εκδηλώσεις και προσβασιμότητα. Έχει μεγάλη προσφορά, χορηγίες, συμμετοχές. Η αξία του pride δεν είναι τα χρήματα που διαχειρίζεται, είναι πολλαπλάσια . το pride δημιουργεί μια υπεραξία. Από την περιφρούρηση μέχρι τους ασυρμάτους, τους χώρους αποθήκευσης πραγμάτων για την παρέλαση κλπ. Έχω νιώσει και καταλάβει ότι το pride έχει έναν ρόλο που δίνει λόγο και βήμα στους φορείς και τους φέρνει κοντά, και αυτό είναι πολύτιμο, λείπει. Το ότι τα μέλη το κάνουν αφίλοκερδώς, οι δράσεις έχουν όμως κόστος. Βιντεοσκοπήσεις, ηχολήπτες, διερμηνείς. Άρα θεωρώ όχι μόνο αυτές τις χορηγίες, και περισσότερες, απλά θα ήθελα μια πιο διακριτική συνεισφορά.

Πως λειτουργεί η διοργάνωση;

Η επιτροπή είναι 5-6 άτομα , υπάρχει ένας φορέας μια μκο, μια αμκε αλλά τα άτομα της αμκε δεν σχετίζεται με την επιτροπή. Βγαίνει μέσα από κάλεσμα και διαμορφώνεται . χτίζεται μια γνώση και μια διαδικασία στην δομή . εγώ βρήκα πράγματα σαν παρακαταθήκη από τις προηγούμενες επιτροπές.

Ποια είναι για σένα η σημασία του Athens Pride;

Η σημασία του pride, είναι η ορατότητα αλλά και το ότι έχεις , την δυνατότητα, να δημιουργείς την αίσθηση μιας κοινότητας, αυτό είναι πολύτιμο. Η αίσθηση της κοινότητας δεν μπορεί να υπάρξει καθόλο τον χρόνο. Υπάρχει μια ΛΟΑΤκι κοινότητα που μεγαλώνει και συντονίζεται λιγότερο η περισσότερο και λειτουργεί. Αλλά όπως σε όλες τις κοινότητες αυτού του εύρους υπάρχει πολύ διαφορετικότητα εντός της κοινότητας. Γνωρίζω και πριν ασχοληθώ όλη την κριτική για το pride , παρόλα αυτά ενώ κι εγώ θα μπορούσα να κάνω την ίδια κριτική, αισθάνομαι ότι εδώ που φτάσαμε, δεν πρέπει να κολλάμε σε αυτό. Ας δούμε αυτό που μας ενώνει. Εκεί είναι οριζόντιο είναι, υπάρχει χώρος για βελτίωση και από κει και πέρα όποιος θέλει ας μπει εκεί , ας δουλέψει και ας προτείνει για να το βελτιώσει από

το να ασκεί από μακριά κριτική. Θέλω να πιστεύω πως το pride είναι ανοιχτό και είναι εκεί. Δεν έχει νόημα να βγω έξω και να τους κράξω. Πρέπει μέσω της συμμετοχής να ωριμάσουμε πολιτικά.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 4

Φ.

μέλος επιτροπής Athens Pride

Μέλος της αμκε Athens pride

Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε τηλεφωνικά . Η Φ. φάνηκε αρχικά πολύ πρόθυμη να μιλήσει. Έχοντας δει την αντίδραση του Χ. προς το θέμα της παρουσίας την θεματολογία πιο γενικευμένα ως προς τα κοινωνικά κινήματα και το pride ως μιας μορφής αυτών.

Τι πιστεύεις ότι είναι το Athens Pride?

Θα σου δώσω και την επίσημη εκδοχή και την δική μου που συνάδουν πάρα πολύ. Γενικά το Athens Pride είναι ένα φεστιβάλ ορατότητας. Κρίνουμε και κρίνω ότι ένα από τα βασικά ζητήματα στην διεκδίκηση των συγκεκριμένων δικαιωμάτων αλλά και γενικά είναι το κομμάτι της ορατότητας. Δηλαδή, αν δεν κάνεις εμφανές στην κοινωνία ότι υπάρχει μια μερίδα ανθρώπων που στερείται δικαιωμάτων δεν μπορείς να προχωρήσεις παραπέρα, θα χτυπάς σε τοίχο. Οπότε το Athens Pride ήρθε να καλύψει αυτό να κάνει ένα φεστιβάλ ορατότητας, που προσπαθεί να δημιουργήσει ένα ασφαλές περιβάλλον για κάθε άτομο, να μπορεί να παραβρεθεί και να αισθάνεται ασφαλές και όμορφα με τους γύρω του και με τον εαυτό του/ την εαυτή του. Οπότε αυτό πιστεύω ότι δημιουργεί. Και φυσικά είναι ένα φεστιβάλ το οποίο βοηθά στον να γίνουν ορατά όχι μόνο τα άτομα της κοινότητας αλλά φυσικά και οι διεκδικήσεις των υπολοίπων οργανώσεων.

Άρα , είναι ο χώρος που γίνεται η ζύμωση για τις διεκδικήσεις? Η είναι το ίδιο μια διαμαρτυρία και μια διεκδίκηση;

Η πορεία είναι μια γιορτή μια διαδήλωση μια διαμαρτυρία, είναι πολλά , ότι θέλει κάθε άτομο να είναι. Οπότε θα έλεγα ναι σε αυτό που λες γιατί ουσιαστικά το pride δεν είναι θεσμικό. Εμείς δεν θα βγάλουμε ποτέ δικές μας διεκδικήσεις. Εμείς είμαστε μια πλατφόρμα για τις διεκδικήσεις που βγάζουν οι θεσμικές οργανώσεις.

Θεσμικές οργανώσεις όπως;

Όπως color youth, ολκε κλπ. πολλές, πολλές.

Είδα στο site κάτι που θα ήθελα να μου διευκρινήσεις. Υπάρχει η οργανωτική επιτροπή και αναφέρεται και μια πολιτική ομάδα. Τι ακριβώς είναι η πολιτική ομάδα? Ποιες οι αρμοδιότητές της;

A...πολύ ωραία ερώτηση! Η πολιτική ομάδα αποτελείται από μέλη των υπόλοιπων οργανώσεων της κοινότητας. Το κάλεσμα που κάνουμε είναι στις οργανώσεις, εσωτερικό δηλαδή. Δεν υπάρχει ψηφοφορία. Απλά κάθε οργάνωση στέλνει 1 με 2 αντιπροσώπους, και όλοι μαζί λειτουργούν ως ομάδα. Αυτή, επιβλέπει και συνδιαμορφώνει μαζί με την οργανωτική επιτροπή του pride το μήνυμα και την θεματική, το σύνθημα και την αφίσα. Η θεματική κάθε χρόνο βγαίνει μετά από συνάντηση με οργανώσεις. Από κει και πέρα και το υλικό και το κάλεσμα βγαίνει από την οργανωτική επιτροπή σε συνεργασία με την πολιτική ομάδα, ώστε να μας εκφράζει και να είναι πολιτικά ορθό σε όλο το φάσμα του.

Φέτος, με σχετική έκπληξη είδα το κάλεσμα του Athens Pride για την παρέλαση, να διαμορφώνει έναν πιο στιβαρό πολιτικά λόγο, ασκώντας έμμεσα κριτική στις κυβερνητικές πρακτικές. Αυτό πως προέκυψε;

Η αλήθεια είναι πολύς κόσμος το είδε έτσι. Εμείς το είδαμε εν μέρει έτσι. Εμείς γενικά πάντα τοποθετούμαστε πολιτικά, αλλά επειδή δεν τοποθετούμαστε κομματικά, υπάρχει μια σύγχυση. Είμαστε πολιτικά ανανεμειγμένοι σε πολλά, και έχουμε άποψη. Όλα τα ζητήματα που έχουμε πιάσει – παρότι μπορεί το μήνυμα που δίνουμε στον κόσμο να μην είναι τόσο εμφανές – έχουν μια πολιτική υπόσταση από πίσω, δεν μπορούν να μην έχουν. Όταν είχαμε το «ΘΕΜΑ ΠΑΙΔΕΙΑΣ» δεν είναι κοινωνικό θέμα, είναι πολιτικό. Όταν είχαμε το «άνδρας δεν γεννιέσαι γίνεσαι» μιλούσαμε για την ταυτότητα φύλου. Δεν είναι κοινωνικό αυτό, είναι πολιτικό. Απλά φέτος, και λόγω των καταστάσεων που ζούμε, όλα αυτά έπρεπε να αναδειχθούν λίγο περισσότερο και επίσης ο κόσμος είναι σε αυτό το νίβε αυτή την στιγμή. Και εμείς δεν μπορούμε να σταθούμε αμέτοχα απέναντι σε όλο αυτό το οποίο γίνεται 1 μισή χρόνο.

Κινηματικό είναι το Pride;

Νομίζω πως αυτό είναι αρκετά υποκειμενικό. Εγώ θα σου έλεγα ναι, δηλαδή σαν φορέας, σαν φεστιβάλ επειδή δεν είμαστε θεσμικοί, είμαστε. Νομίζω ότι είμαστε κάπου στο όριο όλου αυτού. Είμαστε τόσο εσωστρεφής όσο και εξωστρεφείς. Κοιτάμε πρώτα την κοινότητα, εξού και η εσωστρέφεια. Μετά κοιτάμε όσο δύσκολο και αν είναι αυτό, το μήνυμα να το περάσουμε και να αρέσει και στον εκτός της κοινότητας κόσμο. Οπότε είμαστε κάπου στην μέση.

Θα ήθελα να περάσουμε λίγο στις χορηγίες. Ήθελα να σε ρωτήσω αρχικά, για τις ανάγκες, κατά πόσο είναι αναγκαίες για να γίνει το Pride;

Οι χορηγίες είναι αναγκαίες για να γίνει το Pride γιατί εμείς θέλουμε να έχουμε ένα φεστιβάλ το οποίο θα είναι δωρεάν προς όλο τον κόσμο. Δεν θέλουμε να φτάσουμε στο σημείο να βάλουμε είσοδο στο φεστιβάλ καθαυτό. Η ανάγκη σε χρήματα είναι αρκετά μεγάλη. Το φεστιβάλ μεγαλώνει κάθε χρόνο από άποψη κόσμου. Για να καλύψουμε ανάγκες ως προς την ασφάλεια ή και υλικά που θα έχει ο κόσμος χρειάζονται χρήματα. Όπως επίσης και λόγω του Pride week αυτή την στιγμή, το pride έχει φτιαχτεί για να δώσουμε φωνή και βήμα κυρίως σε καλλιτέχνες της κοινότητας. Εμείς πολλές φορές αν και δεν έχουμε τα χρήματα όπως μπορούμε βοηθάμε. Αν υπήρχαν περισσότερα χρήματα θα βοηθούσαμε περισσότερο.

Ως προς τους χορηγούς τώρα, ποιους προσεγγίζετε εσείς, ποιοι σας προσεγγίζουν; Υπάρχει εκατέρωθεν κινητικότητα;

Θα σου πω για αυτά που γνωρίζω γιατί δεν είμαι υπεύθυνη για τα οικονομικά. Εμείς έχουμε κάποιες σταθερές συνεργασίες με άτομα, με επιχειρήσεις και άτομα, χρόνια τώρα. Πολλές φορές είναι ανταλλακτικές χορηγίες και όχι χρηματικές, δηλαδή η παραχώρηση ενός χώρου ή τα ποτά του εθελοντισμού. Τώρα εμείς προσπαθούμε κάθε χρόνο να προσεγγίσουμε και άλλες εταιρίες ή επιχειρήσεις. Δεν μπορώ να σου πω ποιες ακριβώς. Συνήθως όμως τα τελευταία χρόνια που έχει μεγαλώσει πολύ το φεστιβάλ, μας προσεγγίζουν.

Για αυτές που προσεγγίζετε, ποιο κριτήριο υπάρχει;

Συνήθως είναι βάσει αναγκών. Εμείς ας πούμε έχουμε προσεγγίσει το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος και την Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, που είναι πολιτιστικοί φορείς. Οπότε ταιριάζουν σε εμάς. Αυτό που κάνουν προασπίζει τις δικές μας ιδέες. Και αυτός είναι και ο τρόπος με τον οποίο τους προσεγγίζουμε. Δηλαδή με όλους τους χορηγούς μας κάνουμε ένα background check αρχικά, για να μην έχουμε εταιρίες και ανθρώπους ή συνεργάτες που να εκφέρονται ομοφοβικά, τρονοφοβικά ή ρατσιστικά και γενικά καταπιεστικά.

Τώρα αισθάνομαι την ανάγκη με την απάντηση που μου δίνεις να σε ρωτήσω για μια συγκεκριμένη εταιρία. Είδα φέτος στους χορηγούς την Teleperformance, μια εταιρία που από φίλους που έχουν εργαστεί εκεί αλλά και με ένα απλό Google search κοιτάζοντας τα reviews χαρακτηρίζεται ως σύγχρονο κάτεργο, μια εταιρία δηλαδή που καταπατά όποια ελάχιστα εργασιακά δικαιώματα έχουν απομείνει.

Κοίτα, εγώ έχω εργαστεί στην τελεπερφορμανς. Είναι σκληρή δουλειά. Για το κάτεργο δεν ξέρω. Μπορεί να έχει να κάνει με τα ελληνικά πρότζεκτ. Εμείς δεν μπορούμε να αποδείξουμε κάτι τέτοιο. Δεν έχουμε κάποια απτή κατηγορία. Παλιότερα με την El dorado κάναμε λάθος και το αποσύραμε. Τώρα για το εργασιακό, ειλικρινά, αν δούμε όλα τα θέματα νομίζω δεν θα χαμε κανένα χορηγό. Δεν θα σου πω ότι δεν έχουμε κάνει λάθη. Αλλά ότι δεν μπορούμε να αποδείξουμε, δεν έχουμε κάτι απτό, μια καταγγελία, να μας πει κάποιος πως όχι. Εγώ ότι είχα υπογράψει αυτό και ήταν. Ναι έχουν πολλά παραθυράκια. Έχει κάνει χρήση ότι νόμιμου υπάρχει για να εκμεταλλεύεται τον κόσμο. Αλλά ποιον κατηγορούμε την εταιρία που κάνει χρήση του νόμου ή τον νόμο?

Αν με ρωτάς και τους δύο...

Ναι, είναι μια πολύ μεγάλη συζήτηση νομίζω. Εμένα μεγαλύτερο θέμα μου είναι οι κυβερνήσεις που βολεύουν αυτούς τους ανθρώπους, παρά αυτοί οι ίδιοι. Κι εμείς δεν απέχουμε και πολύ. Για να γυρίσουμε όμως στο θέμα, επειδή μιλάμε για χορηγίες, ή θα πρέπει να πληρώσουμε εμείς ή ο κόσμος οπότε πρέπει να απευθυνθούμε σε εταιρίες. Όταν δεν υπάρχει κάτι που να εμπίπτει στα δικά μας τα δικαιώματα ή να είναι πολύ εξόφθαλμο και να έχουμε πολύ απτές αποδείξεις, εμείς η αλήθεια είναι δεν μπορούμε να κάνουμε πάρα πολλά. Σαν χορηγικά πακέτα για αυτό που θέλουμε να κάνουμε πολλές φορές δεν έχουμε την επιλογή. Αν δεν έχουμε κάτι απτό ως προς καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Είναι αναγκαίο λοιπόν το pride να εκδηλώνεται υπό την μορφή φεστιβάλ που συνεπάγεται κόσμη παραγωγών, έναντι μιας απλής πορείας;

Αναγκαίο.. δεν ξέρω αν μπορώ να το πω αναγκαίο, είναι το βέλτιστο πάντως γιατί έχουμε τον χώρο και τις μέρες και στον τρόπο να δώσουμε βήμα σε περισσότερο κόσμο της κοινότητας να δείξει το έργο του, και πολλούς τρόπους στον κόσμο να απολαύσει αυτό το φεστιβάλ. Για αυτό και για εμάς είναι «αναγκαίο» να γίνεται έτσι. Γιατί ναι μεν σε μια πορεία μπορείς να έχεις διαφορετικές γωνιές και τρόπους, αλλά ακούσαμε από πολλά άτομα πως και φέτος αυτό που έγινε ήταν λίγο. Τους έλλειψε ας πούμε η πλατεία ως χώρος

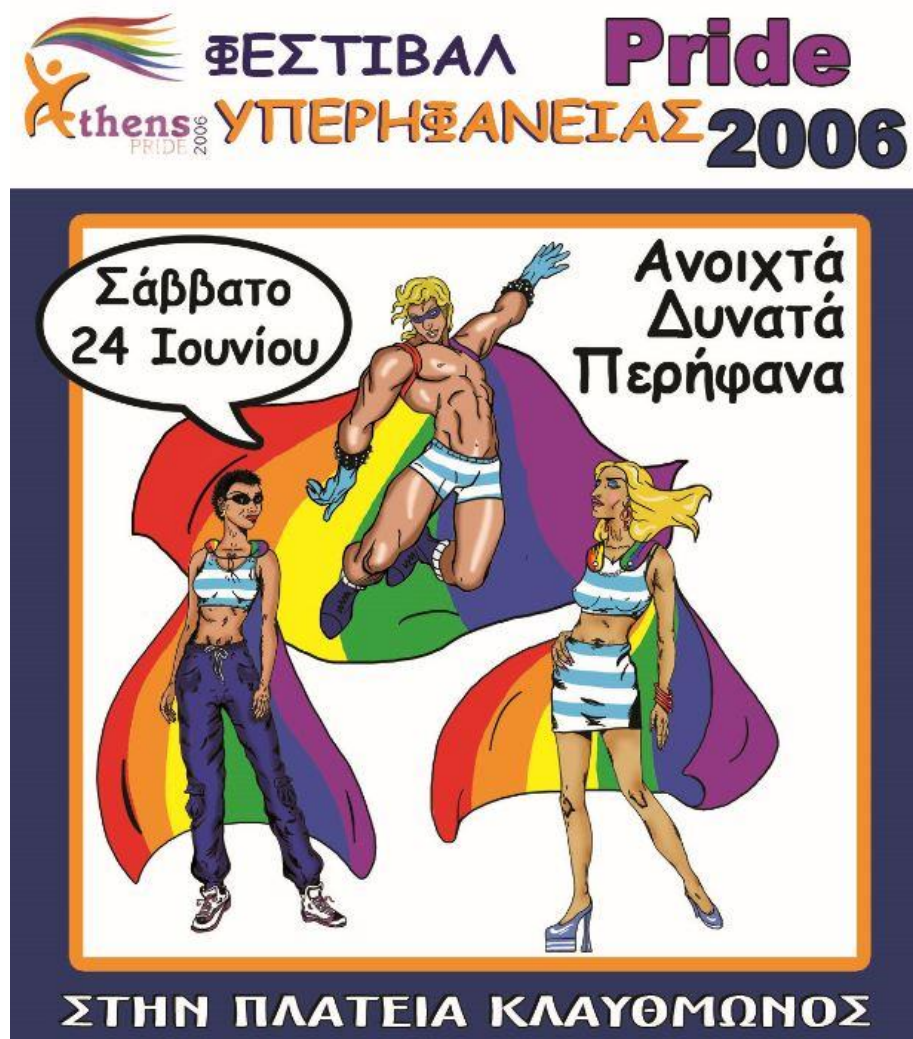
συνάντησης φέτος, οπότε δεν ξέρω να σου πω ακριβώς αν είναι αναγκαίο αλλά για μας και το feedback που παίρνουμε, είναι το βέλτιστο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΦΙΣΩΝ

2005

2006

Ο ΕΡΩΤΑΣ ΔΕΝ ΚΑΝΕΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΝΕΙ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

ΦΕΣΤΙΒΑΛ **PRIDE** ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑΣ
ΣΑΒΒΑΤΟ 23 ΙΟΥΝΙΟΥ
ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ

LESBIAN GAY BISEXUAL TRANSEXUAL
WWW.ATHENSPRIDE.EU

ΧΟΡΗΓΟΙ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ:

2008

ATHENS PRIDE
ΣΑΒΒΑΤΟ 7 ΙΟΥΝΙΟΥ 2008
ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ
Λεσβιακή Γκέι Αμφί Τρανς Περηφάνια

www.athenspride.eu

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΜΑΣ!

Αρχοί/Παράγοντες

ATHENS!

ΕΛΛΗΝΟΡΩΣΙΑ

Εταίροι Παράγοντες

2009

100% ΙΣΟΤΗΤΑ ATHENS PRIDE 2009 ΣΑΒΒΑΤΟ 13 ΙΟΥΝΙΟΥ ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ

Λεσβιακή Γκέι Αμφί Τρανς Περηφάνια

www.athenspride.eu

THE BREEDER

NO12

SODORÉ

2010

Γκέι, Λεσβίες,
Αμφί και Τρανς

ΕΙΜΑΣΤΕ ΠΑΝΤΟΥ

ATHENS PRIDE 2010

Σάββατο 5 Ιουνίου
Πλατεία Κλαυθμώνος

18:00
Parade / Παρέλαση

www.athenspride.eu

ATHENS PRIDE

Χρηστί Καρπούζι

THE BREEDER

Artists for
Athens Pride

Επίσημοι Χορηγοί

Χορηγοί Εταιρειών

2011

Γκέι, Λεσβίες,
Αμφί και Τρανς

ΦΙΛΑ ΜΕ ΠΑΝΤΟΥ

ATHENS PRIDE 2011

Σάββατο 4 Ιουνίου
Πλατεία Κλαυθμώνος

18:00
Parade / Παρέλαση

www.athenspride.eu

ATHENS PRIDE

Photo by Jannisakis

<p>Συνεργός</p> <p>THE BREEDER</p> <p>Artists for Athens Pride</p> 	<p>Συμπόρι Εταιρειών</p> <p>ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΑΘΗΝΑΙΣ... ...ΣΕΡΒΙΟΝ... AV</p> <p>οδηγ... ... ...</p>	<p>Υποστηρικτές / Συναρμόβιοι Συνεργάτες</p> <p>... ... ... EXILE ... ...</p>	<p>Το στήθος σου είναι Μόνη Μέλητρον</p>
---	--	---	--

2012

ΓΚΕΙ ΛΕΣΒΙΕΣ ΑΜΦΙ ΚΑΙ ΤΡΑΝΣ

ΑΓΑΠΑ ΜΕ, ΕΙΝΑΙ

ΔΩΡΕΑΝ

ATHENS PRIDE 2012
ΣΑΒΒΑΤΟ 09.06.12

ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ
ΠΑΡΕΛΑΣΗ/PARADE 18.00

www.athenspride.eu

ATHENS PRIDE

ΠΡΟΣΧΕΤΙΚΑ
THE BREEDER
Artists for Athens Pride

ΑΥΤΟΧΡΟΝΟΙ
KNOX
FILET
Coca-Cola
Spartan
Coca-Cola
Coca-Cola

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ
Hilton Athens

ΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΕΡΟΦΙΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΠΡΟΣΧΕΤΙΚΟΣ
KNOX
ATHENS | athenspride.gr
ontivirus
Dimitris
LUST
FAG
POZ
ALPHA
LOU
TAN
CAYDAR.GR

ΓΚΕΪ ΛΕΣΒΙΕΣ ΑΦΟΙ & ΤΡΑΝΣ ΑΘΗΝΑ IS OURS

Η ΑΘΗΝΑ ΔΙΚΙΑ ΜΑΣ

ATHENS PRIDE 2013

ΣΑΒΒΑΤΟ 08 ΙΟΥΝΙΟΥ
ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ
ΠΑΡΕΛΑΣΗ/PARADE 19:00

www.athenspride.eu

ATHENS PRIDE

Media Partners: THE BREEDER Artists for Athens Pride

Sports Partners: Sparta

Alcohol Partners: [Logos]

Insurance: [Logos]

Medical Partners: [Logos]

Official Partners: [Logos]

Official Sponsors: [Logos]

Official Partners: [Logos]

Official Partners: [Logos]

2014

10 ΧΡΟΝΙΑ YEARS
ATHENS PRIDE

ATHENS PRIDE 2014

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΥΠΟΘΕΣΗ
—
FAMILY AFFAIR

ΓΚΕΪ ΛΕΣΒΙΕΣ ΑΜΦΙ & ΤΡΑΝΣ

ΠΑΡΕΛΑΣΗ/PARADE 19:00

ΣΑΒΒΑΤΟ 14 ΙΟΥΝΙΟΥ ΠΛ. ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ

www.athenspride.eu

Εταίροι Έργου: **Spotify** **Stail**

Εταίροι Έργου: **evian** **ΑΠΟΚΡΟΤΗ** **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ**

Υποστηρικτές: **ΕΣΠΑ** **Αθήνα City for Athens Pride**

Εταίροι Οργανισμού: **ΕΡΤ** **ΑΝΤ1** **ΕΡΤ2** **ΕΡΤ3** **ΕΡΤ4** **ΕΡΤ5** **ΕΡΤ6** **ΕΡΤ7** **ΕΡΤ8** **ΕΡΤ9** **ΕΡΤ10** **ΕΡΤ11** **ΕΡΤ12** **ΕΡΤ13** **ΕΡΤ14** **ΕΡΤ15** **ΕΡΤ16** **ΕΡΤ17** **ΕΡΤ18** **ΕΡΤ19** **ΕΡΤ20** **ΕΡΤ21** **ΕΡΤ22** **ΕΡΤ23** **ΕΡΤ24** **ΕΡΤ25** **ΕΡΤ26** **ΕΡΤ27** **ΕΡΤ28** **ΕΡΤ29** **ΕΡΤ30** **ΕΡΤ31** **ΕΡΤ32** **ΕΡΤ33** **ΕΡΤ34** **ΕΡΤ35** **ΕΡΤ36** **ΕΡΤ37** **ΕΡΤ38** **ΕΡΤ39** **ΕΡΤ40** **ΕΡΤ41** **ΕΡΤ42** **ΕΡΤ43** **ΕΡΤ44** **ΕΡΤ45** **ΕΡΤ46** **ΕΡΤ47** **ΕΡΤ48** **ΕΡΤ49** **ΕΡΤ50** **ΕΡΤ51** **ΕΡΤ52** **ΕΡΤ53** **ΕΡΤ54** **ΕΡΤ55** **ΕΡΤ56** **ΕΡΤ57** **ΕΡΤ58** **ΕΡΤ59** **ΕΡΤ60** **ΕΡΤ61** **ΕΡΤ62** **ΕΡΤ63** **ΕΡΤ64** **ΕΡΤ65** **ΕΡΤ66** **ΕΡΤ67** **ΕΡΤ68** **ΕΡΤ69** **ΕΡΤ70** **ΕΡΤ71** **ΕΡΤ72** **ΕΡΤ73** **ΕΡΤ74** **ΕΡΤ75** **ΕΡΤ76** **ΕΡΤ77** **ΕΡΤ78** **ΕΡΤ79** **ΕΡΤ80** **ΕΡΤ81** **ΕΡΤ82** **ΕΡΤ83** **ΕΡΤ84** **ΕΡΤ85** **ΕΡΤ86** **ΕΡΤ87** **ΕΡΤ88** **ΕΡΤ89** **ΕΡΤ90** **ΕΡΤ91** **ΕΡΤ92** **ΕΡΤ93** **ΕΡΤ94** **ΕΡΤ95** **ΕΡΤ96** **ΕΡΤ97** **ΕΡΤ98** **ΕΡΤ99** **ΕΡΤ100**

TAKE A STAND
**ΠΑΡΕ
ΘΕΣΗ**

ATHENS PRIDE

ΣΑΒΒΑΤΟ 13 ΙΟΥΝΙΟΥ 2015
ΠΛ. ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ, ΠΑΡΕΛΑΣΗ/PARADE 19:00

ΓΚΕΪ ΛΕΣΒΙΕΣ ΑΜΦΙ ΤΡΑΝΣ

Συμβοητές:

Εταίροι:

Πομπή:

Συμπαραγόμενοι:

Εταίρος:

2016

**ATHENS PRIDE
2016**

**ΣΑΒΒΑΤΟ
11 ΙΟΥΝΙΟΥ**

ATHENS PRIDE

**ΓΥΝΑΙΚΑ
-ΔΕ ΓΕΝΝΙΕΣΑΙ-
ΓΙΝΕΣΑΙ**

**WOMEN ARE MADE
NOT BORN**

**LOCATION
TBA**

**ΠΑΡΕΛΑΣΗ
PARADE: 19.00**

2017

athens pride 2017

θέμα παιδείας
it's education

παρέλαση / parade 19:00

www.athenspride.eu

σάββατο 10 Ιουνίου
saturday june 10

πλατεία συντάγματος
syntagma square

ΧΡΥΣΟΙ ΧΟΡΗΓΟΙ: Vodafone, YODA, Stol, Mythos, evian, BROKERS

ΑΡΓΥΡΟΙ ΧΟΡΗΓΟΙ: EPT, antivirus, greece 434, οχεύς, MARKETING CREATIVE

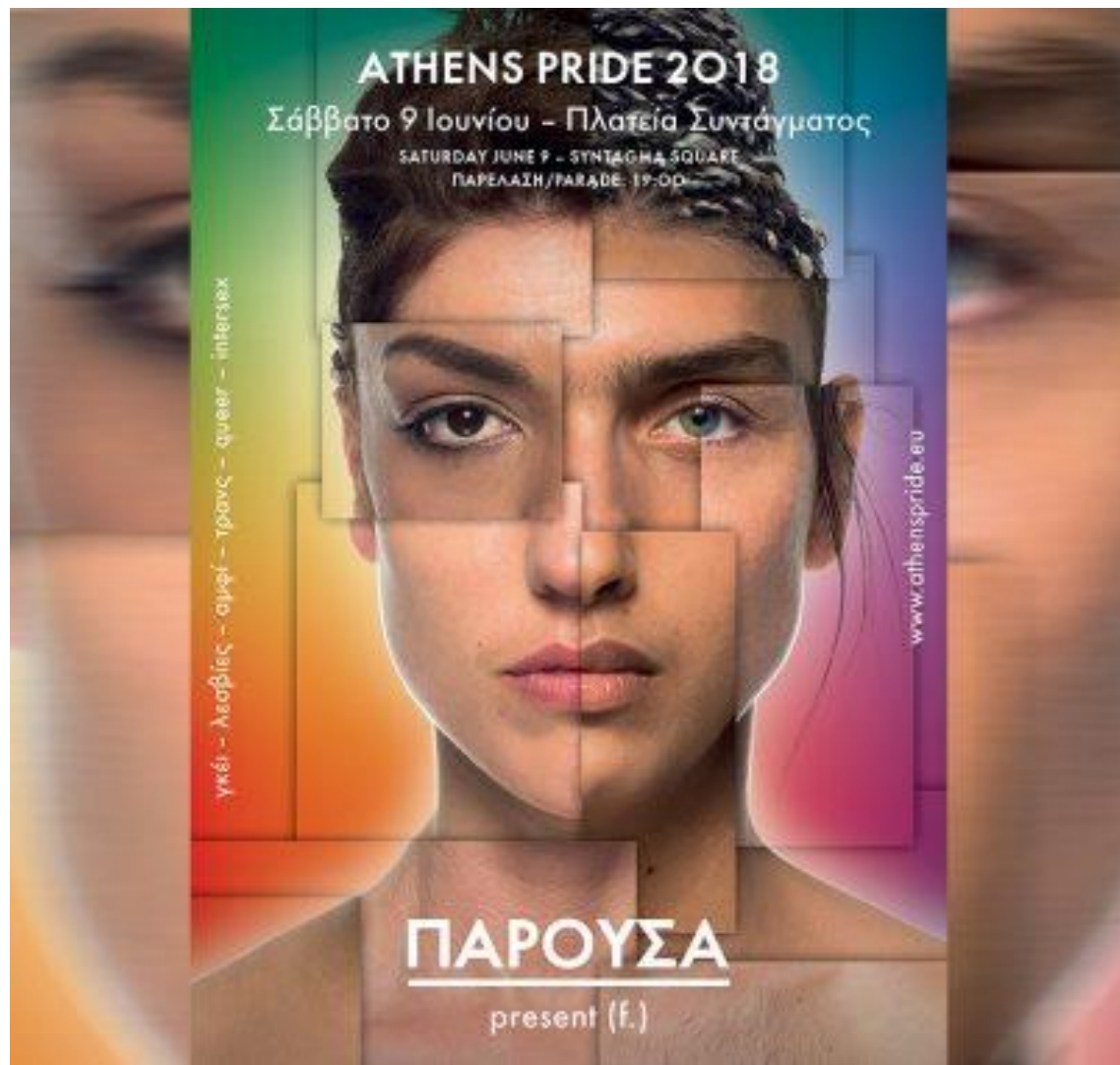
ΧΟΡΗΓΟΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ: HIRI, ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΝΑΔΑΣ, LIFO, Canada

ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΕΣ: ΑΠΕΛΛΟΓΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕΤΑΣΤΕΣ, Μ.Ε. ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΤΕΣ, ΑΘΗΝΑΣ ΟΔΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΣ PRIDE

ΧΟΡΗΓΟΙ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑΣ: AEGEAN, Hilton

ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ: ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΝΑΔΑΣ, ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΤΕΣ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΝΑΔΑΣ, ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΤΕΣ

2018

ATHENS PRIDE 2019

Σάββατο 8 Ιουνίου
Saturday June 8

Πλατεία Συντάγματος
Syntagma Square

Παρέλαση: 19:00
Parade: 19:00

γκέι – λεσβίες – αμφί – τρανς – queer – intersex

Αθήνα 1985. Το πρώτο διαμαρτυρητικό στην πράξη πορεία προς το αλφειο του Μουσείου Μητρούπολης.

Νέα Υόρκη 1973. Η Marsha P. Johnson & η Sylvia Rivera, που πρωτοστάτησαν, στις εργασίες του Stonewall, διαδηλώνουν στο Christopher Street Liberation Day.

Αθήνα 2009. Οι Glitterbombs στο πάρκο του 5ου Athens Pride, όπου performance μπροστά από τη Βουλή.

Αθήνα 2015. Το πρώτο ορόφυλλο φτιάχτηκε και διανεμήθηκε με αφορμή την ψήφιση του Ευρωπαϊκού Συμφώνου.

Ο δρόμος έχει τη δική μας ιστορία

Αθήνα 1991. Συνέλευση Α.Κ.Ο.Ε. (Αποκυβερνητικό Κίνημα Ομοφυλόφιλων Ελλάδας) στα Προσκύματα με αφορμή το σχέδιο νόμου για τα σεξουαλικά νοσήματα.

Νέα Υόρκη 1992. Ενωμένη Δέσφα για το AIDS, Πόρνο & Εκεί, Αρρώστια, Εθνικό Αποκριτικό Συνέδριο.

Αθήνα 1984. Δημοσίευμα σε εφημερίδα για τη διαμαρτυρία τρανς που ακολούθησε από την Πρωθυπουργική κατοικία.

Αθήνα 2013. Ο Ζακ Κωστόπουλος στη σκηνή του Athens Pride μιλάει ανοιχτά ως ομοφυλόφιλος.

Αθήνα 2017. Ομάδα LGBTIQ+ προσφύγων παραδέχονται σε μπλοκ στο Athens Pride Parade.

Αθήνα 1991. Πανά από συνέλευση του Α.Κ.Ο.Ε. στα Προσκύματα.

Αθήνα 1981. Τράνς γυναίκες, εργαζόμενες στο σεξ, διαμαρτυρούνται κατά της αστυνομικής βίας στην οδό Πατισσαρίου.

Αθήνα 1985. Φετιχολόγος καλεί σε συγκέντρωση διαμαρτυρίας.

Αθήνα 2005. Το πρώτο Athens Pride και Παρέλαση στο Ιστορικό Κέντρο πραγματοποιείται στην πλατεία Κλαυδιανών με συμμετοχή 500 ατόμων.

Νέα Υόρκη 1969. Εξέγερση διαμαρτυρίας έπειτα από τη βίαιη επιδρομή της αστυνομίας στο μπαρ Stonewall Inn. Ένα χρόνο αργότερα, το 1970, πραγματοποιείται η πρώτη πορεία Christopher Street Liberation Day.

Αθήνα 1970. Πικετοφορία στα Προσκύματα με αφορμή το σχέδιο νόμου περί ομοφυλόφιλων νοσημάτων. Στο κέντρο η πρώτη συλλογή Πόρνο & Εκεί.

Αθήνα 2005. Η αντιβίτριά Ευαγγελία Βλάση, η οποία μετατόπισε αλλαν, πήρασε τον πρώτο λεσβιακό πολιτικό γόμο στη χώρα, στην Τέχνη το 2008. Εδώ φρονιάς τη rainbow σημαία στο Athens Pride.

Αθήνα 2005. Η αντιβίτριά Ευαγγελία Βλάση, η οποία μετατόπισε αλλαν, πήρασε τον πρώτο λεσβιακό πολιτικό γόμο στη χώρα, στην Τέχνη το 2008. Εδώ φρονιάς τη rainbow σημαία στο Athens Pride.

Θεσσαλονίκη 2012. Πραγματοποιείται το πρώτο Θεσσαλονίκι Pride. Ακολουθούν τα Κύπρια Pride (2014), Κρήτη Pride (2015) και Ραίδα Pride (2016).

Αθήνα 2017. Παναγιορμή εντός του Καναλιού με την ψήφιση του νομοσχεδίου για τη νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου.

Αθήνα 2018. Στέφανος στους δρόμους της Αθήνας μετά τη δολοφονία του ακτιβιστή Ζακ Κωστόπουλου.

Αθήνα 2018. 80.000 άτομα συμμετέχουν στο 14ο Athens Pride.

www.athenspride.eu

THE STREET TELLS OUR STORY

<p>ΧΡΗΣΙΜΟΙ ΧΟΡΗΓΟΙ</p>	<p>ΑΓΓΥΟΙ ΧΟΡΗΓΟΙ</p>	<p>ΧΟΡΗΓΟΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ</p>	<p>ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΕΣ</p>	<p>ΧΟΡΗΓΟΙ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑΣ</p>	<p>ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ</p>
-------------------------	-----------------------	-----------------------------	---------------------	-----------------------------	-----------------------

2021

ATHENS PRIDE 2021

**ΑΥΤΟ
ΠΟΥ
ΜΑΣ
ΕΝΩΝΕΙ**

Πορεία Υπερηφάνειας
Σάββατο 11.09.2021
Εκκίνηση:
Πλ. Κλαυθμώνος, στις 19:00